

Tampereen yliopisto

Mikko Siltanen

”Vai pilaan minä koko ammattikunnan maineen”

**Toimittaja Veikko Ennala ja Hymylehti kuusikymmentäluvun suomalaisen
aikakauslehtijournalismin soraääninä**

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2015

Tampereen yliopisto

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

SILTANEN, MIKKO: "Vai pilaan minä koko ammattikunnan maineen". Toimittaja Veikko Ennala ja *Hymylehti* kuusikymmentäluvun suomalaisen aikakauslehtijournalismin soraääninä.

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma, 142 sivua.

Toukokuu 2015

Tässä tutkimuksessa keskitytään yhteen suomalaiseen toimittajaan, Veikko Ennalaan (1922–1991). Ennala teki vuodesta 1966 alkaen pitkän uran aikakauslehti *Hymyssä*, ja tarkastelen häntä nimenomaan yhtenä tuon kyseisen lehden keskeisimpänä toimittajana. Hän kirjoitti *Hymylehteen* runsaasti juttuja, jotka olivat jollain tavalla poikkeuksellisia kuusikymmentäluvun Suomessa: niissä käsiteltiin usein sensaatiomaisia tai kiistanalaisia aiheita kuten seksiä, rikollisuutta, vankiloita tai eutanasiaa. Ennala tuli tunnetuksi poleemisena ja suorasanaisena kirjoittajana, mikä johti siihen, että hän sai usein niskoilleen niin lukijoiden kuin muiden toimittajien vihat. Negatiivisesta suhtautumisesta huolimatta hänellä oli miljoonapäinen lukijakunta, mikä taas johtui *Hymylehden* aikakauteen nähden poikkeuksellisen rohkeasta tyylistä. Työni tarkoitus on selvittää Veikko Ennalan journalistisia päämääriä ja niitä yhteiskunnallisia näkemyksiä, jotka hän toi jutuissaan esiin. Tämä vaatii kattavaa perehtymistä paitsi kyseiseen toimittajaan, myös *Hymylehteen*, sillä ilman tätä Urpo Lahtisen perustamaa aikakauslehteä ja sen tarjoamaa julkisuuden areenaa Veikko Ennala ei olisi ollut se toimittaja, jona hänet nykypäivänä tunnemme.

Työni keskeistä lähdemateriaalia ovat Ennalan vuosien 1966–1971 välillä *Hymylehteen* tekemät jutut. Hän kirjoitti tuona aikana *Hymyyn* valtaisan määrän erilaisia tekstejä, joten minun oli tehtävä valintoja painotusalueiden ja näkökulmien suhteen. Työni taustoittavassa osiossa pyrin myös luomaan mahdollisimman kattavan katsauksen Ennalan tuon ajan tuotantoon.

Tutkin Veikko Ennalaa journalistina kolmen valitsemani teeman kautta. Nämä teemat ovat seksi, suomalaiseen vankeinhoitoon liittynyt niin sanottu pyttylaitos ja yhteiskunnallisiin epäkohtiin keskittynyt pienen ihmisen asema. Tarkastelen teemoja käsitelähtöisen tutkimusotteen kautta, joka edellyttää tiettyjen avainkäsitteiden valitsemista. Päädyin käsitteisiin *vaiettu*, *unohdettu* ja *poikkeava*, sillä ne tuntuivat avaavan Ennalan tekstejä. Näiden käsitteiden kautta pystyin tulkitsemaan hänen juttujaan haluamallani tavalla ja luomaan käsityksen siitä, minkälaisia journalistisia päämääriä hänellä oli, miten ne näkyivät hänen jutuissaan ja miten hän kirjoitti eri aiheista. Ennalan sijoittumista julkiseen keskusteluun avaavan niin sanotun Hallinin kehän avulla, joka auttaa ymmärtämään julkisessa keskustelussa jatkuvasti tapahtuvia muutoksia.

Veikko Ennala oli ehdottomasti yksi kotimaisen aikakauslehtijournalismin uudistajista 1960-luvulla, sillä hän uskalsi ja ennen kaikkea halusi kirjoittaa vaietuista ja vaikeista aiheista. Hänen journalistinen ajattelunsa nojasi vahvasti niin sanottuun human interest -periaatteeseen, mikä tarkoitti sitä, että hänen juttujensa keskiöstä löytyi useimmiten yksittäinen ihminen ja tämän tarina. Merkittävää on se, että vaikka aiheet ja haastateltavien näkökannat olivat ajan ilmapiiriin nähden kiistanalaisia, Ennala seisoivat niiden takana. Hän ei tuominnut tai arvottanut, ja jutuista näkyä oli vahva usko yksittäisen ihmisen mielipiteen ja valinnan vapauteen. Hän asettui monissa jutuissaan vastustamaan yhteiskunnallisia väärinkäytöksiä ja pienen ihmisen sortoa. Oma kysymyksensä on *Hymyn* populistinen ja usein yksioikoinen tyyli, joka aiheutti närää useissa aikalaisissa.

Työni on luonteeltaan paitsi journalistinen, myös kulttuurihistoriallinen. Pysin sijoittamaan Ennalan mahdollisimman hyvin osaksi suomalaisen kuusikymmentäluvun henkistä ilmapiiriä ja moninaisia muutosvoimia, sillä sitä kautta pystyn ymmärtämään häntä paremmin myös journalistina. Tuon kontekstin löytämiseksi perehdyin lukijan aikakauden tapahtumiin ja poliittiseen kehitykseen.

Asiasanat: Veikko Ennala, Hymy, Hymylehti, hymyilmiö, 1960-luku, 1970-luku, aikakauslehdet, miestenlehdet, Lehtimiehet, Urpo Lahtinen, Matti Jämsä, seksi, seksuaalinen vapautuminen, pytty, vankila, pieni ihminen ja yhteiskunta, Annikki Ant-Wuorinen, sensaatiolehdistö, porno, pornolehdet, Suomen Maaseudun Puolue, vennamolaisuus, Marraskuun liike, protesti.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	7
2. Sotakirjeenvaihtajasta kioskikirjailijaksi	11
3. Suomalainen sensaatiolehti – Hymy	17
3.1 Kuokuva kuusikymmentäluku.....	19
3.2 Hymylehti puhuu asiat halki.....	22
4. Erikoistoimittaja Ennala ja Hymy	27
4.1 Aiheesta kuin aiheesta.....	29
4.2 Kirotnun luettu toimittaja.....	35
4.3 ...vai varsinainen likasankojournalisti.....	36
4.4 Vaikutteet.....	38
4.5 Puolesta ja vastaan.....	43
5. Tutkimuskysymykset ja metodi	47
5.1 Tutkimuskysymykseni.....	47
5.2 Aineisto.....	48
5.3 Metodi.....	51
5.4 Historiallista mediatutkimusta.....	58
5.5 Aiempi tutkimus ja kirjallisuus.....	60
6. Seksi on maailman ensteks kivoin asia	64
6.1 Miten Veikko Ennala kirjoitti seksistä.....	66
6.2 Käsitteistä.....	70
6.3 Rakkauden papitar Annikki Ant-Wuorinen.....	71
6.4 Seksuaaliset vähemmistöt Hymylehdessä.....	78
6.5 Kun nainen naista rakastaa.....	80
6.6 Tabujen murtaja.....	86
7. Pytty	89
7.1 Vankien asialla.....	91
7.2 Raaka pykälä.....	99
7.3 Pelätyn pakkolaitoksen loppu.....	103
8. Kuinka Hymylehti kaivon teetti	107
8.1 Unohdetun kansan äänitorvi.....	108
8.2 Henkilökohtaiset murhenäytelmät.....	110

8.3 Ilmajokelaista insestiä ja mehopilliabortteja.....	114
8.4 Matka kultaiseen kaupunkiin.....	124
8.5 Sairaat, kurjat ja onnettomat.....	128
9. Lopuksi.....	132
10. Lähdeluettelo.....	138

1. Johdanto

Tämä pro gradu -työ keskittyy yhteen suomalaiseen toimittajaan, Veikko Ennalaan (1922–1991). Ennala ehti pitkän uransa aikana työskennellä lukuisten eri lehtien palveluksessa, mutta parhaiten hänet muistetaan tamperelaiseen aikakauslehti *Hymyyn* 1960–1970-luvulla kirjoittamistaan jutuista.

Veikko Ennala oli monella tapaa poikkeuksellinen lehtimies ja ehdottomasti aikansa ilmiö. Toimittajat haluavat yleensä pitää yksityiselämänsä ja ammattinsa toisistaan erillään, mutta kun aloin tutustua lähemmin työni kohteeseen ja hänen kirjoituksiinsa, sain pian huomata, että toimittaja Veikko Ennalaa on mahdotonta erottaa yksityishenkilö Veikko Ennalasta. Tai sellaisen julkisuuskuvan hän ainakin itse halusi luoda. Mitä pitemmälle hänen uransa eteni ja mitä tunnetumpi Ennalasta vuosien saatossa tuli, sitä kiinteämmin nämä kaksi identiteettiä sulautuivat lehtien sivuilla toisiinsa. Hän ei useimpien toimittajakollegoidensa tavoin vetäytynyt aiheidensa taustalle, vaan toi rohkeasti oman elämänsä, persoonansa ja ennen kaikkea mielipiteensä jutuissaan esiin. Onkin tavallaan paradoksaalista, että Ennalan kaltaisesta syrjään vetäytyvästä ja ihmisarasta hahmosta tuli koko kansan tuntema julkkis.

Aikakauteen nähden poikkeavat aihevalinnat olivat merkittävin syy suureen suosioon. *Hymylehdessä* työskennellessään Veikko Ennalasta kuoriutui kuriton julkkistoimittaja, joka kirjoitti seksistä, uskonnosta, rikoksista, vankiloista, henkilökohtaisesta avioliittohelvetistään ja jopa vaimonsa itsemurhasta kaunokirjallisia vivahteita kaihtamatta. Tekstien virheetön tyyli nivoutui ihmisten mielissä hänen keikarimaiseen pukeutumiseensa, joka oli osa hänen tavaramerkkiään. Ennala itse ja *Hymy* loivat yhteistuumin lehden sivuilla seikkailevasta vääräleukaisesta erikoistoimittaja Veikko Ennalasta brändin, joka tuli tutuksi miljoonille lukijoille ympäri Suomen ja jatkoi elämäänsä vielä pitkään sen jälkeen kun aika jätti itse tekijästä. Ennalaan kulminoitui pitkään myös suomalaisen sensaatiojournalismin alkutaival, osittain syyttä, osittain syystä. Jälkikäteen katsottuna hän ei ole se juorutoimittaja joksi häntä yleensä luullaan,

mutta toisaalta hänkin osasi sekä ennen kaikkea uskalsi tehdä vakavista aiheista viihdettä, ajoittain verrattain makaaberia sellaista.

Ennalaa ympärille rakentunut brändi ja hänen suomalaiseen kulttuurihistoriaan jättämänsä jäljet ovat kiinnostavia aiheita, ja tulen väistämättäkin käsittelemään niitä paljon tässä tutkimuksessa. En halua kuitenkaan jäädä tarkastelemaan Ennalaa pelkästään suomalaisen sensaatiojournalismin hurjimpien vuosien muinaismuistona. Minun keskeinen tavoitteeni on päästä kohutoimittajan maineen taakse ja pyrkiä ymmärtämään Ennalaa journalistina. Pyrin selvittämään, millainen hänen journalistinen agendansa suosion huippuvuosina oli, miten hän sitä edisti ja mitä yhteisiä nimittäjiä hänen 1960–1970 -luvun taitteen teksteistään on löydettävissä.

Ennala oli omana elinaikanaan erittäin luettu toimittaja, mutta kollegat eivät hänen tyyliään ja kirjoituksiaan pääsääntöisesti arvostaneet. Niinpä hän painui pitkäksi aikaa eräänlaiseksi historialliseksi kuriositeetiksi, joka nousi aika ajoin *Hymyn* tai *Alibin* sivuilla esiin nostalgisissa merkeissä. On kiinnostavaa huomata, että nyt, yli kaksikymmentä vuotta kuolemansa jälkeen hän on alkanut saada myös vankempaa journalistista tunnustusta: tutkivaan journalismiin ja laajoihin reportaaseihin erikoistunut arvostettu nettijulkaisu *Long Play* palkitsi keväällä 2014 Ennalaa miltei viisikymmentä vuotta aiemmin kirjoittaman artikkelin *Jeesus tulee pian*¹ Pienellä journalistipalkinnolla. Raadin mukaan Ennalaa juttu on ”samaan aikaan sekä posketon hulluttelu että koskettava kuvaus yhdestä illasta ja yöstä Tampereella”. Loppuunsa asti hiottu reportaasi osoittaa myös, että kaunokirjallisia keinoja hyödyntävä narratiivinen journalismi syntyi Suomessa paljon ennen 1980-lukua, eli aikaa jolloin tyyli laji rantautui *Cityn* ja *Imagen* sivuille.²

Long Playn palkintoraadin perustelut osuvat nähdäkseni oikeaan. Veikko Ennala oli tyyli lajinsa ensimmäisiä edustajia meillä, ja häntä voi hyvällä syyllä pitää yhtenä suomalaisen journalismin uudistajana vaikkei tuon uudistuksen suunta

¹ *Hymy* 9/1966.

² <http://longplay.fi/fi/pjp2014/1-veikko-ennala>. Viitattu 30.4. 2014.

välttämättä kaikkia miellyttänytkään. Aiheet, suoraviivainen käsittelytapa ja Ennalán räiskyvä persoona eivät olleet lukijoille tai kollegoille aina helppoja paloja.

Taustaltaan hän oli paitsi journalisti, myös kaunokirjailija, mikä näkyi hänen jutuissaan. Kirjailija Tommi Liimatta on myöhemmin analysoinut Ennalán tyyliä:

Monet hänen jutuistaan olivat puhtaita esseitä ja kaunokirjallisuuden eri keinot ovat käytössä aina dialogin merkintätapaa myöten. Ennala oli tyyllittelijä, joka latoi pikkuraporttiin Viitasaaren mutamessuista enemmän finessejä kuin aihe ansaitsee.³

Tämänkaltainen tausta varmasti vaikutti osaltaan siihen, että hänen reportaasiensa kohdalla objektiivisen todellisuuden tavoittelun voi usein unohtaa. Kun Ennalán juttuja lukee enemmän, huomaa että ne eivät läheskään aina perustuneet toimittajan objektiiviseen tarkkailuun tai edes todellisiin tapahtumiin. Todellisuus oli tämän toimittajan tapauksessa tehty dramatisoitavaksi ja vapaasti tulkittavaksi. Lehtijutusta piti tehdä ennen kaikkea luettava ja mukaansatempaava, ja vaaditun lopputuloksen saavuttamiseksi kaikki keinot olivat sallittuja.

Veikko Ennala saattoi usein muokata jutuissaan todellisuuden oman tulkintansa mukaiseksi, ja siinä ohessa hän tuli muokanneeksi myös suomalaisten kollektiivista tajuntaa. Ennalalla oli parhaimmillaan miljoonapäinen lukijakunta, ja tämän hän myös itse tiedosti. Hänellä oli siis käytössään valtaisa julkisuus, jonka avulla hän pystyi tuomaan esiin asioita ja mielipiteitä, jotka hän (ja tietysti myös julkaiseva taho) koki tärkeäksi. Haluan päästä käsiksi noihin asioihin ja hänen journalistiseen ajatteluunsa, mikä onnistuu näin lyhyessä työssä parhaiten muutamaa valitsemani teeman kautta. Nuo teemat ovat keskeisiä tutkimuskysymysteni, tutkimani ajanjakson kannalta ja toisaalta koko Veikko Ennalán myöhemmän uran kannalta.

³ <http://www.ts.fi/viihde/1074226428/Lehtikirjailija+loi+likasankojournalismin>, viitattu 11.3. 2015.

Koska pro gradu -työni keskiössä on ainoastaan yksi toimittaja, on seuraavaksi syytä käydä läpi hänen journalistista työuraansa pitemmältä aikaväliltä. Näin lienee helpompi ymmärtää, miten Veikko Ennala ensinnäkin päätyi *Hymylehteen* ja miten hänestä kehittyi se erikoistoimittaja, jona Suomen kansa hänet oppi tuntemaan 1960-luvulla. Työni historiallisen luonteen takia perehdytän lukijan ensin kronologisesti Ennalan varhaiseen työuraan ja *Hymylehden* taustoihin, ja käyn sitten läpi näiden kahden yhteistä taivalta. Tutkimukseni keskeiset probleemat ja työvälitteet esittelen vasta luvussa neljä. Tämän jälkeen vuorossa ovat varsinaiset käsittelyluvut.

2. Sotakirjeenvaihtajasta kioskikirjailijaksi

Veikko Ilmari Ekman syntyi syyskuun 10. päivä vuonna 1922 Mäntässä kansakoulunopettaja Atte Ekmanin ja hänen vaimonsa Aune Ekmanin kolmantena lapsena. Perhe muutti Pusulaan vuonna 1932 ja isä vaihtoi kuusihenkisen perheen sukunimen Ennalaksi.⁴ Ankaran kotikasvatuksen saanut Veikko aloitti kirjallisen harrastuksensa omien sanojensa mukaan jo varhaisessa iässä: myöhemmin on muistettu mainita, että hänen ensimmäinen novellinsa *Kuolemaan tuomittu* ilmestyi viihdelehti *Nyyrikissä* kirjoittajan ollessa vasta 11 vuoden vanha. Todellisuudessa tarina näki päivänvalon vasta vuonna 1943.⁵

Lapsuudenkodissaan nuori Ennala tutustui maailmankirjallisuuden klassikoihin kuten Nikolai Gogoliin, Mark Twainiin sekä Knut Hamsuniin, joista erityisesti Viki Kärkkäisen Hamsun-käännökset tekivät häneen lähtemättömän vaikutuksen.⁶ Kirjallisen heräämisen lisäksi nuoruuden traumaattiset kokemukset ja erityisesti vaikea suhde isä Atte Ennalaan toistuvat hänen myöhemmissä lehtikirjoituksissaan jatkuvasti.⁷ Papin ja kanttorin sijaisena aika ajoin työskennellyt isä oli itsekin kirjailija, ja hän julkaisi lukuisia lasten -ja nuortenkirjoja.

Talvisotaan Veikko Ennala ei ehtinyt ja jatkosodan hän aloitti rivimiehenä, mutta siirtyi sitten kirjuriksi ja lopulta sotakirjeenvaihtajaksi Kannakselle. Hänen kirjalliset kykynsä huomasi myös päämajan tiedotuskomppaniassa työskennellyt kirjailija Olavi Paavolainen. Paavolainen kertoo vierailustaan rintamalle päiväkirjamaaisessa teoksessaan *Synkkä Yksinpuhelu* (1946):

Tapaan täällä "probleemilapseni", loistavatyyllisen Veikko Ennalan, joka pilaa TK-juttunsa liialla "litteräärisyydellä", sekä sympaattisen ja hyvin kirjoittavan uuden löydön V. Leitson.⁸

⁴ *Aamulehti* 17.8. 1997, 24. Jukka Liskonmäen juttu *Ennala, kirotun luettu*.

⁵ Ennala 2008, 35.

⁶ Ennala 2008, 12.

⁷ Esim. *Hymy* 5/1972. *Joka kuritta kasvaa – muistelmat osa 8*.

⁸ Paavolainen 1946, 908.

Sodan aikana Ennalan kirjoituksia julkaistiin muun muassa *Suomen Kuvalehdessä*. Hänen tekstejään jouduttiin kuitenkin sensuroimaan ahkerasti, sillä ne olivat usein turhan realistisia kotirintamalla luettaviksi.⁹ Myös Ennala itse jäi myöhemmin leikepöydälle: *Synkän yksinpuhelun* uudemmissa laitoksista hänen ja Paavolaisen kohtaaminen puuttuu kokonaan. Ennala muisteli sodanaikaista tehtävänsä seuraavaan tapaan 1950-luvun puolivälissä:

Myönnän kernaasti, että omat juttuni olivat "realistisuudessaan" karkeasti yliampuvia ja koko toimintani sotakirjeenvaihtajana muodostui pettymykseksi ainakin Olavi Paavolaiselle. Mutta olinhan vielä kovin nuori idealisti, joka kuvitteli oikeudekseen ja velvollisuudekseen kertoa myös jotakin julmaa ja tappeluille tunnusomaisempaa kuin puhdetyöt: kuinka kranaatinsirpale katkaisee kertahetimit miehen kahteen palaseen ja kuinka joku onneton, pitäessään omia suolia sylissään, viime sanoinaan huutaa äitiä. Ajattelin, että vain totuuden taustaa vasten suomalaisesta korpisoturista olisi annettu oikea kuva: tukalissakaan olosuhteissa hän ei koskaan murtunut vaikka ylivoiman edessä saattoikin tilapäisesti taipua.

Vasta myöhemmin opin koko maailman perustuvan osatotuuksille, vääristelyille ja silkoille valheille, joita jopa valtion päämiehet laskettelevat kirkkain ja seestynein katsein.¹⁰

Sodan päätyttyä Ennala aloitti työskentelyn lehdistössä. Ensimmäinen työpaikka löytyi *Valkeakosken sanomista*, jossa hän saavutti paikallista kuuluisuutta Velipekka-nimimerkillä kirjoittamillaan pakinoilla. Valkeakoskelta hän siirtyi jo vuoden jälkeen *Turunmaahan* ja sieltä *Jämsän Lehden* toimitussihteeriksi. Pestit jäivät lyhyiksi Ennalan vaeltelevan elämäntyylin ja juopottelukausten takia, ja omien sanojensa mukaan hän kierteli eteläistä Suomea rahattomana puukengissä, nukkui ladoissa ja teki vaihtelevia hanttihommia.¹¹ Oma osansa oli paikallislehtien koolla ja linjauksilla: pienet piirit kävivät nopeasti liian ahtaaksi

⁹ Ennala 2009, 30. *Hymy* 7/1971.

¹⁰ Ennala 2007 582. *Alibi* 5/1991.

¹¹ Lahdenperä 1978, 56–60.

Ennalán kaltaiselle toimittajalle eivätkä hänen uudistuksensaakaan osuneet aina yhteen lehtien johtoportaan näkemysten kanssa.

Vuonna 1955 Ennala siirtyi *Apu*-lehden palvelukseen Helsinkiin. Hän oli jo aiemmin kirjoittanut lehteen reportaaseja ja novelleja freelancerina. Toimitukseen tultuaan hän sai tutustua itseään seitsemän vuotta nuorempaan reportteri Matti Jämsään (1929–1988), joka oli omien sanojensa mukaan huomionnut Ennalán lahjat jo aiemmin.¹² Kaksikko alkoi työskennellä yhdessä ja herätti yleisön kiinnostuksen poikkeuksellisilla jutuillaan.

Jämsä oli jo vuonna 1952 luonut Suomeen uudentyyppisen ajanvietereportaasin, joka perustui toimittajan omaan uhkarohkeuteen ja osallistumiseen. Suurta suosiota saavuttaneissa tempauksissaan hän ajoi autolla mereen, makasi haudattuna maan alla kolme päivää, osallistui missikisoihin, paini karhun kanssa sekä ynnä muuta pähkähullua ja kirjoitti kokemuksistaan reportaaseja.¹³ Rämöpäinen Jämsä ei tyytynyt perinteisiin haastatteluihin, kaikkea piti kokeilla itse. Ennala arvosti kollegansa uudenlaista työtapaa ja hätkähdyttäviä aihevalintoja suuresti, vaikka Jämsä olikin hänen mukaansa kirjoittajana ailahtelevainen ja epätasainen.¹⁴

Kaksikon tekemien yhteisjuttujen juoni oli vakio: Jämsä teki jonkun huiman tempun ja Ennala siunaili hänen uhkarohkeuttaan taustapelkääjän roolissa. Ennala itse kommentoi myöhemmin:

Minun osani oli olla eräänlainen Pekka Puupää, hiukan yksinkertainen, mutta helposti haltioituva ammattipelkääjä, joka vuoroin hikeä heruttaen tutisi herransa (Jämsän) rohkeuden edessä, vuoroin – olé – sitä haltioituneena ylisti. Näin synnytin reportaaseille kehykset ja taustan, jota vasten Matti Jämsän sankaruus piirtyi kovana ja viiltävän kirkkaana.¹⁵

¹² Lahdenperä 1978, 99–102.

¹³ Kts. Jämsä, 1960.

¹⁴ *Hymy* 11/1967, 43.

¹⁵ *Hymy* 11/1967, 44.

Jämsä oli oman aikansa tähtitoimittaja, jonka tempauksia yleisö odotti vesi kielellä. Myös Ennala hioi 1950-luvulla *Avussa* omaa tyyliään: hän kirjoitti putkassa viettämästään yöstä, kokeili katukaupasta ostamaansa morfiinia, matkusti pummilla rahtilaivassa ja niin edelleen. Henkilökohtaisesta näkökulmasta kirjoitetut jutut ja rohkeat aiheet olivat poikkeuksellista tuon ajan suomalaisessa lehdistössä.¹⁶

Lopulta juttusuoni tyrehtyi, Jämsä vajosi alkoholismiin ja Ennalakin joutui jättämään *Apu*-pestinsä jo parin vuoden jälkeen pienen skandaalin saattelemana: hänen naisystävänsä oli löytänyt Ennalan ja 15-vuotiaan tyttärensä vuoteesta ja vaati nyt toimittajalta mittavaa rahasummaa. Ennala joutui huoltopoliisin kirjoihin, ja lehden vt. päätoimittaja Matti Lyytikäinen pelkäsi lehensä nimen tahraantuvan ja niinpä hän hyllytti Ennalan. Ennalan huhuttiin myös kavaltaneen miljoonia markkoja *Avun* kassasta, mutta ilmeisesti kyse oli pienemmästä väärinkäytöksestä.¹⁷

Apu 36/1957.

¹⁶ Ennala 2007, 18–19.

¹⁷ Ennala 2007, 616.

Lahjakkaana toimittajana pidetty Ennala sai kuitenkin kirjoittaa edelleen *Apuun* salanimellä ja pienempiä töitä irtosi myös muun muassa *Seurasta* ja *Koti-Postista*.¹⁸ Vuosi 1959 kului *Karhula*-paikallislehdessä.¹⁹

Vuonna 1960 Ennala jätti *Karhulan* taakseen. Hänestä tuli kirjailija. Gummerus julkaisi häneltä novellikokoelman *Linna meren rannalla*, joka koostui eri lehdissä ilmestyneistä novelleista. Kirjallisiin piireihin teos ei tosin tuoreeltaan uponnut, jos on uskominen *Parnasson* kriitikko Matti Suurpäätä:

*Ennalan lähtökohta on käsitys, että ihminen elää valheessa ja itsepetoksessa. Lähes kaikki hänen ”novellinsa” keskittyvät tämän valheellisuuden ympärille. Hän ei kuitenkaan pysty kuvaamaan tätä valhetta vaan hänen täytyy se osoittaa. Hänen novellinsa muodostuvat elottomiksi ja asenteellisiksi. Lisäksi ne ovat niin sanomaltaan kuin asetelmiltaan ja ajatuksenkehittelyiltään arveluttavan mauttomia. (...) Ennalan novellit eivät ole taidetta. Niillä on arvoa vain varoittavana esimerkkinä.*²⁰

Kovasanaisesta kritiikistä huolimatta Ennala julkaisi kuusikymmentäluvun kuluessa vielä kolme muuta kirjaa²¹, jotka menestyivät vaihtelevasti. Nopeassa tahdissa kirjoitetut trillerit voidaan lukea kotimaisen kioskikirjallisuuden kategoriaan ja ne kaikki pohjautuivat aiemmin lehdissä ilmestyneisiin novelleihin ja juttuihin.²²

Ennalan suurin menestys kirjailijana oli vuonna 1969 ilmestynyt jännitysromaani *Vaimo jonka minulle annoit*, jonka kustantaja oli *Hymyn* perustajan Urpo Lahtisen Lehtimiehet Oy:n²³ omistama Kustannus-Vaihe ky. Tähtitoimittajan nimi myi 1960-luvun lopussa ja niinpä siitä piti ottaa kaikki irti mielenterveysongelmia ja seksikkäitä käänteitä pursuavalla romaanilla. Ennala

¹⁸ Lahdenperä 1978, 120–130. *Hymy* 11/71.

¹⁹ Lahdenperä 1978, 151–154.

²⁰ *Parnasso* 4/1961, 207.

²¹ *Kyytärä* (1964), *Veljeni herrassa* (1964), *Vaimo jonka minulle annoit* (1969).

²² Ennala 2008, 14–29.

²³ Urpo Lahtisen perustama osakeyhtiö, *Hymylehden* kustantaja.

oli myös haamukirjoittaja kohujulkkis Annikki Ant-Wuorisen omaelämäkerran *Kaikki minun rakkauteni* takana. Niin ikään Kustannus-Vaiheen vuonna 1968 julkaisema kirjanen oli hätäisesti koottu elämäkerran ja seksioppaan välimuoto.²⁴

Ennen suurempaa menestystä Ennalan ura kioskikirjailijana ehti kuitenkin kertaalleen katketa vuonna 1965 kun kustantaja meni nurin, ja niinpä hän palasi takaisin lehtityön pariin.²⁵ Kevätkesällä hän siirtyi Ouluun Kustannusliike Kolmiokirjan palvelukseen ja alkoi yksinään toimittaa uutta *Elämä*-lehteä (Ennala oli itse keksinyt lehden mahtipontisen nimen). Sen elämänmakuinen linja koostui lukijoiden lähettämistä käsikirjoituksista, joiden lisäksi Ennala kirjoitti pakinoita, horoskooppeja, vitsejä ja vastaili yleisön kysymyksiin.

Suuren suosion saavuttaneen lehden aihepiiriin kuuluivat nyt myös Ennalan tavaramerkeiksi myöhemmin muodostuneet seksuaalisuus ja uskonto, tosin tässä vaiheessa hyvin pehmeästi käsiteltyinä. Paikalliset lestadiolaiset piirit ja Kolmiokirjan johtokunnassa istunut opetusneuvos Erkki Tuomikoski eivät kuitenkaan pitäneet lehden linjaa suotavana, ja niinpä Ennala sai jälleen lähteä.²⁶ Uusi työpaikka oli tällä kertaa jo tiedossa: helmikuussa 1966 Veikko Ennala lähti Tampereelle Urpo Lahtisen perustaman *Hymylehden* palvelukseen.

²⁴ Ennala 2008, 74. *Hymy* 11/1971.

²⁵ Ennala 2008, 18.

²⁶ Lahdenperä 1978, 169–172.

3. Suomalainen sensaatiolehti - Hymy

Tamperelainen aikakauslehti *Hymy* oli lehtikeisari Urpo Lahtisen (1931–1994) luomus. Ennakkoluuloton liikemies tienasi rohkealla sensaatiolehdellään sekä muilla Lehtimiehet-yhtiönsä julkaisuilla miljoonia ja miljoonia, ja hänestä muodostui yksi oman aikansa suurimmista suomalaisista kohujulkiksista. Huippuvuosina lehtikonserniin kuuluivat *Hymyn* lisäksi muun muassa *Tekniikan maailma*, *Alibi*, *Nykyposti* ja *Suosikki*.

Lahtinen aloitti journalistisen uransa vuonna 1952 *Eteenpäin*-lehdessä Kotkassa ja siirtyi sieltä tamperelaisen sosiaalidemokraattisen *Kansan Lehden* toimittajaksi. Matkailtuaan Euroopassa vuonna 1957 Lahtinen sai idean uudenlaisesta kaupunkilehdestä, kun hän törmäsi Amsterdamissa paikalliseen ilmaisjakelulehti *De Echoon*. Samalla matkalla hän tutustui brittiläisiin sensaatiolehtiin. Kotimaahan palattuaan hän perusti Suomen ensimmäisen ilmaisjakelulehden, *Tamperelaisen*, jonka ensimmäinen numero ilmestyi syyskuussa 1957.²⁷ Vaikka uusi lehti menestyi yllättävän hyvin, se ei kuitenkaan tyydyttänyt Lahtisen nälkää. Mielessä iti ajatus lehdestä, jossa ”viljeltäisiin kikkoja”.²⁸

Vuonna 1959 vasta 26-vuotias kulttuurista monipuolisesti kiinnostunut Lahtinen perusti kerran kuussa ilmestyvän *Hymyn*. *Hymy*-vaimon mukaan nimetty lehti oli aluksi suunnattu nuorille, mutta menestys oli heikkoa. Muutaman vuoden sisällä linja vaihtui aikuisille suunnatun yleisaikakauslehden tyyliin. Tavoitteena oli brittiläisen *Daily Mirrorin* kaltainen sensaatiopohjainen populaarilehti.²⁹

Linjaa haettiin vielä muutaman vuoden ajan ja nuoren julkaisun levikki pysyi pienenä. Lahtisen *Hymy* teki kuitenkin historiaa pelkästään pysymällä hengissä, sillä suurin osa tuon ajan uusista yleisaikakauslehdistä ei onnistunut

²⁷ Kalemaa 2006, 42–47.

²⁸ Lepokorpi 1983, 67–75.

²⁹ Aho 2003, 319.

saavuttamaan suomalaisten lukijoiden suosiota ja niinpä ne kuihtuivat nopeasti pois.³⁰

Kun myynti takkusi, Urpo Lahtinen ohjasi lehteään rohkeampaan suuntaan. Ajan henkeen kuuluvien asiallisten viihde- ja kulttuurijuttujen joukkoon alkoi pikku hiljaa ilmestyä yhä enemmän paljasta pintaa ja sensaatioita, jotka muodostuivat 1960-luvun jälkipuoliskolla *Hymyn* tavaramerkeiksi. ³¹ *Hymystä* tuli skandaalilehti: sen julkaisemat jutut pyrkivät tuomaan yleisön luettavaksi jotakin uutta ja kohahduttavaa, jopa mahdollisesti paheksuttavaa tietoa.

Kurssin muutos kannatti. Vuosikymmenen loppuun tultaessa *Hymy* oli Suomen luetuin aikakauslehti ja se rikkoi kaikki aiemmat levikkiennätykset. Miljoonapäinen lukijakunta oli päässyt maistamaan aivan uudenlaista vapautta, mikä näkyi myös lehden sivuilla: julkkisten sekaan ilmestyi tavallisia suomalaisia, jotka hymyjulkisuus sai tekemään ja kokeilemaan miltei mitä tahansa. Paradoksaalista oli, että kukaan ei julkisesti tunnustanut lukevansa *Hymyn* kaltaista ”roskalehteä”.

Muuan parturi-kampaamo jätti uudistamatta Hymyn, Nyrkkipostin ja Jaanan tilaukset. Omistaja kertoi, että asiakkaiden tyytymättömyys kasvoi niin suureksi, että lehtien tulo oli kiireesti varmistettava. Ilmehikäs ja hilpeä tilanne kylläkin: mielenkiinto lehtiä kohtaan oli suuri, mutta kotiinkaan ei niitä oikein kehdattu tuoda, sitä mukavammin lukeminen kävi parturintuolissa ja kampaamon kypärän alla.³²

Kaiken lisäksi lehden isä Urpo Lahtinen omasi pettämättömän liikemiesvaiston. Esimerkiksi vuonna 1967 Lahtinen sai vihiä kirjatyöntekijäin lakosta ja hän päätti ottaa *Hymyn* seuraavasta numerosta poikkeuksellisen suuren painoksen. Lakko kesti peräti kolme kuukautta, minkä aikana muut lehdet hävisivät telineistä, mutta *Hymy* ei loppunut kesken vaan oli lopulta ainoa saatavilla oleva

³⁰ Tommila 1991, 166.

³¹ Aho 2003, 319.

³² Kurjensaari 1971, 68.

aikakauslehti. Tämänkaltaiset tempaukset kasvattivat lehden lukijamäärää ja nostivat sen lopulta sen Suomen luetuimmaksi aikakauslehdiksi.³³

3.1 Kuokuva kuusikymmentäluku

Työni kannalta on tärkeä ymmärtää, millaisessa yhteiskunnassa Veikko Ennala ja *Hymylehti* aikanaan tuottivat journalismia. Nykypäivän lukijalle 1960-luvun *Hymyn* moninainen ja värikäs sisältö saattaa näyttäytyä paikoitellen hyvinkin absurdina, mutta aikalaisille lehti edusti uudenlaista tiedonvälitystä. Millainen maa Suomi oli 1960-luvun jälkipuoliskolla? Mikä teki hymyilmiön mahdolliseksi?

Usein sanotaan kärjistäen, että 1960-luvun ensimmäisellä puoliskolla Suomi eli vielä 1950-lukua. Yhteiskunta oli jämähtänyt sodanjälkeisille sijoilleen, arvomaailma oli konservatiivinen ja soraäänät vähissä. Keski-Euroopassa ja Yhdysvalloissa nousevat nuorisoradikalismi ja uudenlainen vaihtoehtokulttuuri eivät olleet vielä rantautuneet Urho Kekkosen johtamaan, suomettuneeseen tasavaltaan.³⁴

Suomalainen aikakauslehdistö ei ollut tässä suhteessa poikkeus. Mediamaailma tuntui pysähtyneen ja ajanvietelevien sivuilla löytyi pääasiassa sivistyksellisiä viihdejuttuja tai etabloituneita henkilöitä, joista kirjoitettiin kohteliaan etäisesti. Moni tabuksi mielletty asia, kuten uskonto tai seksi, jäi käsittelemättä 1950-luvulla lehdissä. Tyyli pysyi vakavana ja arvokkaana vielä pitkälle seuraavalle vuosikymmenelle, jolloin harvoja poikkeuksia olivat miestenlehti *Jallun* sivuilla paljastuksia tehneen Tabe Slioorin kaltaiset hahmot.³⁵

Kuten myös laajemmin länsimaissa, 1960-luvulla Suomessa lähti käyntiin kulttuurinen murros, joka muutti yhteiskuntaa perustavalla tavalla. Nuorempi ikäluokka alkoi kyseenalaistaa vanhempiensa arvomaailmaa ja vanhat käsitykset alkoivat rapistua. Vasemmistolaisradikaalien ja nuorison ansiosta sellaiset asiat

³³ Kalemaa 2006, 93–94.

³⁴ Lahti 2013, 1.

³⁵ Aho 2003, 317. Saari 2007, 30–35. Saarenmaa 2010, 146.

kuin aseistakieltäytyminen, protestitaide, rockmusiikki, uskontokysymykset, Vietnamin sota ja seksuaalinen vapautuminen nousivat tapetille yhtä aikaa. Hyvän maun ja yhteiskunnallisten vapauksien rajoja etsittiin meillä välillä oikeussalissakin.³⁶

Pääasiassa yliopiston piirissä noussut nuorisoradikalismi ei ollut ainoa suomalaista yhteiskuntaa 1960-luvulla ravistellut muutos. Vanha agraarivaltainen yhteiskunta murtui teollistumisen myötä, peltoja laitettiin pakettiin ja ihmiset muuttivat sankoin joukoin maalta uusiin etelän kasvukeskuksiin tai Ruotsiin töiden perässä. Lapin kaltaisten tyhjenevien syrjäseutujen sosiaaliset ongelmat alkoivat käydä entistä selkeämmiksi.³⁷

Myös suomalaisen median piirissä tapahtui: 1960-luvulla lehdistön rinnalle nousi uusi väline, televisio (Yleisradio oli aloittanut säännölliset televisiolähetykset jo vuonna 1958), ja eri medioiden välinen kilpailu kiristyi entisestään. Suuren yleisön tavoittaminen vaati entistä räväkämpää keinoja, mikä johti myös sensaatiohakuisuuteen. Tässä kilpajuoksussa Urpo Lahtisen *Hymylehti* kulki eturintamassa.³⁸ Menestys vaati kuitenkin kovaa työtä ja tuoreita ideoita, sillä markkinoille ilmestyi runsaasti uusia lehtiä, joiden ulkoasu parani huomattavasti sitä mukaa kun painotekniikka kehittyi.³⁹

Henkilökeskeisyys journalistisena näkökulmana vahvistui Suomessa 1960-luvulla, kun julkisuuden merkitys eri elämänalueilla (viihde, politiikka) alkoi kasvaa ja eri medioiden välinen kilpailu kiristyi. Syntyi myös eronteko ”turhien julkkisten” ja muiden näkyvien henkilöiden välillä. Poliitikot, tiedemiehet ja muut vastaavat merkkihenkilöt korvautuivat elokuvatähtien ja urheilijoiden kaltaisilla ”viihdyttäjillä”. Huomionarvoista on se, että julkisuudessa esiintyviä henkilöitä ei käsitelty lehtien sivuilla enää kohteliaan etäisesti, vaan heihin alettiin kohdistaa myös arvostelua ja heidän yksityiselämänsä alettiin tonkia

³⁶ Saari 2007, 30–33.

³⁷ Kts. Aho 2003.

³⁸ Tommila 1991, 151.

³⁹ Lahtinen 2012, 23.

sumeilematta.⁴⁰ Urpo Lahtisen ulkomailta nappaama yksinkertainen viisaus oli, että varmistaakseen lukijan kiinnostuksen lehden piti tehdä jokaisesta asiasta henkilökysymys. *Hymyn* lanseeraamat henkilöhaastattelut olivatkin jotain uutta suomalaisten aikakauslehtien sivuilla.

Hymylehti oli aikansa ilmentymä ja se teki sumeilematta jotakin sellaista, mitä vanhemmat vakiintuneet aikakauslehdet eivät uskaltaneet. Se oli räväkkä, vapaamielinen ja kokeili rohkeasti uusia juttutyyppejä. Elokuvatähtien, popparien ja poliitikkojen lisäksi sen sivuilla pääsivät ääneen pohjanmaalaiset mökinakat, kainuulaiset kirvesmiehet ja muut tavalliset ihmiset. Suomalaiset saivat lukea *Hymystä* jotakin sellaista, josta muut ajan aikakauslehdet eivät halunneet kirjoittaa.⁴¹

Myös aika oli Lahtisen puolella: Suomessa ei *Hymyn* huippuvuosina ollut vielä sellaista lainsäädäntöä, joka olisi estänyt häntä julkaisemasta skandaalinkäryisiä ja yksityiselämän piiriin härskisti tunkeutuvia juttuja. Vuosien 1967–1974 välillä *Hymyn* toimituskunta pystyi verrattain vapaasti kokeilemaan, missä suomalaisten sietokyvyn raja meni.

Lopulta mentiin kuitenkin valtiovallan mielestä liian pitkälle. Viimeinen niitti oli tammikuussa 1973 *Hymyssä* julkaistu *Riiput ristillä jo, Timo K. Mukka* –kirjoitus, jossa lehti ja Risto Juhani –nimellä kirjoittava toimittaja hyökkäsivät ankarasti nuorta pohjoisen kohukirjailijaa ja hänen elämäntapojaan vastaan. Juhaniin mukaan kirjailijan oli turha voivotella taloudellista ahdinkoaan tai saamatta jääneitä apurahoja, sillä rahat menivät aina viinaan. Mukan ja lehden välinen jonkin aikaa jatkunut tulinen sananvaihto sai traagisen lopun, kun vasta 28-vuotias Mukka kuoli yllättäen saman vuoden huhtikuussa. Tapaus käynnisti monta vuotta kestäneen oikeusprosessin, jossa *Hymyä* syytettiin peräti kuolemantuottamuksesta.⁴² Lopulta päätoimittajat Jorma K. Virtanen ja Urpo Lahtinen tuomittiin sakkoihin ja vuoden 1975 alussa voimaan astui rikoslain muutos, jolla tehtiin rangaistavaksi yksityiselämän loukkaavan tiedon

⁴⁰ Saarenmaa 2010, 24, 145.

⁴¹ Saari 2007, 32–34.

⁴² Saari 2007, 42–43.

levittäminen joukkotiedotusvälineissä, niin sanottu Lex Hymy. Uusi intimitteettisuoja laki oli yhden aikakauden loppu, vaikka tietyt julkisuuden henkilöt (esim. politiikan ja talouden vaikuttajat) jäivätkin edelleen sen ulkopuolelle.⁴³

Yksi asia on noussut kirkkaimmin esiin *Hymy*-ilmiön jälkipuinnissa, nimittäin moraalinen paheksunta. Kilpailijat arvostelivat lehteä ja sen linjaa ankarasti, mutta toisaalta *Hymy* pakotti ne myös korjaamaan omaa kurssiaan rohkeampaan suuntaan.⁴⁴ Suomalaista lehdistöä tutkineen Raili Malmbergin mukaan *Hymyn* menestyksen myötä muutkin yleisaikakauslehdet joutuivat tarttumaan kevyiden ajanvietejuttujen sijasta todellisen elämän ongelmiin ja yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Muutos näkyi selvänä esimerkiksi *Avun* sivuilla. Aikakauslehden julkaiseminen on ennen kaikkea bisnestä, ja Lahtisen lehden myyntiluvut puhuivat puolestaan.⁴⁵

3.2 Hymylehti puhuu asiat halki

Vaikka vaikutteita otettiin ulkomailta, *Hymylehti* ei ollut kopioinnin tulosta. Urpo Lahtisen ja hänen toimituskuntansa luoma konsepti perustui ennen kaikkea suomalaiseen kokemusmaailmaan. *Hymy* osui myös juuri oikeaan aikaan: suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa oli tapahtumassa isoja muutoksia, joita uudenlainen aikakauslehti oli osaltaan kiihdyttämässä.⁴⁶

Lahtisen lehden tunnuslause oli yksinkertainen: *Hymylehti puhuu asiat halki*. Aiheesta kuin aiheesta piti pystyä kirjoittamaan, mikään ei ollut kiellettyä. *Hymy* tunkeutui ahnaasti niin julkisuuden henkilöiden kuin tavallisten ihmistenkin yksityiselämän alueelle ja kirjoitti paljastavia juttuja kaihtamatta skandaaleja, seksiä, väkivaltaa tai muuta shokeeraavaa. Päätoimittaja korosti lehtensä poliittista sitoutumattomuutta ja ilmaisunvapautta:

⁴³ Aho 2003, 335.

⁴⁴ Aho 2003, 331.

⁴⁵ Malmberg 1991, 167.

⁴⁶ Saari 2007, 34–36. Tommila 1991, 166. Saaremaa 2010, 165.

Me olemme puolueettomia ja riippumattomia. – Niin se on, vaikka sellaista on jonkun kovin politisoituneen henkilön vaikeata käsittää. Kun ensimmäistä kertaa panin nuo sanat ensimmäisen johtamani lehden kanteen, lopetin äänestämisen.

Myöskään puoluepolitiikka ei Lahtisen mukaan kuulunut tämän lehden toimitukseen.⁴⁷

(...)Minä sen enempiä kuin kukaan lehtiyhtiömme johtajista ei ole minkään puolueen jäsen. Kirjoittajillamme on erilaisia poliittisia mielipiteitä laidasta laitaan, mutta poliittiset tekijät eivät sanele sitä, mitä lehteen kirjoitetaan. Kysymys on kullakin kertaa asiasta itsestään. Puhutaan asiat halki. Tätä periaatetta noudatamme jopa niin pitkälle, että lehdessä esitetään usein sellaisia mielipiteitä, jotka ovat lehden kokoajien omien käsitysten vastaisia. Olemme vapaa foorumi kaikenlaisille perusteluille ja päteville mielipiteen ilmaisuille.⁴⁸

Noita mielipiteitä riitti yllin kyllin. *Hymy* kirjoitti kärkkäästi yhteiskunnallisista epäkohdista, poliitikkojen törttöilyistä ja syrjäseudun unohdetun kansanosan epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Ainekset olivat pitkälti samat kuin 1960-luvun vasemmistolaisen radikaalinuorison protestissa, mutta tyyli oli selvästi populistisempaa ja mutkat vedettiin kunnolla suoriksi. Lahtisen protesti oli protestia myynnin edistämistarkoituksessa, yhteiskuntakritiikkiä vailla poliittista ohjelmaa.⁴⁹

Hymy-ilmiö on usein tutkimuskirjallisuudessa rinnastettu politiikan kentällä samaan aikaan tapahtuneeseen Suomen Maaseudun puolueen (SMP⁵⁰) nousuun. Maalaisliitosta irtautuneen kansanedustaja Veikko Vennamon johtama populistinen keskustapuolue keräsi valtaisan äänisaaliin vuoden 1970 eduskuntavaaleissa ajamalla ”unohdetun kansanosan” asiaa ja lietsomalla herravihaa.

⁴⁷ *Hymy* 1/1971, 2.

⁴⁸ *Hymy* 1/1971, 2.

⁴⁹ Peltonen, Kurkela, Heinonen 2003, 15.

⁵⁰ Aiemmin Suomen Pientalonpoikien puolue.

Hymylehdellä ja SMP:lla on paljon yhteistä: Vennamo ja mopolla Pohjois-Karjalan takakylää kiertävä SMP:n puoluesihteerin Eino Poutiainen esiintyivätkin lehden sivuilla usein, aikansa julkkiksia kun olivat. Muitakin yhtäläisyyksiä oli: isokenkäisten rötösherrojen ajojahti, syrjäseutujen surulliset ihmiskohtalot ja suorasanainen kielenkäyttö olivat elimellinen osa *Hymyn* konseptia, sillä ne olivat uudenlaisia ja myyviä keinoja. Mikään Vennamon käsikassara lehti ei kuitenkaan ollut: hän joutui itsekin jatkuvasti kritiikin kohteeksi sen sivuilla ja vaati jopa sen toiminnan rajoittamista. Suomalaista iltapäivälehdistöä tutkineen toimittaja Heikki Saaren mukaan *Hymy* oli jopa lähempänä presidentti Kekkonen, joka hänkin katkaisi suhteensa lehteen, kun sen sivuilla spekuloidtiin hänen mahdollisilla naisseikkailuillaan.⁵¹

Oma lukunsa *Hymyn* populistisessa tyyliä olivat lehden lanseeraamat hyväntekeväisyyskampanjat, joissa Urpo Lahtinen otti yhteiskunnallisen hyväntekijän roolin. Lehti muun muassa teetti syrjäseudulle kaivon, lennätti sata suomalaista äitiä lomalle Mallorcalle ja osti aivovauriolapselle kirjoituskoneen. *Hymy* paikkasi ainakin paperilla yhteiskunnan huonoa omatuntoa, teki jotain mihin valtiolta ei heidän mukaansa kyennyt. Kalliiden kampanjoiden takana oli varmasti todellista auttamisenhalua, mutta myös ilmiselvä taloudellinen hyötyajattelu, sillä julkinen rahan polttaminen oli kansaan uppoava sensaatio ja sensaatio myi. Samalla kun Urpo Lahtinen antoi ansaitsemaansa rahaa köyhille ja sairaille, hän kohotti omaa profiiliaan tavallisen kansan parissa. Vuonna 1972 lehti jakoi eläkeläisille ”Hymypaketin” eli 100 000 markkaa suomalaisille eläkeläisille. Julkaisujohtaja Jorma K. Virtanen puki lehden linjan sanoiksi:

”Me haluamme mennä todellisen elämän pariin. Sinne, missä yksilö on vielä todellisuudessa varsin turvaton. Sinne, missä olemme koko olemassaolomme ajan liikkuneet. Mutta haluamme mennä eri tavalla kuin muut. Esimerkiksi vanhukset, eläkeläiset, mikä on heidän todellinen turvansa. Pieni kansaneläke, työeläke tms. Ja niistä kansaneläkkeistäkin on käyty kauppaa niin huikealla tavalla kuin vain

⁵¹ Saari 2007, 39.

*mahdollista. Turvaton ihminen on sivuseikka – poliittiset tarkoitusperät ja menestyminen kunnallisvaaleissa pääasia.”*⁵²

Virtasen ja *Hymyn* näkemyksen mukaan poliitikot eivät todellisuudessa välittäneet pienistä ihmisistä, vaan pyrkivät aina oman etunsa maksimointiin. *Hymyn* harjoittama hyväntekeväisyys oli sen sijaan pyyteetöntä, vaikka jälkikäteen he julkaisivat eläkeläisten kurjimmat kerjuukirjeet pokkarina, joka myi totuttuun tapaan erittäin hyvin. Totuus ei siis ollut niin yksinkertainen kuin lehden sivuilla haluttiin esittää.

Julkisten kohdalla *Hymyn* hyväntekeväisyys oli läpinäkyvämpää: esimerkiksi rankasti alkoholisoituneen Olavi Virran sekä hänen ex-vaimonsa yhteiset lomamatkat muistuttivat erehdyttävästi nykypäivän *Seiskan* juttuja, ja voidaan puhua rahapulan kourissa tuskastelevien julkisten eksploitaatiosta. *Hymy* oli tämänkaltaisen journalismin ehdoton edelläkävijä Suomessa.⁵³

Kuusikymmentäluvun musiikkikulttuuria tutkinut Tarja Rautianen käyttää jakoa *korkea protesti – matala protesti*, jolla hän viittaa tuolla jaolla suomalaisen yhteiskunnan sisällä samanaikaisesti vaikuttaneisiin protestiaaltoihin. Nuorien kulttuuriradikaalien piiristä lähtenyt *korkea protesti* oli luonteeltaan korkeakulttuurista ja se vetosi pääasiassa vasemmistoälymystöön. *Hymyn* ja Vennamon kaltaisten toimijoiden tuottama *matala protesti* löysi ymmärtäjänsä akateemisen eliitin sijaan usein tavallisesta kansasta.⁵⁴

Kuusikymmentäluvun loppupuolella ja sitä seuranneina vuosina *Hymy* keikkui mielenkiintoisella tavalla pintapuolisen kaupallisuuden ja ”vakavan” journalismin rajapinnalla. Juttuaiheet ideoitiin kaupalliset intressit silmällä pitäen, mutta lopputuloksena oli monessa tapauksessa myös journalistisesti kiinnostavaa ja relevanttia materiaalia. Yksi kärkkäimmistä toimittajista oli tutkivaan journalismiin keskittynyt nuori Hannu Karpo. Vakinaisen toimittajakaartin lisäksi *Hymyn* avustajajoukkoon kuuluivat Jörn Donnerin

⁵² Wessman 1973, 11.

⁵³ Aho 2003, 323–328.

⁵⁴ Saarenmaa 2010, 183.

kaltaiset kulttuuriradikaalit, jotka käyttivät surutta hyväkseen lehden tarjoamaa valtaisa julkisuutta ja toivat oman värikkään lisänsä sen sivuille.

Yksi asia on jälkeinpäin katsoen selvä: Urpo Lahtinen ei ollut poliitikko vaan liikemies. Lahtinen halusi ennen kaikkea myydä lehteään ja siinä hän myös onnistui. Todellisia kilpailijoita *Hymyllä* ei vielä 1960-luvun Suomessa ollut, ja niinpä lehden lukijakunta kasvoi kasvamistaan. Kun levikki oli vuonna 1963 64 500, 1967 se oli jo 143 000. Vuonna 1970 *Hymy* saavutti suomalaisittain ennennäkemättömän 435 407 kappaleen levikin.⁵⁵

Hymylehti 7/1969.

⁵⁵ Saari 2007, 36. Tommila 1991, 166.

4. Erikoistoimittaja Ennala ja Hymy

Urpo Lahtinen palkkasi 44-vuotiaan Ennalan *Hymyyn* vuonna 1966, ja uusi toimittaja tuli näyttämään keskeistä roolia lehden räjähdysmäisessä nousussa. Hän oli jo vuoden 1965 aikana ehtinyt kirjoittaa *Hymylehteen* muutaman jutun freelancerina ja nyt alkoi kuukausipalkkainen pesti. Huomionarvoista on, että Ennala ei tässä vaiheessa ollut enää mikään nuori toimittaja, vaan pikemminkin päinvastoin. Kypsästä iästään huolimatta hän loi *Hymyssä* itselleen uuden uran ja kohosi muutamassa vuodessa Suomen tunnetuimmaksi lehtimieheksi.

Lahtisen konserni tarjosi Ennalalle aivan uudenlaiset mahdollisuudet: hän sai kirjoittaa rohkeampia juttuja kuin aiemmin, eikä hän jättänyt tätä tilaisuutta käyttämättä. Vakinaisen paikan saatuaan hänen ensimmäinen *Hymy*-juttunsa oli jo tuolloin vaarallisena pedofiilinä julkisuuteen nousseen Veikko ”Jammu” Siltavuoren ex-vaimon haastattelu (*Tapahdukoon sinun tahtosi – olin namusedän vaimo*), eli lasku uuteen työpaikkaan ei alkanut erityisen kevyillä aiheilla. Ennala itse pohti edustamansa lehden uutta linjaa seuraavaan tapaan.

*Kyllä kansa kestää eräistä tosiasioista lukea, koskapa on kestänyt ne kokeakin. Jos suorasukaisuudella vihastutamme yhtä lukijaa, ihastutamme sillä kymmeniä, ja sellainen vaihtokauppa kannattaa aina.*⁵⁶

Etu oli molemminpuolinen: Ennala sai kirjoittaa ja Lahtisen lehti myi. Tuoreen toimittajan rohkeat jutut näyttelivät hyvin merkittävää roolia *Hymyn* suosion kasvussa. Todellinen läpimurto oli hänen vuoden 1967 viimeiseen numeroon tekemänsä juttu *En voi elää ilman miehiä*, jossa Ennala haastatteli vastikään eronnutta kotirouva Annikki Ant-Wuorista hänen seksuaalisista mieltymyksistään. Naisten seksielämää sinällään pehmeästi käsittelevä artikkeli nosti valtaisan kohun, josta *Hymy* ja myös itse haastateltava ottivat kaiken mahdollisen irti.⁵⁷

⁵⁶ Kalemaa 2006, 87.

⁵⁷ Kalemaa 2006, 87–95.

Keväällä 1967 Ennala saikin jo *Hymyn* erikoistoimittajan tittelin. Titteli ei sinällään ollut mitään uutta, edellisen kerran nimikkeen alla oli työskennellyt toimittaja Iris Tuunainen. Ennalán tapauksessa perustelut tälle kunnianosoitukselle olivat vähintäänkin erikoiset:

*Erittäin vaikea luonne ja erehtymätön vaisto hakeutua hankaluuksiin. Toimituksen kauhu-ukko, harrastaa kaikkia paheita ja nimetty sen vuoksi erikoistoimittajaksi.*⁵⁸

Ennalasta kuoriutui kuitenkin siitä poikkeuksellinen erikoistoimittaja, että *Hymyssä* hänelle rakennettiin määrätietoisesti oma brändi, johon kuului edellä mainittujen piirteiden lisäksi arveluttavat ja sensaatiomaiset aihevalinnat. Ennala profiloitui tietynlaisten aiheiden parissa työskenteleväksi toimittajaksi, eikä valinta ollut sattumaa. Tuon kaltainen brändääminen ei ollut poikkeuksellista, sillä 1960-luvun uudenlainen julkisuuskulttuuri merkitsi myös muutoksia tekijyydessä ja toimintatavoissa. Syntyi Ennalán tai *Jaanan* Maria Schulginin kaltaisia toimittajapersoonia, jotka olivat erikoistuneet tiettyjen aiheiden käsittelyyn.⁵⁹

Ennalán brändäys onnistui varmasti paremmin kuin kukaan osasi odottaa, vaikka hän olikin saanut nimeä erityisesti Jämsän aisaparina. Valkoiseihin bootseihin ja hienoihin pukuihin sonnustautuvasta kurittomasta erikoistoimittajasta tuli muutamassa vuodessa koko kansan tuntema hahmo ja suomalaisen sensaatiojournalismin henkilöitymä. Kaiken muun julkisuuden ohella elokuvaohjaaja Risto Jarva teki vuonna 1972 elokuvan *Kun taivas putoaa...*, jonka pääosassa nähtiin kovasti Ennalaa muistuttava alkoholiin menevä, risupartainen ja huolitellusti pukeutuva sensaatiolehden reporteri Olli Meri.

Jarvan tulkinta Ennalán edustamasta median haarasta ei ollut erityisen positiivinen: ”uutislähdettä ei tarvitse paljastaa – eikä sitä tarvitse ollakaan” oli

⁵⁸ *Hymy* 5/1967, 27.

⁵⁹ Saarenmaa 2010, 146.

Meren ja hänen edustamansa *Ajan totuus* -lehden ohjenuora.⁶⁰ Jarva itse luonnehti elokuvansa taustaa:

*Sensaatiolehdistö on viime vuosina lisääntynyt ja saanut yhä suuremman jalansijan. Se on kuin huumausainetta. Huomio kiinnitetään yksilötason ongelmiin ja paljon tärkeämmät asiat unohdetaan.*⁶¹

Hän osuu varmasti oikeaan. *Hymylehden* myyvät otsikot ja mutkat suoriksi vetävä populistinen ote jättivät oikeat ongelmat usein varjoonsa, vaikka lehti väittikin ottavansa niihin kantaa. Henkilökeskeisyys oli raflaava ja myyvä tyylikeino, mutta yhteiskunnan rakenteisiin sillä ei pystytty yleensä vaikuttamaan.

Hymy pyrki kääntämään Jarvan kriittisen elokuvan itseään vastaan: lehti lahjoitti hänelle 5000 markkaa, ”niin että vastaisuudessa kykenisitte tekemään parempia filmejä”. Mukaan kampanjaan liittyi myös Veikko Ennala, joka osoitti Jarvalle syyttävän kirjeen tuoreeltaan *Kirjeitä henkilöille* -palstallaan, vaikkei ollut edes nähnyt tämän elokuvaa. Kirjeessä hän syytti Jarvaa ja käsikirjoittaja Jussi Kylätaskua muistelmiensa luvattomasta käytöstä ja pohti mahdollista oikeusjuttua.⁶²

4.1 Aiheesta kuin aiheesta

Työni aineistona käytän Veikko Ennalan *Hymylehteen* vuosina 1966–1971 kirjoittamia artikkeleita. Seuraavassa luon hänen laajaan aihepiiriinsä yleisemmän katsauksen. Katsaus on tässä vaiheessa nimenomaan yleisluontoinen, sillä palaan tutkimusaineistooni ja sen valintaan vaikuttaviin seikkoihin vielä luvussa viisi.

⁶⁰ www.ristojarvaseura.fi/elokuvat/kuntaivasputoaa.htm, viitattu 20.1.2014

⁶¹ www.ristojarvaseura.fi/elokuvat/kuntaivasputoaa.htm, viitattu 20.1.2014

⁶² *Hymy*, numero ei tiedossa, 45.

Ennala kirjoitti kyseisellä ajanjaksolla *Hymylehteen* paljon ja monipuolisesti: reportaaseja, feature-juttuja, henkilöhaastatteluita, pääkirjoituksia, matkakertomuksia kaukomailta, lukijapalstaa ja jopa pikkutuhmia runoja ja novelleja. Erikoistoimittaja oli samalla eräänlainen toimituksen jokapaikanhöylä, jonka juttuja kansa luki ahnaasti, olipa aihe mikä tahansa.

Ennala kuvaili *Hymyn* linjaa vuonna 1967:

*Me olemme kirjoittaneet itsemurhista, armomurhista, vankiloista, olemme arvostelleet kirkkoa ja rohjenneet esittää kysymyksiä voisipa sanoa itselleen Jumalalle. Olemme kirjoittaneet aviollisista ongelmista, seksuaalikysymyksistä, ateismista, yhteiskunnallisista epäkohdista, sodista ja sotasankareista, alkoholismista, nuorisoliigoista, väkivallasta ja rikollisuudesta, urheilusta, pitäjänhupsuista, mitä hämmästyttävimmistä ihmiskohtaloista jne jne.*⁶³

Sanan ”me” tilalle voisi yhtä hyvin vaihtaa sanan ”minä”. Lista kuvaa hyvin Ennalan omaa aihepiiriä *Hymyssä*, sillä hän alkoi kirjoittaa kaikesta siitä, mistä konservatiivisempi suomalainen lehdistö oli vaiennut tiukasti: seksuaalisuudesta, homoudesta, kirkosta, uskonnosta, herätysliikkeistä, alkoholista, huumeista, itsemurhasta, eutanasiasta, vankiloiden epäkohdista sekä rajatiedosta ja mystiikasta. Hänen toimitusperiaatteensa mukaan elämä piti yleisaikakauslehdessä kuvata sellaisena kuin se on, eikä millaista sen pitäisi olla. Ihmiselämään kuuluvat kärsimykset ja himot toimivat monien Ennalan juttujen polttoaineena.⁶⁴

Toisin kuin yleisesti luullaan, Ennala ei kirjoittanut niitä sensaationkärkyisiä julkisjuttuja, joista *Hymylehti* parhaiten muistetaan ja jotka osaltaan johtivat niin sanotun Lex Hymyn⁶⁵ säätämiseen vuonna 1973. Hänen erikoisalaansa ei ollut alkoholisoituneen Olavi Virran, julkkiskampaaja Monsieur Mossen tai

⁶³ *Hymy* 5/1967, 23.

⁶⁴ Kalemaa 2006, 89.

⁶⁵ Laki yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä.

kirjailija Timo K. Mukan yksityiselämä, vaan pikemminkin ”pienemmät” ihmiskohtalot.⁶⁶ Kyse ei ollut mistään sattumasta, vaan tietoisesta valinnasta:

*...olen enemmän kiinnostunut yksinäisestä pikku ihmisestä (human interest) ja hänen pikkuisista pulmistaan...olen työssäni aina ollut sysityn ja syrjityn puolella ja pidän tätä asennoitumistani jopa moraalisena.*⁶⁷

Jotta saisin kattavan kokonaiskuvan Ennalasta, kävin läpi kaikki hänen *Hymylehteen* kirjoittamansa jutut vuosilta 1966–1974 ja luokittelin ne löyhästi aihepiireittäin. Moni juttu sopisi useampaankin kategoriaan, joten valintoja oli tehtävä. *Veikko-sedän Piinapenkki* ja *Kirjeitä henkilöille*⁶⁸ -palstat sekä mahdollisilla nimimerkeillä tai salanimillä kirjoitetut jutut eivät ole mukana luettelossa mukana.

1. Seksi ja seksuaalisuus.....	40
2. Kirkko ja uskonto.....	10
3. Päihteet.....	10
4. Rikos.....	10
5. Mielenterveys.....	10
6. Vankila.....	7
7. Paranormaalit ilmiöt.....	7
8. Hypnoosi.....	6
9. Pieni ihminen ja yhteiskunta.....	21
10. Matkakertomus.....	10
11. Julkisuuden henkilöt.....	8
12. Veikko Ennala.....	23
13. Muu.....	32

Kuten taulukosta näkyy, ylivoimaisesti suosituin aihe Ennalan kirjoituksissa on seksi, seksuaalisuus ja siihen liittyvät ilmiöt. Ensimmäinen isompi aihetta käsittelevä juttu ilmestyi numerossa 12/1967 (Annikki Ant-Wuorisen

⁶⁶ Ennala 2007, 17.

⁶⁷ Ennala 2007, 70.

⁶⁸ Ennala kirjoitti eri julkisuuden henkilöille osoitettuja ”kirjeitä” *Hymylehteen*.

haastattelu), se poiki paljon julkisuutta ja oli merkittävä osasy syy koko *Hymylehden* suosion räjähdysmäiseen kasvuun. Trendi oli tästä lähtien nousujohteinen: Ennala kirjoitti melkein joka numeroon jonkin seksiä käsittelevän tai vähintäänkin sitä sivuavan jutun. Osa jutuista oli luonteeltaan vakavia ja kantaa ottavia, osa puhtaasti viihteellisiä.

Mistä suosio johtui? Seksuaalisuus oli uudenlainen ja ajankohtainen aihe, se kiinnosti lukijoita ja ennen kaikkea se myi. Tämä ei jäänyt huomaamatta *Hymyn* toimituksessa ja niinpä aiheesta alettiin kirjoittaa enemmän ja ronskimmin. Lehden ykkösnyrkki tällä saralla oli ehdottomasti Ennala, vaikka muutkin toimittajat käsittelivät aihetta jutuissaan.

Toinen keustosuosikki olivat päihteet ja erityisesti kuningas alkoholi. Viinanjuominen, humala, kotoinen alkoholipolitiikkamme, krapula ja monet muut aiheeseen liittyvät lieveilmiöt tarjosivat monta jutun arvoista tarinaa. Motiivi oli varmasti sama kuin seksin kohdalla: viina kiinnosti erityisesti suomalaisia miespuolisia lukijoita, aiheessa oli jotakin kiellettyä, siitä ei muualla kirjoitettu ja se maistui toimittajalle itselleenkin. Ryyppyjuttujen sekaan mahtui myös ajankohtaisempia kokeiluja, sillä vuonna 1968 Ennala kirjoitti pitkän kaksiosaisen reportaasin *Taivas ja helvetti sokeripalassa* muotihuume LSD:stä, joka oli uusi ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa. Kyseisen huumeen hankkimiseen ja testaamiseen (koehenkilönä oli *Hymylehden* graafikko Jyrki Paavola, ei Ennala itse) perustunut juttu vei toimittajan ja julkaisijan jälleen kerran raastupaan.

Seksuaalikysymysten ja päihdepolitiikan lisäksi Ennala otti 1960-luvun lopussa hanakasti kantaa kirkkoon ja uskonnollisuuteen. Hän kirjoitti kirjeen Jeesukselle, kävi herätyskokouksessa ja tutki Oulussa suuren suosion herättänyttä uutta profetiaa eli heinoslaisuutta. Jutut olivat miltei poikkeuksetta sävyiltään kriittisiä, mikä oli omiaan hermostuttamaan vanhoilliset piirit. Valtionkirkon lisäksi nimenomaan Pohjois-Suomessa kukkivat herätysliikkeet saivat osansa kritiikistä.

Pieni ihminen ja yhteiskunta –kategoria viittaa *Hymyssä* muutenkin suosittuun genreen, eli ”unohdetun kansanosan” tai ”tavallisen kansan” puolesta puhuvaan ja sen elämästä kertovaan juttuun. Urpo Lahtisen human interest –periaatteen mukaan tavallinen ihminen oli jutun arvoinen siinä missä valtakunnallinen julkkiskin ja tämä myös näkyi hänen lehtensä aihevalinnoissa. Näissä kantaottavissa jutuissa oli yleensä aina jokin yhteiskunnallinen ulottuvuus, eikä lukijalle jäänyt epäselväksi millä puolella *Hymy* seisoi. Pientä ihmistä oli kohdannut jokin epäkohta ja vastapuolelle asetettu isompi instanssi oli syyllinen.

Yhteiskunnallinen ulottuvuus oli myös suomalaista vankilalaitosta käsittelevissä artikkeleissa. Tästä aiheesta Ennala ei kirjoittanut määrällisesti kovinkaan montaa juttua, mutta niiden merkitys oli sitäkin suurempi. Rikoksenuusijoiden pakkolaitostuomioista eli niin sanotusta pytty-tuomiosta kriittiseen sävyyn kirjoitettu juttusarja oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että vankiloihin liittyvää lainsäädäntöä päivitettiin 1960-luvun lopussa.⁶⁹

Muita toistuvia teemoja olivat mielenterveys, rikokset, paranormaalit ilmiöt ja ylipäättänsä kaikenlaiset ”poikkeavat” aiheet ja henkilöt. *Hymylehden* valokuvaajana 1960-luvulla työskennelleen Veikko Lintisen mukaan Ennala oli juuri se toimittaja, jolle sysättiin lehden suunnittelukokouksissa juoppojen, noitien ynnä muiden hämäräperäisten persoonien haastattelut aina kun niitä sattui eteen.⁷⁰

Taulukosta käy myös ilmi, että Ennala kirjoitti paljon myös itsestään sekä oman elämänsä vaiheista. Jutut ovat usein ahdistavaa luettavaa, sillä ne kertaavat hänen omaa, yleensä synkkää ajatteluaan. Varsinaisen yksityiselämän lisäksi niin ikään ahdistava toimittajan työ ja omakohtaisesti koettu kirjoittamisen vaikeus olivat vakiotavaraa Ennalan jutuissa. Oman persoonan esiintuominen liittyi läheisesti toimittajan brändäämiseen ja tunnetuksi tekemiseen, mikä sai hänen tapauksessaan aivan uudenlaiset mittasuhteet. Yksittäisten juttujen lisäksi *Hymy* julkaisi häneltä vuosina 1971-1972 kahdeksan osaa pitkän *Muistelmat*-sarjan,

⁶⁹ Kalemaa 2006, 92.

⁷⁰ Sähköposti Tommi Liimatan kanssa 30.4. 2013.

jossa Ennala kävi läpi elämänsä vaiheita itselleen tyypilliseen kursailemattomaan tyyliin. Juttusarja julkaistiin vielä myöhemmin uudestaan ja se toimi pohjana monelle Ennala-legendalle ja Osmo Lahdenperän kirjoittamalle elämäkerralle.

Olipa aihe mikä tahansa, Ennala kirjoitti itsensä mukaan juttuun. Se oli ennen kaikkea tyylikeino, joka lisäsi varmasti hänen juttujensa suosiota. Ennala itse perusteli kirjoitustensa minäkeskeisyyttä vuonna 1968:

En ole niin kovin minäkeskeinen kuin jutuistani voisi luulla. Olen vain havainnut, että minä-muotoinen juttu on helpoin laatia. Sitä paitsi on pakko puhua minästä kun esittää omia ajatuksiaan, jotka eivät noudata lehden "virallista linjaa".⁷¹

On vaikea määritellä, mikä tuo "virallinen linja" *Hymyn* tapauksessa oli, jos unohdetaan puhtaasti kaupalliset tavoitteet. Kuten jo aiemmin tuli ilmi, Lahtisen lehti oli siitä poikkeuksellinen julkaisu, että se antoi mahdollisuuden varsin monenlaisten mielipiteiden ja näkökulmien esiintuomiselle. Seksi, rikokset, poliitikkojen töppäilyt tai julkkisjuorut olivat kaikki yhtäläillä välineitä sensaatioiden luomisessa ja nimenomaan niistä *Hymylehti* eli.

Edellä mainittujen aiheiden lisäksi Ennala kirjoitti vielä nipun monenkirjavia juttuja vaihtelevista ajankohtaisista aiheista. Hän kävi Irwin Goodmanin upouuden talon Ryysyrannan tupaantuliaisissa, tutustui helsinkiläisen nuorisojengin arkeen, testasi uutta autoa, seurasi julkkis-hypnotisoija Olliver Hawkin eli Olavi Hakasalon (1930–1988) moninaisia edesottamuksia⁷² ja niin edelleen.

Ennalan aikainen *Hymy* oli leimallisesti miesten tekemä lehti, ja se myös näkyi aihevalikoimassa. 1960–1970 -luvun aikakauslehdistöä tutkinut Laura Saarenmaa puhuu miesten ilmaisemasta intiimiydestä, mikä oli jotain uutta tuon ajan suomalaisessa journalismissa. *Hymyn* sivuilla oli runsaasti tilaa miesten harjoittamalle tunnuspuheelle, joka tarkoitti usein viinanhuuruuksia

⁷¹ *Hymy* 3/1968, 20.

⁷² Ennalan ja Hakasalon suhteesta kts. Häkkinen & Iitti 2015, 222–231.

kohtalotarinoita ja epäonnistumisia elämässä.⁷³ Satunnaista *Hymyn* numeroa selaillessa tulee selväksi, että tragedia ja skandaalit myivät eikä niissä todellakaan säästelty. Oman kortensa tähän kekoon kantoi myös Veikko Ennala.

4.2 Kirotn luettu toimittaja...

Ennala oli kiistatta *Hymyn* suosituin ja varmasti myös vihatuin yksittäinen toimittaja. Hän sai alusta alkaen lukijoiltaan paljon postia, jossa haukuttiin ja kiiteltiin juttuja sekä hänen persoonaansa. Kuten sanottua, hän toi sumeilematta oman itsensä mukaan juttuihinsa ja tarjosi näin lukijoille oivallisen syntipukin, jos aihepiiri tai näkökulma ei miellyttänyt. Ensimmäiset vuodet Ennala vastaili saamaansa runsaaseen palautteeseen lukijapalstalla, kunnes lopulta toimituspäällikkö Hannu Rahkonen keksi uuden idean: numerossa 5/1970 alkoi Ennalan oma palsta *Veikko-sedän piinapenkki*, joka oli omistettu pelkästään hänen ja lukijoiden väliselle keskustelulle.⁷⁴

Piinapenkistä tuli suositumpi kuin kukaan osasi odottaa. Ihmiset lähestyivät Ennalaa monenkirjavien huoltensa kanssa, pyysivät häneltä rahaa, haukkuivat ja kehuivat hänen juttujaan ja erikoistoimittaja vastasi takaisin minkä ehti. Yksi kärkkäimpiä kirjoittajia oli kotikutoinen profeetta Timo Kuittinen, joka kirosi Ennalan ja hänen edustamansa median alimpaan helvettiin kerta toisensa jälkeen. Palstanpitäjä sai toimia niin kotipsykologina kuin talouskassanakin ja monien lukijoiden mielissä koko *Hymylehti* henkilöityi Ennalaan, vaikka oikea osoite olisi löytynyt muualta talon sisältä.⁷⁵ Kesäkuulta 1974 löytyy kuvaava esimerkki:

Valehtelematta olen 36: ssa piinapenkissä todistellut, että kun ei ole rahaa niin ei ole. Mutta ei tunnu herättävän vastakaikua, kerjuukirjeet vain lisääntyvät. Evijärveltä pyytelee eräs rouva kahtatuhatta markkaa lainaksi, jonka hän sitten

⁷³ Saarenmaa 2010, 148, 164–166.

⁷⁴ Ennala 2009, 12–13.

⁷⁵ Ennala 2009, 11–13.

*maksaisi takaisin ”vähin erin”. 2000 markkaa hän tarvitsisi suorittaakseen pois 2000 markan entisen velan. Jollen pian lähetä rahoja, tekee rouva itsemurhan.*⁷⁶

Tämänkaltaisten yhteydenottojen jatkuva lukeminen ja niihin vastaaminen oli ymmärrettävistä syistä raskasta puuhaa. Työtaakkaansa väsynyt Ennala uhkasi toistuvasti lopettaa suositun palstansa, mutta lukijoiden pyynnöstä se jatkui ja kirjetulva kasvoi entisestään. Lopulta viimeinen *Piinapenkki* ilmestyi maaliskuussa 1975. Pakinointi jatkui kuitenkin jo seuraavassa numerossa uudella otsikolla *Maailman meno*, joka ilmestyi aina Ennalan *Hymy*-uran (syksyllä 1986 hän vetäytyi sairaseläkkeelle) loppuun saakka. 1980-luvulla se oli hänen pääasiallinen antinsa lehdelle ja myöhemmin palsta jatkui vielä rikoslehti *Alibin* sivuilla.⁷⁷ Jotain Ennalan loppuaikojenkin suosioista kertoo se, että kun hän kuoli ja *Maailman meno* päättyi, *Alibin* irtonumeromyynti laski tuhansilla kappaleilla.⁷⁸

4.3 ...vai varsinainen likasankojournalisti

Suosio oli vain kolikon toinen käänköpuoli. *Hymyn* aikoina Ennalasta muodostui myös yksi Suomen vihatuimmista toimittajista, sillä seksistä, uskonnosta tai huumeista kirjoittaminen ei todellakaan miellyttänyt kaikkia. Vanhojen ja arvokkaiden aikakauslehtien asemaa valtaisalla lukijamäärällään uhanneet Ennala ja *Hymy* herättivät kollegoissa suoranaista halveksuntaa. Kuuluisimman luonnehdinnan tähtireportterista kirjasi ylös *Suomen Kuvalehden* toimituspäällikkö Sakari Virkkunen, joka nosti Ennalan sadan suomalaisen vaikuttajan listalle vuonna 1970 otsikolla ”Varsinainen likasankojournalisti”.

Veikko Ennala, 47, on tamperelaisen sensaatiolehden Hymyn pääreportteri, jonka ansiolista sisältyy otsikkoon. Niin kauan kuin Ennalan tapaiset miehet kirjoittavat,

⁷⁶ Ennala 2009, 286.

⁷⁷ Ennala 2009, 12–13.

⁷⁸ Ennala 2009, 699.

*ei ole juuri toivoa siitä, että aikakauslehdistötoimittajain sosiaalinen arvostus kohoaisi.*⁷⁹

Pätkä kuvaa hyvin sitä, minkälainen asema kohutoimittajalla oli monien kollegoiden keskuudessa. Ennala vastasi Virkkuselle omalla palstallaan yhtä piikikkääseen sävyyn:

*Vai pilaan minä koko ammattikunnan maineen. Jos näin on, pyydän tällä päivämäärällä sanoutua irti toimittajien veljeskunnasta niin että heitä alettaisiin taas kunnioittaa. En tarvitse mitään titteliä, olen vain pelkkä Veikko Ennala. Mutta jos se tuntuu liian valjulta, voidaanko minulle keksiä ihan oma arvonimi, jota ei muiden tarvitse kantaa, esimerkiksi reportti tai reportaattori.*⁸⁰

Ei ole siis mikään ihme että Ennala suhtautui omaan ammattikuntaansa erittäin negatiivisesti. Halveksunta kasvoi vuosikymmenien kuluessa ja sai katkeriakin piirteitä. Viimeiseksi jääneessä haastattelussaan hän kävi läpi elämänsä vaiheita ja viittasi omaan ammatilliseen asemaansa:

*...ainoa mikä joskus surettaa, on kollegojen väheksyntä, iskut yön alle.*⁸¹

Ikääntyvä lehtimies yritti kohottaa omaa arvostustaan viimeisinä vuosinaan. Hän tiesi oman arvonsa, vaikka saattoikin vähätellä sitä omissa kirjoituksissaan humoristiseen sävyyn. Vuonna 1986 Ennala haki Suomen Kulttuurirahastolta pariinkin otteeseen apurahaa toimittajan sananvapautta käsittelevää journalistista oppikirjaa varten, mutta rahoitusta ei kuitenkaan herunut ja kirja jäi kirjoittamatta. Hän lähestyi myös Gummerusta tarjoten heille novellejaan julkaistavaksi, mutta vastaus oli tälläkin suunnalla kieltävä.⁸² Loppuvuosinaan Hämeenpuiston asuntoonsa erakoitunut ja monenlaisista sairauksista kärsivä toimittaja oli tavallaan oman roolinsa vanki loppuun asti, eikä ammatillista arvostusta tai apurahaa tippunut. Hän kuoli Tampereella elokuun lopussa 1991.

⁷⁹ Lahdenperä 1978, 178–179.

⁸⁰ Kalemaa 2006, 161.

⁸¹ *Rikoslehti* 10/1997.

⁸² Paula Pesosen kirje Veikko Ennalalle 9.5. 1989.

Hautapaikan Ennala oli hankkinut Lamminpään hautausmaalta jo vuonna 1977 täyttäessään 55 vuotta ja hautakivikin oli valmiiksi kaiverrettuna. Siinä lukee ytimekkäästi ”Veikko Ennala syntyi ja kuoli”.⁸³

Veikko Ennala esittelee hautakiveään vuonna 1977. Kuva: Veikko Lintinen

4.4 Vaikutteet

Niin aikalaiset kuin jälkipolvetkin ovat olleet Veikko Ennalasta montaa mieltä, mutta yksi asia on varma: hän oli omalla sarallaan pioneeri. Hän oli ensimmäinen suomalainen toimittaja, joka kirjoitti esimerkiksi seksuaalisuudesta tai uskonnosta avoimesti. Hän ei takertunut aikakaudelle tyypillisiin normeihin, vaan uskalsi tuoda erilaisia mielipiteitä ja näkökulmia päivänvaloon.

⁸³ Ennala 2007, 22–23. Veikko Ennalan kirjeenvaihto.

Poikkeuksellisten aiheiden lisäksi hänellä oli oma kaunokirjallinen ja hiottu tyylinsä, joka perustui hänen persoonansa esiintuomiseen, mikä oli jo sinällään epätavallista tuon ajan journalistisessa kulttuurissa. Kirjoittajana hän oli ehdoton perfektionisti, joka kirjoitti juttunsa aina useampaan kertaan.

Veikko Ennalan tuotoksia lukiessa nousee mieleen kysymys hänen vaikutteistaan. Kirjoittajana Ennalaan vaikuttivat selvästi Knut Hamsunin kaltaiset klassiset kirjailijat ja heidän teoksistaan laaditut suomennokset, mutta entäpä lehdistö? Oliko hänellä jokin journalistinen esikuva Suomessa tai ulkomailla?

Hymy julkaisi vuoden 1968 kolmannessa numerossa päätoimittaja Jorma K. Virtasen kirjoittaman haastattelun *Mitä on olla Veikko Ennala?* Heti alkupuolella Ennalalta tiedustellaan hänen mielipidettään Suomen parhaista aikakauslehtitoimittajista:

No, Ilmari Turja tietysti. Hänhän on luonut kokonaisen koulukunnan, apinoitsijoita, jotka eivät kylläkään yllä mestarinsa tasolle. Siinä on mies joka uskaltaa sanoa ja jolla on jotakin sanottavaakin. Sitten kunnioitan erikoisesti tyylytitureina Juha Tanttua ja Mikko Haljokea.⁸⁴

Turjan luotsaama *Uusi kuvalehti* oli 1950–1960-luvulla tutkivan journalismin edelläkävijä Suomessa, joten ei ole ihme, että se kiinnosti Ennalan kaltaista toimittajaa. UK uskalsi kaivella vaiettuja aiheita ja lopputuloksena oli skandaaleja ja jopa oikeusjuttuja. Turjan lisäksi Ennala nostaa haastattelussa esiin myös Irja Sievisen, Outi Pennasen sekä muutaman oman talon nuoren toimittajan. Vaikkei hän kerrokaan suoranaisesti omista vaikutteistaan, vastauksesta käy ilmi, että Ennala seurasi muita kotimaisia toimittajia varsin aktiivisesti.

Tutkimuskirjallisuudessa Ennalan yhteydessä nostetaan usein esiin gonzo-journalismi tai niin sanottu *new journalism*. Yhdysvalloissa 1960-luvulla syntynyt tyyli suunta perustui subjektiiviseen kirjoitustyyliin, toimittajan omaan osallistumiseen ja valtamediasta poikkeaviin, uudenlaisiin repäiseviin aiheisiin.

⁸⁴ *Hymy* 3/1968, 20.

Gonzon isäksi kutsuttu toimittaja Hunter S. Thompson kirjoitti pitkiä, kaunokirjallisia reportaaseja esimerkiksi Helvetin enkeleistä, Richard Nixonin vaalikampanjasta sekä omista päihdehuuruuksista seikkailuistaan Las Vegasissa.

Thompsonin ja Ennalan journalismista voi löytää monia yhtäläisyyksiä: heidän juttunsa olivat vahvasti subjektiivisia, niissä liikuttiin usein faktan ja fiktion rajamailla eikä kumpikaan pelännyt tarttua poikkeuksellisiin aiheisiin tai aiheuttaa pahennusta konservatiivisemmassa lukijakunnassa. Thompsonin maalitaulu oli usein amerikkalainen unelma ja siihen liittyvät arvot, kun taas Ennala otti mielellään kantaa jämähtäneeseen suomalaiseen arvomaailmaan.

Yhteneväisyyksiä voi varmasti löytää lisääkin, mutta on selvää, että Yhdysvallat oli 1960-luvulla niin maantieteellisesti kuin kulttuurisestikin kaukana Suomesta. Vaikutteet kulkivat hitaasti Atlantin yli ja kulttuurin saralla Suomi kulki selvästi yhdysvaltalaisten jäljessä. Hyvin harva luki *Esquirea*, *New York Herald Tribunea*, *Rolling Stonea* tai muita amerikkalaisia lehtiä, jotka julkaisivat Thompsonin, Tom Wolfen tai Gay Talesen kaltaisten journalistien tekstejä. Veikko Ennala kyllä omasi auttavan englanninkielen taidon, mutta ei tiettävästi ollut tutustunut näihin lehtiin.

Ennalan kohdalla täytyy muistaa myös hänen ikänsä. 1960-luvun loppupuoliskolla hän alkoi lähennellä jo viittäkymmentä, eli hän oli selvästi vanhempaa ikäpolvea kuin Thompson ja muut amerikkalaiset gonzoilijat. Samaa voi sanoa myös hänen ajatusmaailmastaan ja motiiveistaan, jotka olivat varmasti hyvin erilaiset kuin yhdysvaltalaista yhteiskuntaa ravistelleilla journalisteilla. Hän oli myös kirjoittanut omakohtaisen reportaasin esimerkiksi huumeista *Apuun*⁸⁵ jo 1950-luvun alussa, eli paljon ennen varsinaista gonzo-aaltoa. Onkin hyvin epätodennäköistä, että amerikkalaiset virkaveljet olisivat vaikuttaneet Ennalan tyyliin tai että hän olisi edes tutustunut lähemmin heidän kirjoituksiinsa. Kotimaisista toimittajista Matti Jämsällä oli varmasti oma vaikutuksensa häneen, mutta missä määrin, sitä voimme vain arvailla. Ennalan jäljelle jääneestä hajanaisesta kirjeenvaihdosta löytyy viitteitä siitä, että 1980-luvulla hän ja

⁸⁵ *Hashish ja kokaiini ovat saapuneet Helsinkiin, Apu* 31/1952.

Hymyn muu toimituskunta olivat jo tietoisia gonzojournalismista tyyli-suuntana ja vertasivat Ennalaa muun muassa Thompsoniin.⁸⁶

Kaunokirjallista journalismia Suomessa tutkineen Maria Lassila-Merisaloon mukaan Ennala oli Jämsän ohella yksi kyseisen lajityypin ensimmäisistä edustajista meillä. Tutkimuksessaan hän viittaa WSOY:n pitkäaikaisen kustannuspäällikön Harri Haanpään lausuntoon, jossa hän toteaa, että ”Ennala kirjoitti gonzojournalismia ennen kuin meillä siitä mitään tiedettiin”.⁸⁷ Lassila-Merisalo ja Haanpää ovat varmasti oikeassa: Ennala tosiaan teki jo *Avussa* työskennellessään jotakin sellaista, mitä vasta myöhemmin alettiin nimittää gonzoksi. Itse hän ei tietenkään ollut tietoinen tällaisesta.

Veikko Ennalaa tutkinut ja hänen tekstejään kirjoiksi toimittanut kirjailija Tommi Liimatta epäilee, että hänen suurin journalistinen vaikuttajansa 1960-luvulla oli päätoimittaja Urpo Lahtinen. Lahtinen antoi Ennalalle vapauden kirjoittaa juuri niin kuin tämä halusi, eikä sensuurin pelkoa ollut. Yhtä avomielistä linjaa edusti *Hymyn* toinen päätoimittaja Jorma K. Virtanen.⁸⁸ Ennala itse kirjoitti myöhemmin:

*Urpo Lahtinen oivalsi että tabuaiheita on vihdoinkin alettava tässä maassa käsitellä. En ole pätevä sanomaan käsiteltiinkö niitä hyvän maun puitteissa – ja onko niin edes mahdollista tehdä.*⁸⁹

Hymy oli tosiaan suomalaisessa lehtikentässä monellakin tapaa ainutlaatuinen työpaikka. Toimituksen yhteishenki oli vahva ja sisäinen kontrolli oli löyhempi kuin muissa aikakauslehdissä. Toimittajilla oli uudenlaista vapautta kirjoittaa sellaisia juttuja, joita muualla ei olisi julkaistu. Niinkin triviaalilla seikalla kuin maantieteellisellä sijainnilla oli varmasti oma vaikutuksensa: suurin osa kotimaisista aikakauslehdistä tehtiin Helsingistä käsin, kun taas Lehtimiehet Oy

⁸⁶ Rampe Toivosen kirje Veikko Ennalalla, ei päiväystä.

⁸⁷ Lassila-Merisalo 2009, 141.

⁸⁸ Sähköposti Tommi Liimatan kanssa 29.4. 2013.

⁸⁹ Lahdenperä 1978, 173.

oli ankkuroitunut Tampereelle Puutarhakadulle.⁹⁰ Tämä oli omiaan korostamaan ”me vastaan muut” -tyyppistä asetelmaa, jota ylläpidettiin myös *Hymylehden* sivuilla. Lehden valokuvaajan Veikko Lintisen näkemyksen mukaan *Hymy* oli sijaintinsa takia selvästi ”maalaisempi” lehti kuin pääkaupunkilaiset sukulaisensa, mikä saattoi vaikuttaa lukijasuhteeseen.⁹¹

Kuten jo aiemmin kävi ilmi, Urpo Lahtinen halusi pysytellä aikakaudelle ominaisen puoluepolitiikan ulkopuolella. Vaikka *Hymy* julkaisikin vahvasti poliittisia juttuja, se ei poliittinen lehti sanan varsinaisessa merkityksessä, eikä sen linjaa ohjailtu mistään suomalaisesta puolueoimistosta. Myöskään Veikko Ennala ei kuulunut mihinkään puolueeseen, eikä hän omien sanojensa mukaan edes äänestänyt. Tämä ikuinen vastarannan kiiski perusteli valintaansa yksinkertaisesti sillä, että demokraattisessa järjestelmässä se oli mahdollista.⁹²

Vaikka *Hymyssä* pelattiin samaan pussiin, Ennalan ja Lahtisen henkilökohtainen suhde oli kaikkea muuta kuin helppo. Ennalan pojan Eemun mukaan Veikko kunnioitti Urpoa ja Urpo pelkäsi Veikkoa. Kaksikon toimituksellisiin palavereihin kuului yleensä alkoholi, joka ei ainakaan helpottanut impulsiivisten miesten keskinäistä työskentelyä. Lopputuloksena oli yleensä ilmiriitä.⁹³

Niin Lahtisen kuin Ennalankin omaa työuraa varjosti ajoittain raju alkoholin käyttö, mikä ei muutenkaan ollut tavatonta *Hymyn* kaltaisessa työyhteisössä. Jopa viikkokausia kestäneet ryyppyputket johtivat Ennalan tapauksessa juttujen myöhästymisiin tai jopa täydellisiin laiminlyönteihin⁹⁴, mutta itsekkin alkoholin ongelmat hyvin tunteva Lahtinen katsoi ne aina läpi sormiensa. Sama koski myös Ennalan eroamisuhkauksia, joita lehden omistaja ei koskaan ottanut tosissaan vaikka erikoistoimittaja niitä suutuspäissään hänen pöydälleen lähettikin tasaiseen tahtiin.⁹⁵

⁹⁰ Aho 2003, 326–327.

⁹¹ Veikko Lintisen haastattelu 17.3.2015.

⁹² *Hymy* 3/1968, 20.

⁹³ Ennala 2009, 696.

⁹⁴ Esim. *Hymyn* numerossa 1/1976 ei ilmestynyt lainkaan *Maailman meno* -palstaa. Eemu Ennalan mukaan tämä johtui ryyppyputkesta. Sähköposti Tommi Liimatan kanssa 4.3. 2014.

⁹⁵ Sähköposti Tommi Liimatan kanssa 4.3. 2014

Alkoholi oli toisaalta myös yksi *Hymylehden* keskeisistä polttoaineista. Haastateltavia lahjottiin usein tuliaispullolla, joka nautittiin mielellään jutunteon lomassa. Parhaimmassa tapauksessa nousuhumalaisen kielenkannat aukesivat ja juttuun saatiin lisää herkullisia yksityiskohtia ja paljastuksia. Huuruiset keikat olivat arkipäivää myös Veikko Ennalalle, jonka reportaasimatkojen tuliaiset olivat yleensä hänen itsensä mukaan ”täyteen kirjoitettu muistiinpanolehtiö, tyhjä viinapullo ja salkullinen oksennusta”.⁹⁶

4.5 Puolesta ja vastaan

Veikko Ennala ei missään nimessä ollut poliittinen toimittaja sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta yhteiskunnallista painoarvoa hänen jutuillaan oli. Hän kirjoitti aiheista, joita ei suomalaisessa lehdistössä tuohon aikaan käsitelty, sillä niitä pidettiin yksinkertaisesti sopimattomina. Suorasanaiset ja usein kärjistävät jutut kuvasivat ympärillä vellovaa yhteiskunnallista kuohuntaa ja aiheuttivat sitä siinä sivussa itsekin. Voidaan sanoa, että Ennala kävi jatkuvaa debattia hänen ympärillään olevan yhteiskunnan kanssa ja oli mukana käynnistämässä 1960-luvulla sitä ravisuttaneita prosesseja.⁹⁷

Uudenlaiset aiheet ja näkökulmat houkuttivat lukijoita, mutta samalla Ennala ja hänen kirjoituksensa käsiteltiin usein väärin. Hän tiedosti itsekin tämän ongelman:

*Ihmisillä on sellainen käsitys, muun muassa, että jos kirjoittaa mielitaudeista pitää olla itse ensin potanut jotain mielitautia tai että kun kirjoittaa vankiloista on ollut itsekin pakkolaitoksessa tai kun kirjoittaa puliukoista on itsekin ollut puliukkona.*⁹⁸

Tämä johtui paljolti siitä, miten intohimoisesti ja ymmärtävästi Ennala suhtautui käsittelemisiinsä aiheisiin ja ihmisiin. Lukijakunta ei ollut tottunut toimittajan

⁹⁶ *Hymy* 11/1991, 66.

⁹⁷ Lassila-Merisalo 2009, 143–144.

⁹⁸ *Hymy* 3/1968, 22.

heittäytyvään tyyliin, varsinkaan jos kyseessä olivat niin sanotut laitapuolen kulkijat, vangit tai muut heikompiosaiset. Ennalaa ei aiheen tai kirjoituksen kohteena olleen henkilön ”pienuus” haitannut, hänellä riitti ymmärrystä ja empatiaa, ja se myös huokui hänen jutuistaan. Osittain kyse oli varmasti myös tyyliseikasta: pienen ihmisen puolustaminen oli omiaan provosoimaan herraskaista lukijakuntaa, joka oli tottunut erilaiseen julkiseen asetelmaan.

Veikko Ennala on jälkikäteen helppo linkittää niin sanottuun *vastakulttuuriin*, joka on kuusikymmentäluvun alussa yhdysvaltalaisen sosiologian piirissä syntynyt käsite. Tuolloin käsitteen keskeinen sisältö viittasi sosiaalisten normistojen ja kollektiivisten arvojen yhteentörmäykseen yksilön persoonallisuutta rakentavien tekijöiden kanssa. Yhteentörmäystä seurasi konflikti kahden erilaisen arvottamistavan ja maailmankatsomuksen välillä. Sittenkin vastakulttuurin käsitettä on käytetty kuvaamaan milloin mitäkin nuorisokulttuurin osailmiötä.⁹⁹

Kulttuurihistorian tutkija Marja Tuominen tarkoittaa *vastakulttuurilla* toimintaa, joka nousee spontaanisti vastustamaan valtakulttuurin perinteisiä muotoja ja etsii niistä jyrkästi poikkeavia ratkaisuja. Vastakulttuuri on nimensä mukaisesti vastakulttuuria suhteessa siihen mitä se vastustaa eli valtakulttuuria. Lähtökohtana on aina tietty historiallinen tilanne, jossa vastakulttuurilla on oma ainutkertainen valtakulttuurin vastainen tehtävänsä ja oma, aikaan sidoksissa oleva sisältönsä.¹⁰⁰ Tuomisen käyttämä vastakulttuurin määritelmä soveltuu hyvin minun työhöni. Ennala ja hänen edustamansa *Hymy* eivät olleet tiettyyn ikäryhmään sitoutunutta nuorisokulttuuria, mutta *vastakulttuuria* ne olivat. Konfliktista huolimatta vastakulttuuri on osa ympäröivää yhteiskuntaa ja sen valtakulttuuria, ja vallitsevan järjestyksen näkökulmasta katsottuna se asettuu selvästi oppositioon.

Myös 1960-luvun Suomessa oli käynnissä sukupolvien välinen taistelu. Suuret ikäluokat loivat oman vastakulttuurinsa, joka kyseenalaisti heidän

⁹⁹ Tuominen 1991, 13–17.

¹⁰⁰ Tuominen 1991, 22.

vanhempiansa arvomaailman. Ennala oli omalta osaltaan ajamassa samoja asioita kuin nuoriso, mutta heidän joukkoonsa hän ei missään nimessä kuulunut. Hän ei osallistunut Vietnamin sodan vastaisiin mielenosoituksiin, hän ei yllyttänyt aseistakieltäytymiseen tai ollut mukana valtaamassa Vanhaa. Hän oli keski-ikäinen kynnyksellä oleva, sodan käynyt mies, jonka olisi ”kaiken järjen mukaan” pitänyt vastustaa nuorison röyhkeää toimintaa.

Veikko Ennalan taistelu ei ollut sukupolvien välistä, vaan se kumpusi muista syistä. Hän loi itselleen moraalisen kirjoittajan roolin, jonka hän omaksui viimeistä piirtoa myöten. Kantava periaate oli, että hän kirjoitti aiheesta kuin aiheesta, jos se oli hänestä moraalisesti oikein. Jutun aihe ja näkökulma saattoivat olla poikkiteloin yhteiskunnallisen konsensuksen kanssa, mutta jos se sopi Ennalan omaan käsitykseen oikeasta ja väärästä, hän myös kirjoitti sen auki. Tämänkaltainen tyyli oli tietysti myös tehokeino: mehukas ristiriita ja suoranainen riidan haastaminen houkuttivat lukijoita ja lisäsivät juttujen markkina-arvoa. Toisaalta ei ole syytä epäillä myöskään toimittajan omia henkilökohtaisia motiiveja: Ennala varmasti maustoi tekstejään mielellään, mutta omista mielipiteistään hän ei tinkinyt.

Ketä vastaan Ennala sitten halusi kirjoituksillaan asettua? Varsinaista ”vastustajaa” on vaikea nimetä eksplisiittisesti, mutta monista hänen teksteistään voi löytää sisäänrakennetun asetelman, mikä toistui jatkuvasti muissakin *Hymyn* jutuissa: Urpo Lahtinen ja hänen toimituskuntansa asettivat usein vastakkain kaksi erilaista puhetapaa, joista käytän tässä käsitteitä *kansanpuhe* ja *herrojenpuhe*. On syytä korostaa, että nuo puhetavat ovat keinotekoisia ja nimenomaan *Hymylehden* ja Ennalan kaltaisten toimittajien itsensä luomia ja ylläpitämiä. Käsite *herrojenpuhe* viittaa kotimaisen eliitin ja valtamedian luomaan sosiaaliseen todellisuuteen, kun taas *kansanpuhe* eli omaa elämäänsä tavallisen rahvaan parissa ”turuilla ja toreilla”. *Herrojenpuhe* oli luonteeltaan lähtökohtaisesti konservatiivista ja se jätti tietyt, sopimattomaksi tai tarpeettomiksi katsomansa aiheet käsittelemättä tai käsitteli niitä hyvin negatiiviseen tyyliin. *Kansanpuhe* taas oli ronskimpaa ja suorasukaisempaa, eli nimensä mukaisesti kansanomaisempaa. Se saattoi kritisoida voimassa olevaa

arvomaailmaa tai yhteiskunnallista järjestystä. Tämä oli juuri se kohta mihin *Hymy* iski: se halusi asettaa nämä kaksi puhetapaa jyrkästi vastakkain ja asettua niin sanotusti pienten puolelle isoja vastaan. Lehden populistinen tyyli perustui siihen, että se nosti *kansanpuheen* julkisuuteen ja omi tavallisen kansan äänitorven roolin. Herroilla oli jo omat mediansa, nyt oli rahvaan vuoro sanoa sanottavansa.

Kuusikymmentäluvun taitteen ajanvietelettiä tutkineen Laura Saarenmaan mukaan *Hymyn* kaltaiset sensaatiolehdet myös tuottivat itse suomalaista todellisuutta laajentamalla aihevalikoimaansa sekä henkilögalleriaansa. Ne olivat kansallista eheyttä tuottaneen julkisuuskulttuurin purkajia, jotka toivat esiin moniarvoisen yhteiskunnan eri piirteitä ja kansakunnan ”todelliset kasvot”. Tämä on totta: sensaatioiden ja huhujen lisäksi kulissien takaa löytyi varmasti myös sellainen ulottuvuus suomalaisesta todellisuudesta, joka oli aiemmin jäänyt piiloon.¹⁰¹

¹⁰¹ Saarenmaa 2010, 143. Lahtinen 2012, 24.

5. Tutkimuskysymykset ja metodi

Työni viidennessä luvussa käyn läpi tutkimuskysymykset, tarkemman aineiston ja metodiikan. Luvun lopussa esittelen myös keskeisen tutkimuskirjallisuuteni.

5.1 Tutkimuskysymykseni

Veikko Ennalasta ei ole aiemmin tehty juuri mitään akateemista tutkimusta, joten aiheena hän on erittäin hedelmällinen. Tutkittavaa siis riittää varmasti tämän työn jälkeenkin, sillä gradun mittaisessa tutkimuksessa pystyn käsittelemään vain pienen määrän hänen lehtiteksteistään.

Tutkimuskysymyksiä pohtiessani suurin ongelmani oli runsaudenpula. Kokonaisuutena katsottuna Ennalalan kirjallinen tuotanto pitää sisällään suuren määrän erityyppisiä tekstejä, joita voi lähestyä monelta eri kantilta. Halusin kuitenkin keskittyä hänen ensimmäisiin vuosiinsa *Hymylehdessä*, sillä tuo aika tuntui journalistisesti katsottuna hänen uransa hedelmällisimmältä. Olen kiinnostunut Ennalasta ennen kaikkea persoonallisena ja ajankohtaan nähden poikkeuksellisena, totuttuja ajatusmalleja murtavana toimittajana. Tähän liittyen halusin ottaa huomioon myös teksteistä löytyvän yhteiskunnallisen ulottuvuuden. Pyrin nostamaan työni kuluessa esiin keskeiseltä tuntuvia yhteisiä nimittäjiä hänen kirjoituksistaan, sillä jo pikainen tutustuminen aineistoon osoitti, että niitä on olemassa.

Otan työssäni käsittelyyn kolme eri teemaa Veikko Ennalalan 1960–1970-luvun tuotannosta. Ensimmäinen niistä on *seksi*. Se oli miltei väistämätöntä ottaa mukaan, sillä se on koko Ennalalan uran kannalta hyvin merkittävä aihealue. Aiheena seksi on hänen tuotannossaan laaja ja rönsyilevä jo juttujen määrän ja erilaisten näkökulmien puolesta. En siis mitenkään voi tämän mittaisessa työssä käydä läpi kaikkia kyseiseen aihepiiriin sisällyttämiäni juttuja, vaan poimin niiden joukosta tutkimuskysymysteni kannalta kiinnostavimmat ja keskityin niihin.

Toinen teema on vankilaa käsittelevä *pytty*. Tämä kokonaisuus on selkeimmin tapausmainen ja helposti rajattavissa. Keskityn erityisesti niin sanottuun pyttytuomioon, joka oli yksi Ennalan keskeisistä journalistisista projekteista hänen ensimmäisinä vuosinaan *Hymylehdessä*. Pystyn käymään läpi kaikki hänen vankilaa koskevat juttunsa läpi ainakin pintapuolisesti, sillä niitä ei ole määrällisesti paljon. Painotus on niissä artikkeleissa, jotka ovat tutkimuskysymysteni kannalta kiinnostavimpia.

Kolmas ja viimeinen teema on *pieni ihminen ja yhteiskunta*, joka viittaa *Hymylehdessä* muutenkin yleiseen juttutyyppiin. Yhteiskunnallisesta vastakkainasettelusta ja vennamolaisen populistisesta ”kansankurjuuden” esittelystä keskeisen pontimensa saanut aihepiiri on näistä kolmesta selvästi hajanaisin kategoria, sillä aiheensa puolesta se ei ole läheskään yhtä yksiselitteinen kuin kaksi muuta. Valitsin sen kuitenkin mukaan, sillä se on tutkimuskysymysteni ja kannalta hedelmällinen. Se oli myös tutkimallani ajanjaksolla yksi koko *Hymylehden* kantavista teemoista.

Työssäni pyrin löytämään vastauksen seuraaviin kysymyksiin:

- *Miten yhteiskunnallisesti vaiettu ilmenee Veikko Ennalan lehtiteksteistä vuosien 1966–1971 välillä?*
- *Miten yhteiskunnallisesti unohdettu ilmenee Veikko Ennalan lehtiteksteistä vuosien 1966–1971 välillä?*
- *Miten Veikko Ennala suhteuttaa juttunsa suomalaiseen yhteiskuntaan ja tuon ajan julkiseen keskusteluun? Mikä teki jutuista poikkeavia?*

5.2 Aineisto

Tutkimukseni pääasiallisena aineistona käytän Veikko Ennalan *Hymylehteen* 1960–1970-luvun taitteessa kirjoittamia tekstejä. Hänen kirjoituksiaan julkaistiin vuosien varrella kymmenissä muissakin lehdissä, mutta *Hymyn* aika

on tutkimuskysymysteni kannalta kiinnostavin. Käytän myös tuon aikarajauksen ulkopuolelta löytyneitä tekstejä, kun niistä on jotakin hyötyä.

Varsinaisen materiaalin löytäminen ei tuottanut vaikeuksia. Ennalán tekstejä on nykyään helposti saatavilla, sillä valikoitu osa niistä on julkaistu uudestaan 2000-luvun alussa ilmestyneessä kolmiosaisessa kokoomasarjassa. Niiden lisäksi olen käyttänyt alkuperäisiä lehtiä, jotka löytyvät vapaakappaleina muutamista kotimaisista kirjastoista.

Halusin saada kattavan kuvan koko käytettävissä olevasta materiaalista, joten kävin läpi kaikki *Hymylehden* vuosikerrat ajalta 1966–1974. Poimin sieltä kaikki Ennalán kirjoittamat jutut ja samalla pystyin tutustumaan niiden alkuperäiseen ulkoasuun. Tarpeen vaatiessa otin kopion jutusta.

Työssäni keskityn vuosien 1966–1971 välillä ilmestyneisiin juttuihin. Miksi juuri tämä aikarajaus? Ennalán ensimmäiset vuodet *Hymyssä* ovat tutkimuskysymysteni kannalta hedelmällisimmät, sillä hän kirjoitti tuolloin monella tapaa keskeisimmät ja rohkeimmat juttunsa. Aiheet olivat suomalaisittain uusia ja käsittelytapa usein totutusta journalistisesta kulttuurista poikkeava. Haluan lähestyä kuusikymmentälukua paitsi kalendaarisena, myös mentaalisenä kokonaisuutena, jonka aikana yhteiskuntaan syntyi aivan uudenlaisia ilmiöitä. Käsittelyni jatkuu vielä 1970-luvun puolelle, sillä suomalaisen yhteiskunnan sekä Veikko Ennalán kohdalla tuo ajanjakso jatkuu ei loppunut joulukuun 31. päivä 1969.

1960-luvun loppu oli myös siinä mielessä taitekohta Ennalán journalistisella uralla, että 1970-luvun edetessä hänen aihevalikoimansa kapeni nopeasti. Hän keskittyi pääasiassa oman *Piinapenkki*-pakinapalstansa pitämiseen ja niinpä feature-juttujen sekä reportaasien määrä väheni huomattavasti. Vuosikymmenen edetessä kohutoimittaja taantui kirjoittajana, ja niinpä jutut, aihevalinnat sekä näkökulmat alkoivat toistaa itseään. Lukijat eivät kuitenkaan kaikonneet, vaan heidän määränsä tuntui kasvavan tasaiseen tahtiin.

Aineistoa kerätessäni pohdin myös haastattelujen tekemistä, sillä muutamat Veikko Ennalán *Hymyn* aikaisista työtovereista ovat edelleen elossa. Tulin kuitenkin siihen tulokseen, että heidän laajamittainen kuulemisensa ei toisi työhöni merkittävää lisäarvoa. Monet heistä eivät osaisi antaa vastauksia tutkimuskysymyksiini jo siitä syystä, että eivät välttämättä olleet juurikaan tekemisissä Ennalán kanssa. Ennala ei enää 1970-luvulle tultaessa viettänyt paljon aikaa *Hymyn* Puutarhakadun toimituksessa jossa hänellä kyllä oli oma huone, vaan työskenteli yleensä kotoa käsin ja omin päin pitäen yhteyttä Urpo Lahtiseen ja muihin päätoimittajiin. Haastattelumateriaalin systemaattinen hyödyntäminen ja siihen tukeutuminen olisi tuonut mukanaan myös omat lähdekriittiset (muistaminen, subjektiivisuus jne.) ongelmansa.

Ainoa työtoveri jota päädyin haastattelemaan oli *Hymylehden* pitkäaikainen valokuvaaja Veikko Lintinen (s. 1933). Lintinen oli läheisessä yhteistyössä Ennalán kanssa aina vuodesta 1966 lähtien, sillä hän kuvasi monet Ennalán jutut ja toimi yleensä myös erikoistoimittajan autonkuljettajana pitemmillä juttukeikoilla, joita hän paljon teki tuohon aikaan. Tämä siitä käytännön syystä, että Ennalalla itsellään ei ollut ajokorttia eikä hän yöpynyt mielellään hotelleissa tai matkustajakodeissa. Käytin Lintisen haastattelua täydentämään Veikko Ennalasta ja *Hymylehdestä* saamaani kokonaiskuvaa, sillä monet yksityiskohtaisemmat tiedot olivat hänenkin kohdallaan jo painuneet unholaan. Lintiseltä sain myös käyttööni pienen määrän Veikko Ennalán kirjeenvaihtoa, jonka hän oli pelastanut Ennalán asunnosta kun sitä oli tyhjennetty hänen kuoltuaan.

Vanhojen työtovereiden sijasta olin usein yhteydessä kirjailija Tommi Liimattaan, jota voi hyvällä syyllä kutsua Suomen johtavaksi Ennala-asiantuntijaksi. Liimatta tuntee Ennalán kirjallisen tuotannon perinpohjaisesti, sillä hän on toimittanut Ennalán teksteistä koostuvan laajan kolmiosaisen kirjasarjan ja laatinut teoksiin taustoittavat esipuheet. Hänen kanssaan pystyin keskustelemaan isommista ja pienemmistä Ennalaan liittyvistä kysymyksistä, joita tekoprosessin aikana nousi esiin. Sain myös häneltä käyttööni asiaan liittyvää kirjallista materiaalia.

5.3 Metodi

Työni edustaa historiallista mediatutkimusta ja olen pyrkinyt löytämään siihen parhaiten soveltuvan metodin. Otteeni on aineistolähtöinen, laadullinen ja vahvasti kulttuurihistoriaan kallellaan. En halunnut käyttää raskasta teoreettista aparattia, sillä tällainen metodi ei tuntunut sopivan työni ja tutkimuskysymysteni luonteeseen. Esittelen seuraavaksi valitsemani metodia ja sen keskeisiä piirteitä. Tutkimukseni pureutuu menneisyyden ilmiöihin, joten joudun seuraavassa alaluvussa perehtymään myös historiantutkimuksen problematiikkaan.

Työni metodina käytän hollantilaisen kulttuurintutkija Mieke Balin kehittelemää käsitelähtöistä tutkimusotetta. Teoksessaan *Travelling Concepts* (2002) Bal luo katsauksen siihen, miten kulttuurintutkimukseen keskittynyt tutkija voi tiukasti määritellyn metodin sijasta hyödyntää työssään käsitteitä.

Balin kehittelemässä tutkimusotteessa tutkija lähestyy lähteitään käyttäen apuvälineenään käsitteitä. Hänellä ei ole käytössään tiukasti määriteltyä ja jähmeää teoreettista aparattia eli teoriaa, vaan helpommin mukana liikkuvat apuvälineet. Valitsemiensa käsitteiden avulla tutkija pystyy jäsentämään omaa ajatteluaan ja pääsemään syvemmälle tutkimuskohteeseensa. Käsitteet ovat ennen kaikkea tutkimuksellisia työvälineitä, joiden avulla tutkija rakentaa kuvaa tutkimuskohteestaan ja tuottaa siitä tulkintoja. Yhden ainoan teorian sijaan koko tutkimusote siis rakentuu käsitteiden ja niiden moninaisen käytön varaan.¹⁰²

Miten minä ymmärrän käsitteen? Tässä vaiheessa on tehtävä selväksi, että käsite ei ole sama asia kuin sana, vaan jotakin paljon laajempaa. Sanan avulla voin nimetä, mutta käsitteen avulla pystyn teoretisoimaan tutkimuskohdettani ja pääsemään syvemmälle sen ajatusmaailmaan. Uusi käsite luo uuden tutkimuksen objektin ja auttaa tutkijaa kohdentamaan omia tutkimusintressejään, jotka ovat keskeisiä koko prosessin kannalta. Jo olemassa olevia ja vakiintuneita käsitteitä

¹⁰² Bal 2002, 44–46.

hyödyntävä ja niitä kriittisesti uudelleen määrittelevä tutkimusote mahdollistaa uudenlaiset painotukset sekä erilaisten kulttuuristen ilmiöiden järjestämisen.¹⁰³

Oleellisia eivät ole käsitteet sinällään, vaan se, miten me ehdotamme niitä käsiteltävän. Ne ovat tutkimuksen keskeisiä työkaluja. Käsitteet eivät kuitenkaan ole neutraaleja: ne mahdollistavat maailman ymmärtämisen jollain rajatulla tavalla. Käsite rytmittää ja suuntaa tutkijan ajattelua, mutta rajaa samalla myös jotakin pois. Valitsemieni käsitteiden avulla pystyn keskittymään siihen, mikä minua kiinnostaa Veikko Ennalan teksteissä.¹⁰⁴

Avainkäsitteiden valitseminen otti oman aikansa. Samalla kun pohdin tutkimuskysymyksiäni, pyrin löytämään joitakin Ennalan kirjoituksia avaavia keskeisiä käsitteitä, jotka olisivat mahdollisimman hyödyllisiä tarkasteluni kannalta. Päädyin käsitteisiin *vaiettu*, *unohdettu* ja *poikkeava*, sillä ne tuntuivat avaavan hänen kirjoittamiaan juttuja hedelmällisellä tavalla. Käsitteet nousivat esiin teksteistä itsestään kun luin niitä, mutta toki niihin vaikuttivat myös omat pohjatietoni: minulla oli jonkinlainen käsitys *Hymylehdestä* ja sen 1960-luvun Suomessa luomasta ilmiöstä, Veikko Ennalasta toimittajana ja tuolloin vallinneesta yleisestä henkisestä ilmapiiristä.

Tärkeintä minun työni kannalta on, että käsitteet *vaiettu*, *unohdettu* ja *poikkeava* kuvaavat Veikko Ennalan tuottamaa journalismia. Ne ovat työvälineitä jotka vievät minut niiden tekstien sisältä löytyvien toistuvien teemojen ja piirteiden ääreen, jotka haluan löytää ja joita haluan tutkia. Käsitteiden avulla pystyn rakentamaan tulkintoja Ennalalle tyypillisestä journalismista, sen näkökulmista ja päämääristä.

Käytän edellä mainittuja käsitteitä toisistaan erillisinä, mutta samalla toisiaan täydentävinä työvälineinä. Rajaaminen helpottaa sekä itse tutkimusprosessia että sen lopputuloksena syntyvän tekstin ymmärtämistä. Jokainen käsite kysyy eri asiaa ja niiden avulla pystyn luomaan erilaisia tulkintoja. Vaikka käsitteet

¹⁰³ Bal 2002, 31–33.

¹⁰⁴ Bal 2002, 27. Ridell, Väliaho, Sihvonen 2006, 12.

ovatkin erillisiä, on erittäin tärkeää, että ne myös tukevat toisiaan. Eri käsitteet tuovat uusia näkökulmia samoihin teksteihin ja parhaimmillaan ne tuottavat monipuolisia ja keskenään rinnakkaisia tulkintoja.

Jos laskeudutaan abstraktion tasolta lähemmäs itse käytännön tutkimustyötä, huomataan, miten hyödyllisiä käsitteet ovat. Niiden avulla pystyn löytämään tutkimistani teksteistä niissä toistuvia piirteitä ja kategorisoimaan niitä helpottaakseni omaa ajatteluani. Käsitteitä seuraamalla pystyn luomaan tutkimukseni läpi kulkevan tarinan ja kehikon, joka pitää sen kasassa. Valitsemieni käsitteiden pitää siis linkittyä myös tutkimuskysymyksiini, jotta saan niihin relevantteja vastauksia. Huonosti valitut tai väärät käsitteet johdattavat tutkijan hänen tutkimuksensa kannalta epäolennaisten vastausten äärelle. Käsitteet pitää myös saada aktiivisesti mukaan työhön, jottei lopputulos jää pelkän pintapuolisen kuvailun asteelle.

Käsitteiden käyttö tuo mukanaan myös joukon ongelmia. Niistä suurimpia ovat käsitteiden tarkka ja eksplisiittinen määrittäminen sekä käsitteen ja todellisuuden välinen suhde.¹⁰⁵ Ihmisten subjektiivisesti kokema todellisuus on niin moninainen ja vaikeaselkoinen, että sen siirtäminen paperille on mahdotonta. Miltei mitä tahansa käsitettä on mahdoton avata tyhjentävästi, mutta tutkijan on kuitenkin yritettävä, sillä muutoin hänen työkalunsa uhkaa jäädä liian epämääräiseksi.

Vaietun käsite liittyy olennaisesti tutkimaani aikakauteen ja 1960-luvun suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomeen oli pitkän ajan kuluessa muodostunut tietty sosiaalinen järjestys, jota ihmiset pitivät yllä jokapäiväisellä toiminnallaan. Tämä järjestys vaatii aina tiettyä normatiivista etiikkaa, joka määrittää *sallitun*, *kielletyn* ja mahdollisen *vaietun* rajat. Julkisen keskustelun tasolla vaikenemisen kohde saattaa vaihdella isommasta aiheesta pienempään (seksi, huumeet, talvisota) ja vaikenijana voi olla isompi tai pienempi sosiaalinen ryhmä tai instanssi (suurin osa suomalaisista, uskovaiset, päivälehdet).

¹⁰⁵ Ridell, Väliaho, Sihvonen 2006, 13.

Mikään näistä toiminnoista ei tietenkään ole absoluuttista. Yhteiskunnan kokoisessa rakennelmassa on mahdotonta kieltää jokin asia tai siitä keskusteleminen eli vaieta se niin sanotusti kuoliaaksi. Vaiettuun voidaan suhtautua eri tavoilla ja demokraattisessa yhteiskuntajärjestelmässä sen kaltaiset aiheet tупpaavat yleensä nousemaan pöydälle jossain vaiheessa.

Alati käsillä oleva keskustelun herättämisen mahdollisuus on olennainen osa minun työtäni: vaietun käsite linkittyy minun työssäni nimenomaan julkiseen keskusteluun ja siinä tapahtuviin muutoksiin. Suomi on nykyään ja oli 1960-luvulla verrattain vapaa ja demokraattinen maa, eli miltei asiasta kuin asiasta saa keskustella tai kirjoittaa. Tosin yleisen mielipiteen mukaan se ei välttämättä ole suotavaa jos aihe on sen luontoinen, että se ei istu muuten hyväksytyyn normistoon.

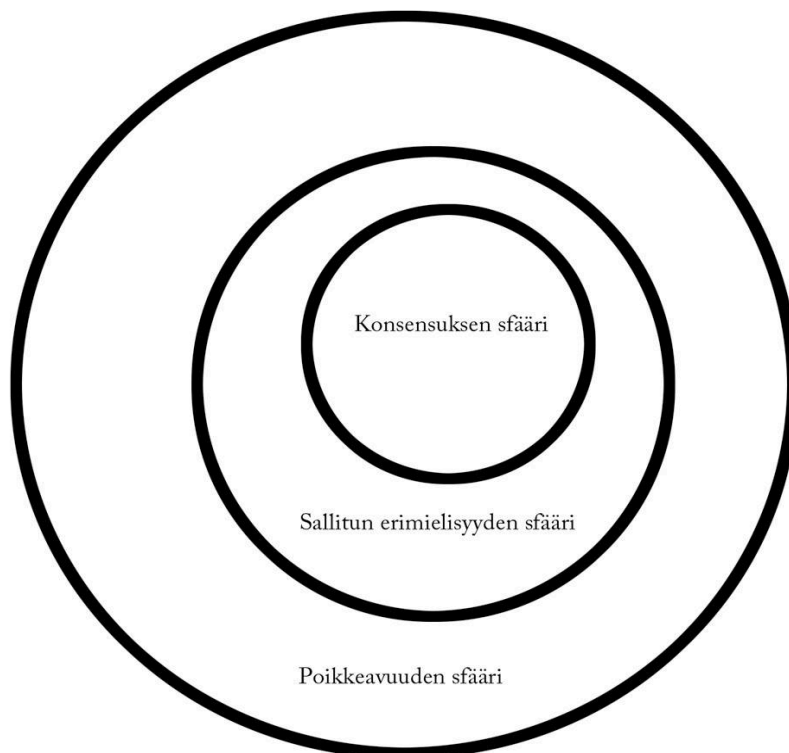
Mikä sitten on kielletyn ja vaietun ero? Kumpikin käsite viittaa pohjimmiltaan johonkin olemassa olevaan asiaan, josta halutaan sosiaalisesti eroon. Tämä voi tarkoittaa kyseisen asian piilottamista tai mahdollisimman näkymättömäksi tekemistä (vaiettu) tai jopa eritasoista kieltämistä tai rajoittamista (kielletty), johon saattaa liittyä myös lainsäädännöllisiä rajoituksia. Tämä pätee myös julkiseen keskusteluun ja lehtikirjoitteluun.

Toinen avainkäsitteeni *unohdettu* taas on tunnetun, muistetun tai näkyvän vastakohta. Tuo käsite nousee 1960-luvun sosiaalisista muutoksista, joita *Hymylehti* innokkaasti perkasi sivuillaan: suomalaisen yhteiskunnan muuttuessa ja kaupungistuessa yhä vahvemmin erityisesti maaseudulle syntyi uudenlainen syrjäytyneiden luokka. Unohdettu liittyy olennaisesti Ennalan edustamaan ihmiskeskeiseen journalismiin: juttujen lähtökohta oli joku yksittäinen henkilö, hänen elämänsä ja tarinansa. *Hymylehden* tulkinnan mukaan nämä ihmiset oli yhteiskunnan toimesta *unohdettu* tai hylätty eli jätetty yksin omien ongelmiansa kanssa.

Kolmas käsitteeni *poikkeava* viittaa aikakaudessa vallinneeseen normaali-epänormaali -jakolinjaan eli kulttuuriin muotoutuneeseen sosiaaliseen

normistoon. *Poikkeava* on jotakin mitä ei voida syystä tai toisesta lukea kuuluvaksi niin sanottuun *normaaliin* eli se on jotakin *epänormaalia*. Tietyt asiat ja toimintatavat ovat aikalaisten silmissä yksiselitteisemmin *normaaleja* kuin toiset ja niin sanottujen rajatapausten kohdalla tulee vastaan varsin subjektiivinen kysymys siitä, missä menee näin kahden ääripään raja. Tämä oli usein se rajalinja, jota Veikko Ennala halusi jutuissaan tutkia.

Käsitteiden lisäksi hyödynnän työssäni myös yhdysvaltalaisen viestinnätutkijan Daniel C. Hallinin teoksessaan *The Uncensored War: The Media And Vietnam* (1986) kehittämää journalismin kehämallia. Hallinin malli koostuu kolmesta eri sfääristä, jotka kuvaavat julkiseen keskusteluun sisältyviä erilaisia aiheita ja sitä, miten niiden aiheiden käsittely muuttuu ajan myötä. Ideana on että uudenlaiset mielipiteet, aiheet ja näkökulmat muokkaavat jatkuvasti kehää ja aiheuttavat liikettä siinä.

Idea on yksinkertainen. Kaikkein sisin kehä eli niin sanottu *konsensuksen sfääri* viittaa yleisesti hyväksytyihin aiheisiin ja mielipiteisiin. Niistä ei synny suurempaa journalistista debattia, sillä yleinen mielipide on näistä kysymyksistä

jokseenkin samaa mieltä. Konsensuksen piiriin voisi nykypäivän Suomessa kuulua esimerkiksi sukupuolten välinen tasa-arvo ja kovien huumeiden vastaisuus.

Toiseksi sisimmäisin kehä eli *sallitun erimielisyyden sfääri* pitää sisällään ne aiheet ja mielipiteet, joista voidaan mediassa yleisesti ottaen olla eri mieltä ja keskustella. Tällaisia voisivat tämän päivän Suomessa olla vaikkapa Nato-jäsenyys, romanikerjäläiset tai samaa sukupuolta olevin henkilöiden väliset avioliitot.

Uloin kehä eli *poikkeavuuden sfääri* on minun työni kannalta mielenkiintoisin. Se pitää sisällään journalismin kentälle aika ajoin ilmestyvät poikkeavuudet, eli sellaiset aiheet, kysymykset sekä näkökulmat, joista ei tavallisesti kirjoiteta lainkaan tai niistä ei haluta keskustella. Poikkeavuuden syyt löytyvät yleensä yhteiskunnallisesta tilanteesta: yleisen mielipiteen hyljeksimät aiheet ovat liian arkoja tai vaikeita lehtien sivuille, eikä niistä näin ollen kirjoiteta juuri lainkaan.

Hallinin kehä ei ole staattinen. Kehän eri sfäärien välillä tapahtuu koko ajan liikettä eri suuntiin, kun journalistien tuottama ja representoima yleinen mielipide kehittyy ja muuttaa muotoaan. Toiset, aiemmin vaietut näkemykset ja aiheet liikkuvat kohti konsensusta ja toiset liukuvat vastaavasti poikkeavuuden sfääriin ajan kuluessa. Muutos, kehitys ja liike ovat minun työni kannalta olennaisia, sillä Veikko Ennala ja *Hymylehti* olivat niitä voimia, jotka muuttivat suomalaisen journalismin ja julkisen keskustelun kenttää 1960-luvulla. Henkinen ilmapiiri muuttui tuon vuosikymmenen jälkipuoliskolla rajusti, osittain siitä syystä, että *Hymy* tarttui aiemmin kiellettyihin aiheisiin.

Tulee myös ymmärtää, että kehän eri sfäärien rajat eivät ole selkeitä tai absoluuttisia. Lehdistön ilmentämä yleinen mielipide ja julkinen keskustelu eivät seuraa mitään tarkkoja rajoja, sillä journalistinen debatti velloo moneen suuntaan varsinkin kun kyseessä on tuore aihe. Julkisen keskustelun piiriin kuuluvat aiheet ja niihin suhtautuminen ei myöskään muutu hetkessä, vaan

muutokset ovat hitaita ja yksilöllisiä. Jokin yksittäinen aihe ei siis liiku hetkessä sfääristä toiseen.

Jos kehämällä haluaisi soveltaa nykypäivään, se näyttäisi varsin erilaiselta ja sekavammalta. Internetin mukaantulo ja kansalaisjournalismin raju lisääntyminen ovat muuttaneet nykypäivän julkisuuskulttuuria suuresti. Käsittelmääni aikakauteen se kuitenkin sopii hyvin, sillä 1960–1970 -luvun taitteessa julkinen keskustelu oli keskittyneempää ja sitä oli määrällisesti paljon vähemmän. Poikkeavia mielipiteitä oli vaikeampi saada kuuluville, sillä valtamedia ei ollut niistä yleensä kiinnostunut. Tämä tekee juuri *Hymystä* niin poikkeuksellisen lehden tuon ajan mediamaailmassa.

Tämän alaluvun lopuksi on vielä hyvä kysyä, että mitä minä tein käytännön tasolla kirjoittaessani tätä pro gradu -tutkimusta? Ensimmäisenä yritin tietenkin saada jonkinlaisen kokonaiskuvan Veikko Ennalan tuotannosta 1960–1970 -luvulta, mikä onnistuikin hyvin edellä mainittujen massiivisten antologioiden ja vapaakappalekirjastosta löytyneiden *Hymylehden* vuosikertojen avulla. Luin siis suuren määrän tekstejä verrattain pintapuolisella otteella ja yritin hahmottaa mistä kaikesta Ennala kirjoitti. Lopuksi jaoin jutut erilaisiin kategorioihin, mikä helpotti myös tämän työn varsinaisten tutkimuskysymysten jäsentämistä. Aikarajaus syntyi tämän jälkeen verrattain helposti.

Kun olin valinnut työni kolme teemaa, palasin tekstien pariin. Seuraavassa vaiheessa luin eri kategorioihin kuuluvia tekstejä entistä tarkemmin, ja yritin löytää niistä tutkimukseni kannalta mahdollisimman kiinnostavia kokonaisuuksia, jotka antaisivat vastauksia myös tutkimuskysymyksiini. Lähestyin artikkeleja valitsemieni käsitteiden kautta, mikä helpotti niiden sisällön hahmottamista ja sijoittamista osaksi tutkimustani. Varsinaista lähilukua yritin välttää, sillä Ennalan jutut kiinnostivat minua nimenomaan kokonaisuuksina. Pysin tulkitsemaan niitä kokonaisina juttuina juuttumatta pieniin yksityiskohtiin.

Käyn työni kuluessa pintapuolisesti läpi Ennalalan juttujen kuvitusta, jos se tuntuu jonkin jutun kohdalla tarpeelliselta. Liitin tekstin sekaan myös muutamia kuvia alkuperäisistä artikkeleista jotta lukija saisi edes pintapuolisen kuvan siitä, millaiselta ne *Hymylehden* sivuilla näyttivät. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan tehdä mitään kattavaa analyysiä jutuista kokonaisuuksina, vaan tulen keskittymään itse teksteihin.

5.4 Historiallista mediatutkimusta

Koska tutkin menneisyyden henkilöä, hänen työtään ja häneen liittyviä ilmiöitä, tutkimuksessani on historiallinen ote. Työni varsinainen pääpaino on tietysti journalistiikassa, joten kun otetaan nämä kaksi aspektia huomioon, voidaan puhua historiallisesta mediatutkimuksesta. Otin tämän kaksinapaisuuden huomioon valitessani työni metodia: käsitelähtöisen tutkimusotteen hyvä puoli on se, että käsitteet liikkuvat sujuvasti yli oppialarajojen.

Historiantutkijalla on valittavanaan valtaisa määrä erilaisia lähestymistapoja, joita soveltaa omassa tutkimuksessaan ja tutkimuskysymyksissään. Olen päätenyt aatehistorialliseen lähestymistapaan, sillä se tuntuu asettamieni tutkimusongelmieni kannalta kaikkein käyttökelpoisimmalta.

Mitä tällainen lähestymistapa sitten tarkoittaa? Aatehistoria ei ole irrallista muusta historiantutkimuksesta, mutta sillä on omat painotuksensa. Historioitsija Markku Hyrkkäsen mukaan aatehistoriallinen tutkimus on asioiden käsittämisen käsittämistä. Määritelmä nojautuu oletukseen ajattelun ja toiminnan yhteydestä: jos haluaa ymmärtää jotain historiallista toimijaa, tulee ymmärtää toiminnan johtavaa ajattelua. Aatehistoriallinen tutkimusote edellyttää myös huomion kiinnittämistä siihen, millä tavalla ajattelu ja toiminta ovat yhteydessä niihin olosuhteisiin ja tilanteisiin, joissa ihmiset elävät ja toimivat. Tutkimuksen

lähtökohtana on siis, että ajattelun, toiminnan ja olosuhteiden välillä on käsitteellinen yhteys.¹⁰⁶

Tutkijan tehtävänä on selvittää, mikä tuo yhteys on. Ajattelun ja toiminnan käsitteellisen yhteyden toteennäyttäminen on yleensä empiirinen ongelma, sillä tuo yhteys ei välttämättä näy lähteissä. Yhteys on pikemminkin päätelmä, jonka tutkija luo tutkimuksen edetessä.¹⁰⁷

Markku Hyrkkäsen luonnehtiman aatehistorian kohteena ovat ajattelevat ja toimivat ihmiset. Ajattelun ja toiminnan yhteyttä tähdentävä ja erittelevä aatehistoriallinen tutkimus lähenee kulttuurihistoriaa, sillä kaikki inhimillinen toiminta ja elämisenmaailma on kulttuurista. Tähän laveaan näkemykseen on helppo yhtyä, sillä minua kiinnostavat nimenomaan aatteet ja niistä kumpuava käyttäytyminen. Aatehistorioitsija perehtyy itselleen ja aikalaisilleen vieraisiin käsityksiin ja pyrkii avaamaan ne mahdollisimman ymmärrettävään muotoon, eli asettamaan asiat historialliseen kontekstiinsa. Tämä on juuri sitä, mihin minäkin pyrin.¹⁰⁸

Minun työni kohdalla on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, mitä tai ketä tuolla toimijalla tässä yhteydessä tarkoitetaan. Veikko Ennala oli toimittaja, joka työskenteli tutkimallani ajanjaksolla *Hymylehden* palveluksessa. Lehdellä oli luonnollisesti toimitus, jonka sisällä toimitukselliset ratkaisut tehtiin juttu kerrallaan. Tämä tarkoittaa sitä, että niin päätoimittajat (Urpo Lahtinen ja Jorma K. Virtanen), toimitussihteeri (Markku Eronen, Heikki Rahkonen) kuin muutkin toimittajat vaikuttivat omalta osaltaan lehden yksittäisten juttujen sisältöön, näkökulmaan, muotoon, laajuuteen ja niin edelleen. Ennalan jutut eivät varmasti olleet poikkeus: hän hyväksytti mahdolliset aihevalinnat esimiehillään, kävi keskustelua juttujen näkökulmista ja niiden sisällöstä. Toki erikoistoimittajalla saattoi olla ja varmasti olikin joitakin erityisvapauksia¹⁰⁹, mutta siitä huolimatta

¹⁰⁶ Hyrkkänen 2002, 24.

¹⁰⁷ Hyrkkänen 2002, 27.

¹⁰⁸ Hyrkkänen 2002, 68–70.

¹⁰⁹ Ainakaan Veikko Lintisen mukaan Ennalan juttuja ei editoitu, vaan hän kirjoitti ne itse aina useampaan kertaan. Veikko Lintisen haastattelu, 17.3.2015.

minun tutkiini juttuihin ovat varmasti olleet omalta osaltaan vaikuttamassa myös Veikko Ennalan esimiehet.

Tämä esimiesten ja kollegoiden mahdollinen vaikutus Ennalan juttuihin on hyvä tiedostaa niitä lukiessa. En kuitenkaan näe, että se vaikuttaa suuremmin minun työni sisältöön tai tutkimustuloksiin. Kun siis puhun työni käsittelyluvuissa Ennalasta toimittajana, viittaan häneen nimenomaan *Hymyn toimittajana*, eli tiettyyn työympäristöön ja sen toimintatapoihin sitoutuneena työntekijänä, joka toteutti omalla työpanoksellaan tuon yrityksen asettamia tehtäviä. Tämä ei tietenkään sulje pois itsenäisen ajattelun prosessia, joka on merkittävin työvaihe toimittajan työssä. Olisi mahdotonta lähteä jäljittämään yksittäisten juttujen tekemiseen liittyviä prosesseja ja niihin vaikuttaneita tekijöitä tapaus kerrallaan, eikä se olisi uskoakseni edes hedelmällistä. Ennala oli itsenäinen (ja varmasti myös itsepäinen) toimittaja, jolla vahvoja journalistisia näkemyksiä, ja niitä hän myös toteutti. On sattuman kauppaa että hän löysi niin yhteensopivan työnantajan kuin Urpo Lahtinen. Toimituksellisiin palavereihin 1960-luvulla osallistuneen valokuvaaja Veikko Lintisen mukaan Ennala pursusi tuohon aikaan juttuideoita, ja työympäristö oli myös otollista maaperää niille. Ennalan ehdotukset ja ideat hyväksyttiin usein ja hän sai näin toteuttaa omia journalistisia kiinnostuksen kohteitaan ja ambitiesiään.¹¹⁰

5.5 Aiempi tutkimus ja kirjallisuus

Seuraavassa luvussa käyn läpi työni kannalta keskeisen tutkimuskirjallisuuden. Tiedotusopillisen tutkimuksen lisäksi olen hyödyntänyt myös historiallista, yhteiskuntatieteellistä sekä kulttuurihistoriallista tutkimusta.

Kuten aiemmin mainitsin, suomalaista sensaatiolehdistöä koskevan tutkimuskirjallisuuden määrä ei ole järin suuri. *Hymylehteä* on tutkittu journalistiikan alalla erittäin vähän ja Veikko Ennalaa itseään vielä vähemmän. Kiinnostavimmat kirjoitukset käsittelevät käänteentekevää sensaatiolehteä

¹¹⁰ Veikko Lintisen haastattelu 17.3.2015.

kulttuurihistoriallisena ilmiönä, mutta nekin ovat yleensä hyvin pintapuolisia katsauksia. Myös suomalaisen lehdistön historiaa käsittelevissä yleisteoksissa *Hymy* ja *Ennala* jäävät lähinnä kuriositeetin asemaan. Kiinnostus hymyilmiötä kohtaan on kuitenkin selvästi kasvanut 2000-luvun edetessä, mikä helpottaa myös minun tutkimustani.

Journalistiikan tutkimuksen puolelta löytämistäni teoksista keskeisin on Laura Saarenmaan väitöskirja *Intiimin äänet*, jonka yksi osio käsittelee nimenomaan *Hymylehteä*. Saarenmaa selvittää tutkimuksessaan sitä, miten niin sanottu intimisoituminen alkoi näkyä lehden sivuilla 1960–1970-lukujen taitteessa. Hän nostaa esiin muutamia esimerkkitapauksia, mutta ei varsinaisesti keskity missään vaiheessa Ennalan teksteihin. Saarenmaan tutkimus tarjoaa kuitenkin mielenkiintoisia näkökulmia aikakauden sensaatiolehdistöön, ja hänen työstään on ollut paljon hyötyä minulle.

Saarenmaan väitöskirjan lisäksi *Hymystä* on tehty pari tiedotusopillista pro gradu -työtä Tampereen ja Jyväskylän yliopistoissa. Jari Järvinen ja Antti Kantola käsittelevät omassa työssään *Hymy – suomalainen sensaatiolehti* (1980) lehteä yleisemmällä tasolla. Laura Kososen *Haistakaa paska koko valtiolta* (2005) keskittyy *Hymyn* ja SMP:n nousun välisen yhteyden ja populismin tarkasteluun.

Historian puolella Ennalaa ja *Hymyä* on sivunnut Anne Lahtinen. Hänen gradunsa *Taistelu siveellisyydestä: porno 1960- ja 1970-lukujen taitteen siveellisyyksikysymyksenä* (2012) keskittyy suomalaisten julkaisijoiden pornolehtiin ja niistä nousseeseen oikeustaisteluun. Suomen suurin ja keskeisin pornolehtien kustantaja oli tuolloin Urpo Lahtisen Lehtimiehet Oy. Ennalan kirjoituksia julkaistiin useammankin Lahtisen miestenlehden sivuilla.

Hymyä sivuaa myös kotimaista iltapäivälehdistöä on tutkinut toimittaja Heikki Saari. Hänen kirjoittamansa *Isku tajuntaan! Suomalaisen iltapäivälehdistön lyhyt historia* (2007) on otsikkonsa mukaisesti enemmänkin kevyt historiikki kuin akateeminen tutkimus. Saaren teos on kuitenkin ollut hyödyllinen minun työni

kannalta, sillä iltapäivälehdistön lisäksi hän käsittelee hymyilmiötä verrattain seikkaperäisesti.

Hymylehti ja Ennala ovat esillä myös suomalaisen lehdistötutkimuksen yleisteoksissa. Näistä tutkimuksista keskeisin on Päiviö Tommilan toimittama *Suomen lehdistön historia* (1991), jonka yksi osa keskittyy yleisaikakauslehtiin.

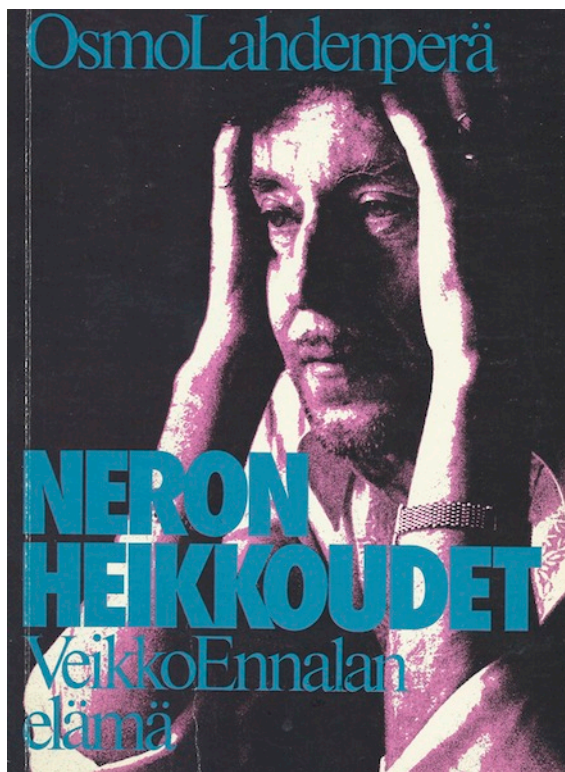
Kulttuurihistoriallisesta tutkimuksesta keskeisin teos on ollut *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva* (2003). Matti Peltosen, Vesa Kurkelan ja Visa Heinosen toimittamasta kirjasta löytyy Marko Ahon artikkeli *Hymylehti ja uusi sensaatiojournalismi (eli kuinka unohdettu kansa löysi seksin)*, joka käsittelee lehteä osana 1960-luvun suomalaisia mullistuksia.

Ennalan vanhoja lehtikirjoituksia on julkaistu pariinkin otteeseen uudestaan kirjan muodossa, mutta perusteellisinta jälkeä on 2000-luvun lopussa ilmestynyt kirjailija Tommi Liimatan toimittama kolmiosainen sarja. Sen ensimmäinen osa *Lasteni isä on veljeni ja muita lehtikirjoituksia* (2007) pitää sisällään Ennalan tunnetuimmat lehtijutut. Toinen osa *Piinapenkki ja maailman meno, muistelmia ja pakinoita* (2009) koostuu nimensä mukaisesti kyseisillä palstoilla ilmestyneistä mielipideteksteistä ja pienestä määrästä muita lehtitekstejä. Viimeinen osa *Elämään tuomittu – kaunokirjallista tuotantoa* (2008) taas keskittyy Ennalan verrattain lyhyeen uraan kirjailijana. Varsinaisten juttujen lisäksi Liimatan kirjoittamat esipuheet ovat tarjonneet minulle paljon tärkeätä tietoa Ennalan taustasta ja urasta.

Työni kannalta tärkeitä lähteitä ovat myös Ennalasta ja *Hymylehdestä* julkaistut viihteelliset tietokirjat. Osmo Lahdenperä kirjoitti vuonna 1978 Ennalan elämänkerran *Neron heikkoudet*, joka ilmestyi Lehtimiesten Kustannus-Vaiheen kautta. Parisataasivuinen kioskikirja pohjautuu pitkälti Ennalan itsensä *Hymyyn* kirjoittamaan Muistelmat –sarjaan ja sen anekdootteihin, mutta mukana on jonkin verran muutakin materiaalia.

Urpo Lahtisesta taas on kirjoitettu vuosien varrella kolmekin eri elämäkertaa. Minun työni kannalta hyödyllisin niistä on kirjailija Kalevi Kalemaan *Hymyn maa* (2006), joka käsittelee Lahtisen vauhdikkaan yksityiselämän lisäksi myös *Hymylehden* historiallisia vaiheita ja journalistista kehitystä verrattain seikkaperäisesti. Erkki Lepokorven *Sanoivat Urpon sammuneen* (1983) ja Jyrki Hämäläisen *Lehtikeisari* (2004) ovat lähdearvoltaan huomattavasti laihempia.

Seuraavissa luvuissa pääsen käsiksi työni varsinaisiin tutkimuskohteisiin, eli Veikko Ennalan lehtiteksteihin. Olen nostanut niistä esiin kolme eri teemaa, jotka ovat minun tutkimuskysymysteni sekä valitsemani ajanjakson kannalta keskeisiä. Käsittelem jokaisen teeman omassa luvussaan ja lopuksi vedän yhteen työni keskeisimmät tutkimustulokset.

Osmo Lahtenperä: *Neron heikkoudet – Veikko Ennalan elämä*, 1978.

6. Seksi on maailman ensteks kivoin asia

Paljon puhutun ja tavallisesti väärin käsitetyn seksiaallon, tahtoo sanoa turhasta kursailusta luopumisen silloin kun on kyse mitä luonnollisimmista asioista, aloitin Elämä-lehdessä minä eikä mikään tai kukaan muu.¹¹¹

Näin suorasukaisesti Veikko Ennala otti vuonna 1972 *Muistelmat*-juttusarjassaan kunnian suomalaisen ”seksijournalismin” alkuun panemisesta. Tuo kursailematon linja alkoi jo Oulun vuosina ja jatkui *Elämä*-lehden jälkeen ensin *Hymyssä* ja sitten edelleen *Nyrkkipostissa*, *Ratossa*, *Jallussa* sekä muissa Lehtimiesten julkaisuissa. Tuota aaltoa oli siis omalta osaltaan vyöryttämässä myös kustantaja Urpo Lahtinen.

Kyse ei ollut kuitenkaan pelkästä itsekehusta, sillä Ennalasta on miltei mahdotonta kirjoittaa lehtimiehenä mainitsematta seksiä. Voidaan sanoa, että aiheena nimenomaan seksi oli keskeinen avain hänen journalistiseen läpimurtoonsa, ja siitä muodostui *Hymylehdessä* hänen tavaramerkkinsä. Hätkähdyttävää ei ollut pelkästään aihe, vaan erityisesti se suorasukainen tapa, jolla hän tuota kiellettyä hedelmää käsitteli. Ennala ei ollut missään vaiheessa lehden ainoa seksistä tai seksuaalisuudesta kirjoittava toimittaja, mutta on selvää, että tuo hymyjournalismin osa-alue henkilöityi vahvasti nimenomaan häneen.¹¹²

Hymy nähtiin tuohon aikaan moraalittomana julkaisuna, mutta pornolehti tai miestenlehti se ei sanan varsinaisessa merkityksessä ollut. Suomessa ilmestyi jo 1960-luvun puolivälissä joukko miestenlehtiä, joista suosituin oli vuonna 1958 perustettu *Jallu*. Se piti sisällään nelivärikuvia, tyylikkään taiton sekä skandaalinkäryisiä julkkisjuttuja. Myös *Jallun* sivuilla alastomuus ja seksiä käsittelevät kirjoitukset alkoivat lisääntyä kuusikymmentäluvun edetessä, mutta tässä kilpailussa *Hymy* kulki hetken aikaa jopa maan johtavan miestenlehden edellä. Suomalaisten pornolehtien historiaa pro gradu -työssään tutkineen Anna

¹¹¹ Ennala 2009, 63.

¹¹² Aho 2003, 319.

Lahtisen mukaan *Hymy* oli *Jallun* ohella 1960-luvulla eräänlainen tienraivaaja, jonka esimerkkiä seuraten muut kustantajat pyrkivät koventamaan julkaisemansa pornon astetta tai ottivat alastonkuvat muun materiaalinsa oheen.¹¹³ *Hymy* ja varsinaisia miestenlehtiä vertaillen tulee muistaa, että lehtien kohdeyleisö oli kuitenkin erilainen, puhumattakaan levikistä: *Hymyn* lukijakunta oli moninkertainen verrattuna esimerkiksi *Jalluun*. Toisaalta *Jallu* ja muut skandaali-aiheisiin mieltyneet suomalaiset miestenlehdet olivat omalta osaltaan luomassa latua sille kehitykselle, josta tuli *Hymylehden* menestyksen myötä eräänlaista valtakulttuuria. Ei olekaan sattumaa, että 1960-luvun lopussa Urpo Lahtinen osti myös *Jallun* lehti-imperiuminsa alaisuuteen.¹¹⁴

Kun *Hymyn* toimituksessa huomattiin kuusikymmentäluvulla, että seksi myy, niin sitä alkoi ilmestyä lehden sivuille enenevässä määrin niin kuvituksen kuin tekstinkin puolesta. Ennalán kynästä lähteneiden kuusikymmentäluvun loppupuolen juttujen otsikot kertovat paljon: *Oulun tytöt tanssivat ilman pöksyjä?*, *Isoisä ilman paitaa – porno eilen*, *Tampereellako maan estottomimmat naiset?*, *Omin käsin* ja niin edelleen. Osa artikkeleista rakentui vielä tässä vaiheessa hienovaraisen vihjailun varaan, kun taas osa piti sisällään huomattavasti suorapuheisempaa tekstiä, jota tietysti paheksuttiin tuon ajan Suomessa. Suurin osa jutuista oli osoitettu selvästi miespuoliselle lukijakunnalle, mikä oli muutenkin hyvin tavanomaista *Hymyn* kaltaisessa julkaisussa.

Niin hedelmällinen ja poleeminen aihe kuin seksi kuusikymmentäluvun Suomessa olikin, se muodostui ajan myötä myös taakaksi. Ennalán jutut alkoivat parissa vuodessa toistaa itseään ja parhain terä tylsistyi. Kirjoituksia kuitenkin julkaistiin läpi 1970-luvun, joten lukijoita aihe ilmeisesti jaksoi kiinnostaa vuodesta toiseen. Toisaalta Ennalán kohdalla inflaatio ei koskenut pelkästään seksi-juttuja: muitakin aihepiirejä käsitelleet kirjoitukset alkoivat vuosien kuluessa tuntua usein vesittyneeltä vanhan kertaamiselta. Mutta toisaalta – kukapa pystyisi kirjoittamaan viinasta, seksistä ja kirkosta tuoreesti loputtoman pitkään.

¹¹³ Lahtinen 2012, 45.

¹¹⁴ Lahtinen 2012, 35–42.

6.1 Miten Veikko Ennala kirjoitti seksistä?

Veikko Ennala lähestyi seksiä ja seksuaalisuutta kirjoittajana karkeasti jaettuna kahdella tavalla. Ensimmäinen näistä oli luonteeltaan selvästi vakavampi, objektiiviseen todellisuuden kuvaamiseen ja puhtaaseen tiedonvälitykseen pyrkivä ote. Asiantuntijamaiseen tyyliin hän kirjoitti auki seksiin ja seksuaalisuuteen liittyviä asioita ja käyttäytymismalleja, joista ei julkisuudessa tuohon aikaan puhuttu. Motiivina toimi tietämättömän lukijan valistaminen, eli yksinkertaisesti tiedonvälitys. Näissä teksteissä Ennala viittasi mielellään uusimpiin tieteellisiin tutkimuksiin tai kyselyihin, joiden tekijöitä tai edes otsikoita hän ei kuitenkaan Kinseyn raporttia lukuun ottamatta vaivautunut sen tarkemmin mainitsemaan. Tämänkaltaisen, näennäisen asiantunteva ote on tuttu myös muista hänen kirjoituksistaan.

Toinen Ennalan runsaasti käyttämä lähestymistapa perustui ennen kaikkea huumoriin ja seksillä leikittelyyn. Näkökulmien, otsikoiden ja kirjoitustyylin humoristisuus olivat tyypillisiä piirteitä Lehtimiehet Oy:n julkaisuissa tuona aikana¹¹⁵ ja tämä tulee selvästi esiin myös Ennalan jutuista. Nämä pikkutuhmat jutut esittivät hänet usein ulkopuolisena tarkkailijana, joka välitti lukijoille omia kokemuksiaan ja havaintojaan mitä erikoisimmista ja huvittavimmista seksiin liittyvistä yksityiskohdista tai tilanteista. Hän kävi tarkistamassa ”tanssivatko Oulun tytöt ilman pöksyjä”, seurasi machomaisen naistenkaatajan iltaa kymmenessä suomalaisessa kaupungeissa ja järjesti lukijoilleen ajan henkeen sopivia nudistitapaamisia. Näiden vauhdikkaiden reportaasien todenperäisyys jäi lukijan oman harkintakyvyn varaan, mikä ei muutenkaan ollut tavatonta *Hymyn* tapauksessa.

¹¹⁵ Lahtinen 2012, 42.

Hymylehti 2/1970.

Olipa tyyli mikä tahansa, tavoite oli kuitenkin sama: räväkkä juttu. Seksiä käsittelevät kirjoitukset pyrkivät haitallisen häveliäisyyden poistamiseen ja avoimeen suorapuheisuuteen, huumorin toimiessa yhtenä tehokeinona. Tai ainakin näin Ennala itse väitti ja perusteli seksistä kirjoittamansa jutut. Hän tiedosti hyvin, miten muu suomalainen lehdistö suhtautui seksiin ja seksuaalisuuteen vuonna 1967, kun hän itse aloitteli uraansa *Hymyn* toimittajana:

Aikakauslehdistö, jonka pitäisi kulkea kaiken valistuksen etunenässä, on ainakin Suomessa patavanhoillista, hurskastelevaa ja kaksinaamaista. Muutamaa harvaa poikkeusta lukuun ottamatta en ole juuri minkään lehden sivuilta saanut lukea sukupuolisuuden perimmäisiin ongelmiin suorasukaisesti, rohkeasti ja vilpittömästi tunkeutuvia kirjoituksia.¹¹⁶

Ennala peräänkuulutti lehdistöltä uusia päänavauksia. Ajat olivat muuttumassa ja sen piti hänen mukaansa näkyä myös aikakauslehtien sivuilla. Helpommin

¹¹⁶ *Hymy* 12/1967, 56

sanottu kuin tehty, sillä seksi oli tuohon aikaan aiheena tabu eikä se sopinut ”patavanhoillisten” *Suomen kuvalehden* tai *Avun* tyyliin. Muiden lehtien syyttäminen nosti tietysti *Hymyn* ja Ennalan omaa profilia uudenlaisen tiedonvälityksen airuina. Hän itse heittäytyi aiheeseen perinpohjaisesti: omia mielipiteitään hanakasti viljelevä toimittaja oli usein jutuissa vahvasti läsnä, sillä ”neutraalin” tarkkailijan rooli ei kirjoittajana hänelle sopinut. Välillä hän provosoi kriitikkojaan tahallaan. Esimerkiksi *Hymyn* numerossa 10/1968 ilmestyi varsin sentimentaalinen *Rakasta, poikani, rakasta!* -juttu, joka oli osoitettu Ennalan Eemu-pojalle. Idean juttuun hän sai erään tuohtuneen naislukijan kritiikistä:

Te sepustelette kaikenlaisia roskajuttuja ottamatta huomioon sitä että Teidät pannaan jokaisesta sanastanne vastuuseen. Esim. seksuaaliasioita räävritte hyvin inhottavasti muistamatta, että lapsetkin niitä lukevat ja saavat sielulleen turmion. Jos teillä hyvä herra on omia lapsia, ajatelkaa edes heitä. Hehän saavat hävetä silmät päästään teidän takianne.¹¹⁷

Kyseisessä lukijakirjeessä kielletty linkitetään suoraan mahdollisen lukijan ikään: Ennalan jutut ovat jo sinällään haitallisia aikuisille lukijoille ja kun mukaan otetaan vielä lapset, tilanne on kahta kauheampi. Puhumattakaan Ennalan omista lapsista ja heidän sielunelämänsä julkisesta pilaamisesta. Vastauksessaan erikoistoimittaja vetoaa jälleen kerran omiin moraalisiin periaatteisiinsa, jotka toimivat tässäkin tapauksessa hänen journalistisena ohjenuoranaan:

(...)tajuun erinomaisen hyvin vastuuni enkä ole kirjoittanut mitään sellaista, mikä olisi minua jälkeinpäin kaduttanut tai sotisi omaatuntoani vastaan. Sillä, kas, minä olen sanoissani rehellinen ja sehän ei voi koskaan olla paha.¹¹⁸

Vastakkain ovat siis yleisesti kielletyksi mielletty seksi sekä Ennalan oma moraalinen ja journalistinen kutsumus. Niiden yhteensovittaminen ei jälkeen päin katsoen ollut mahdollista, sillä toimittaja ei suostunut tinkimään omista

¹¹⁷ Ennala 2007, 272. *Hymy* 10/68.

¹¹⁸ Ennala 2007, 272. *Hymy* 10/68.

näkemyksistään. Lukijakirjeestä kimpaantunut Ennala päätti todistaa rehellisyytensä ja tarjosi kirjemäisessä jutussaan varhaista seksuaalivalistusta pojalleen, joka oli tuolloin vasta 4-vuotias. *Hymyn* numerossa 1/1969 ilmestyi vielä jatkojuttu *Rakasta, tyttöni, rakasta!*, jonka kohteena oli Ennalan tytär. Ikärajoja ja hyvää makua koetelleet jutut olivat vielä vaikeampi pala monille hänen kriitikoilleen kuin ”perinteisemmät” seksiartikkelit. Ne oli tarkoitettu hätkähdyttämään ja provosoimaan, mikä puolestaan oiva keino nostaa *Hymylehden* näkyvyyttä.

Monissa muissakin Ennalan seksuaalisuutta ja seksiä käsittelevissä jutuissa oli valistuksellinen pohjavire, joka tavallaan pehmensi arkaluontoista aihevalintaa ja teki pesäeroa puhtaaseen pornografiaan. Periaatteena oli, että itseään edistyksellisenä ja suorasanaisena mediana pitänyt *Hymy* toi lukijan tietoon sellaisia asioita, joista muut lehdet vaikenivat. Se oli vastajulkisuuden foorumi, joka tarjosi palstatilaa poikkeaville ja toisinaan jopa radikaaleille mielipiteille¹¹⁹. *Hymylehden* toimituksessa varmasti tiedostettiin, että ero pornografisen julkaisun ja asiapitoisen jutun välillä saattoi olla hyvin häilyvä ja näitä kahta ulottuvuutta oli jopa suotavaa yhdistää jotta sensaatioarvo olisi mahdollisimman suuri. Olipa käsittelytapa mikä tahansa, aihe oli myyvä, eikä kuvituksessa käytetty paljas pinta varmasti vähentänyt miespuoleisten lukijoiden ostohaluja.

Ennala liitti seksidebattiin usein myös toisen keskeisen aiheensa, kristillisen kirkon ja kritiikin sen harjoittamaa kaksinaismoralismia kohtaan. Nämä kaksi aihetta asiaa kulkivat luontevasti käsi kädessä, sillä seksi ei aiheena ollut kirkon mieleen.

*Kun kaikki sukupuolisuuden ilmentymät, niihin luettuna myös alastomuus, ovat niin kauan olleet kirkon ja kaunaisten puritaanien kiroissa, on hyvin ymmärrettävää, että niitä kohtaan tunnetaan uteliaisuutta. Me kaikki olemme kuin sadun henkilöitä, jotka haluavat avata lukitun kirstun vain siksi, että sitä on armottoman ankarin uhkailuin kielletty avaamasta.*¹²⁰

¹¹⁹ Saarenmaa 2010, 170.

¹²⁰ Ennala 2007, 195. *Hymy* 2/70.

Yhteiskunnallisista instituutiosta juuri kirkko suhtautui kaikista kielteisimmin seksiin ja siitä puhumiseen. Kirkolle seksi edusti ennen kaikkea vaiettua aihepiiriä ja Ennalan antipatia järjestäytyntä uskontoa kohtaan tuli hyvin ilmi hänen jutuistaan. Tämä oli varmasti yksi syy siihen, miksi Veikko Ennala niin mielellään tarttui tähän aihepiiriin ja jaksoi palata siihen aina uudestaan.

6.2 Käsitteistä

Valitsin työhöni kolme keskeistä käsitettä, joista erityisesti *vaiettu* sopii tähän lukuun. Ne ovat käyttökelpoisia tarkastelukulmani kautta: pyrin suhteuttamaan Veikko Ennalan jutuissaan esittämät ajatukset ja mielipiteet 1960-luvulla Suomessa laajemmin valinneisiin arvoihin ja ajatuksiin.

Tulee muistaa, että seksi oli 1960-luvun Suomessa yhteiskunnallisesti eri asia kuin nykypäivänä. Seksi ja seksuaalisuus olivat nimenomaan vaietuiksi luokiteltavia aihepiirejä, jotka olivat vasta nousemassa julkiseen keskusteluun 1960-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Seksi oli hankala aihe, eikä siitä kirjoitettu mielellään ennen kuin *Hymylehti* otti sen yhdeksi kantavaksi teemakseen ja tavallaan karnevalisoi koko aiheen. *Hymy* ei suinkaan ollut aiheen kanssa yksin, vaan kasvava kiinnostus seksiä kohtaan näkyi myös muualla suomalaisessa yhteiskunnassa: nuorisokulttuuri alkoi muuttua, seksi löysi tiensä uuteen kirjallisuuteen, elokuvaan, musiikkiin ja niin edelleen. Aihetta jaksettiin kauhistella oikeussalissa asti, mutta samaan aikaan se myös kiinnosti suomalaisia.

Seksi ja seksuaalisuus ovat tietenkin yksityisyyden piiriin luettavia asioita, mutta minä tarkastelen niitä ennen kaikkea julkisina ja yhteiskunnallisina ilmiöinä. Väitän myös, että seksin yhteiskunnallinen painoarvo alkoi kasvaa Suomessa nimenomaan 1960-luvun lopussa, kun se otettiin yhdeksi yhteiskunnallisen protestin tunnusmerkiksi. Seksuaalisuuden ympärille muodostui yhteiskunnallisia liikkeitä, jotka ajoivat uudenlaista suhtautumista tähän

aiheeseen. Seksi merkitsi vapautta ja uudenlaista vapautumista siinä missä huumeet tai rockmusiikkikin.

6.3 Rakkauden papitar Annikki Ant-Wuorinen

Hymylehti 12/1967.

Veikko Ennalan ensimmäinen iso seksiä käsittelevä juttu *Hymylehdessä* oli helsinkiläisen kotirouva Annikki Ant-Wuorisen haastattelu otsikolla ”*En voi elää ilman miehiä*”. Joulukuussa 1967 julkaistussa jutussa kolmesti eronnut 40-vuotias Ant-Wuorinen kertoo avoimesti viriilistä sukupuolielämästään, omasta miesmaustaan ja etsii kaiken tuon sivussa vielä uutta aviomiestä. *Hymylle* tulenarka artikkeli merkitsi varsinaista sensaatiota.

HYMYlehti suorittaa nyt jälleen kerran uuden aluevaltauksen, toimii päänavaajana ja haluaa herättää keskustelua aiheesta onko nainen vastoin kaikkia

*käsityksiäni ja tutkimusten tuloksia sittenkin sukupuoliolento vieläkin suuremmassa määrin kuin mies ja onko jokainen nainen, joka muuta väittää, itsensä pettäjä ja vuosisataisten oppien ja ennakkoluulojen synnyttämien estojen uhri.*¹²¹

Vauhdikkain sanakääntein alkanut juttu oli tosiaan uusi aluevaltaus, sillä se käynnisti *Hymyn* tavaramerkiksi nopeasti muodostuneen seksijournalismin aallon. Viimeistään tästä lähtien aihe tunki esiin lehden sivuilla entistä enemmän. Tuo tendenssi alkoi näkyä myös erikoistoimittaja Ennalalan työnkuvassa kun 1960-luku läheni loppuaan: ennen Ant-Wuorisen artikkelia hänen *Hymy*-uraltaan löytyy vain neljä seksiä käsittelevää tai sitä sivuavaa artikkelia, mutta vuonna 1969 varsin iso osa¹²² hänen jutuistaan liittyi seksiin, sillä aihe selvästi upposi lukevaan kansaan. Veikko Ennalasta oli tulossa hyvää vauhtia se ”pornokeysari”, joksi häntä myöhemmin niin usein nimiteltiin.

Mikä sitten teki Ant-Wuorisen haastattelusta niin huomiota herättävän? Juttu sai aikaan suuren kohun, sillä se rikkoi monta tabua samalla rysäyksellä: ensinnäkin se käsitteli seksiä, mikä oli jo sinällään varsin arveluttava aihe. Toisekseen se toi julkisuuteen naisen, jolla oli seksuaalisia haluja ja joka kertoi niistä avoimesti. Kaiken lisäksi Ant-Wuorinen oli useamman lapsen äiti. Hän oli ylioppilas, opiskellut korkeakoulussa, toiminut monissa vastuunalaisissa virkatehtävissä, eli varsin sivistynyt ja itsenäinen nainen. Hän ei siis edustanut sosiaaliselta taustaltaan sellaista ”kevytkenkäistä naista”, jonka olisi voinut odottaa kertovan avoimesti seksuaalielämästään ison aikakausilehden sivuilla.

Jutussa puhutaan paljon naisen roolista patriarkalisessa järjestelmässä. Jo ingressissä nostetaan esiin kysymys äitien ja aktiivisen seksuaalielämän yhteensovittamisesta, ja tämä kahtiajako tuntuu olevan jutun kovin kärki ainakin Ennalalle ja *Hymyn* toimitukselle. Juttu ottaa selvästi kantaa aikakauteen liittyvään käsitykseen, jonka mukaan äiti ei voinut olla seksuaalisesti aktiivinen hahmo tai ainakaan tuoda näitä halujaan esiin. Ant-Wuoriselle järjestys oli selvä:

¹²¹ *Hymy* 12/1967, 56.

¹²² Veikko Ennala kirjoitti *Hymyyn* vuoden 1969 aikana yhteensä 26 pitempää juttua, joista kymmenen käsitteli seksiä ja seksuaalisuutta.

*Nainen on naaras, vasta sitten äiti. Ellei nainen olisi ensin naaras ei hän koskaan voisi olla äitikään.*¹²³

Ant-Wuorisen lausunto ravistelee yhteiskunnallisesti merkittävää instituutiota, nimittäin perhettä. Hän asettaa naisen seksuaaliset halut äitiyden edelle ja tulee samalla maininneeksi, että nuo kaksi roolia kulkevat käsi kädessä. Ennala on hänen kanssaan samaa mieltä asiasta.

Jutun toinen kärki keskittyi nymfomaniaan, eli naisen sairaalloiseen seksuaaliseen haluun, johon Ennala otsikossaan viittaa. Hän tiedustelee Ant-Wuoriselta hänen partneriensa määrää ja naisen kokemaan seksuaaliseen nautintoon liittyviä yksityiskohtia. Vastaukset ovat verrattain tavallisia varovaisia, ja sensaatiomainen otsikko karkaa huomattavan kauas jutun todellisesta sisällöstä.

Ainutkertaisen jutusta teki tietysti myös se, että Annikki Ant-Wuorinen esiintyi siinä omalla nimellään ja naamallaan. Samalla hän antoi kasvot naisten seksuaaliselle vapautumiselle ja uudelleenlaiselle roolille. Jutussa hänestä käytetään sellaista termiä kuten ”luonnonlapsi”, joka oli omiaan vahvistamaan Ant-Wuorisen esittelemää elämäntapaa ja käsitystä seksuaalisuudesta: näin naisten oli ”todellisuudessa” tarkoitettu ajattelevan ja käyttäytyvän, yhteiskunnallinen kehitys oli vain mennyt jossain historian vaiheessa pahasti vikaan. Ennala yrittää laskea hänen harteilleen myös eroottissävytteistä ”rakkauden papittaren” viittaa, mutta haastateltavan mukaan titteli sopii varsin huonosti hänelle.

Jälkikäteen katsoen ei ole mikään ihme, että Annikki Ant-Wuorisen haastattelusta tuli skandaali. Aihe, haastateltava ja näkökulma olivat jotakin sellaista, mihin muista lehdistä ei saanut lukea. Pääpaino on ehdottomasti itse tekstissä, sillä kuvituksensa puolesta juttu ei ollut juuri lainkaan pornografinen. Reilun kolmen aukeaman mittaisessa artikkelissa on ainoastaan kaksi kuvaa, joista toisessa Ant-Wuorinen poseeraa arkisissa askareissa virittämässä

¹²³ *Hymy* 12/1967, 58.

televisiota ja istuu toisessa lattialla yöpaita päällään. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että samaisesta numerosta löytyy rohkeampiakin kuvia. Ant-Wuorinen kainosteleva linja ei tosin kestänyt kauaa: ennen pitkää hän ilmestyi vähäpukeisempina *Hymyn* sivuille.

Haastattelun menestys ei tietenkään jäänyt huomaamatta *Hymyn* toimituksessa, ja niinpä kohujutulle saatiin jatkoa heti seuraavassa numerossa. Tammikuussa 1968 ilmestyi niin ikään Ennalan kirjoittama *Rouva Ant-Wuorisen 500 kosijaa*, jossa käytiin läpi jutun aiheuttamaa jälkipyykkiä ja toimitukseen saapuneita yhteydenottoja. Toimittaja oli tyytyväinen jutun saamaan huomioon ja sitä seuranneeseen keskusteluun:

Kun siis kirjoituksemme herätti ylivoimaisesti enemmän myönteistä kuin kielteistä mielenkiintoa, katson tulleen toteen näytetyksi, että se "tavallinen kansa", johon puolivillaisten puolioppineiden itseään yliarvostava sääty suhtautuu niin vähätellen, on Suomessa riittävän kypsää kuulemaan ja lukemaan myös sukupuoliasioista.¹²⁴

Ennalan ja *Hymylehden* saaman palautteen (tai toimituksen siitä tekemän tulkinnan) mukaan aiheen kovimmat vastustajat löytyivät siis "ylemmistä" kansankerrostumista. Tavallinen kansa sen sijaan oli kyvykäs ja halukas lukemaan tämänkaltaisista asioista. Tarkoituksena oli selvästi jakaa *Hymyn* lukijakunta karkeasti kahtia: kansan syvät rivit kyllä ymmärsivät totuuden, jota "oppineiden" sääty taas piti riensämisena.

Pikapikaa samana vuonna markkinoille ilmestyi Ant-Wuorisen "elämäkerta" *Kaikki minun rakkauteni*. Siinä haamukirjoittaja Ennala jatkaa lehtiteksteistä tutulla tyylillä:

Haastattelujeni tapaisia kirjoituksia lienee jo kauan kaivattukin. Mutta vasta minulla oli rohkeutta puhua suuni puhtaaksi (arvaan kyllä että jotkut ihmiset eivät pidä avomielisyyttäni rohkeutena vaan lapsellisuutena) (...) Mutta sen tiedän,

¹²⁴ *Hymy* 1/1968, 36.

*että niin sensaatiomaisia kuin kirjoitukset olivatkin, ne ovat matkaansaattaneet enemmän hyötyä kuin vahinkoa.*¹²⁵

Niin artikkelien kuin elämäkerrankin keskeinen tavoite oli Ennalan mukaan valistaa. Hän halusi osoittaa olevansa seksuaalikysymyksessä tiedotuksen etujoukoissa ja kertoa lukijoille avoimesti jotakin sellaista, josta ”laatulehdet” eivät suostuneet kirjoittamaan. Ihmisten ei enää tarvitsisi hävetä omia taipumuksiaan, kun he saisivat lukea niiden olevan täysin normaaleja. Vastaavanlaisena kannanottona Ennala kirjoitti myös naisten masturbaation puolesta jutussaan *Omin käsin* (*Hymy* 9/1969). Hänen mukaansa toimitukseen tuli jatkuvasti hätääntyneitä kirjeitä, joissa naispuoliset lukijat häpesivät omaa viettiään ja sen seurauksia. Ennala syyttää jutussa tuohon aikaan lapsenkengissä ollutta seksuaalivalistusta ja edelleen vallalla olleita iänikuisen vanhakantaisia käsityksiä.¹²⁶

Entä mitä tapahtui Annikki Ant-Wuoriselle? Kohun jälkeen Ruotsiin muuttaneesta julkkiksesta muodostui eräänlainen *Hymylehden* arkkityyppi, joka palasi Ennalankin juttuihin aina aika ajoin. Suurempia otsikoita hänestä ei enää saatu revittyä irti, mutta vuosi vuoden jälkeen hänellä oli paikkansa nostalgisissa muisteloissa.

Ant-Wuorisesta kirjoitettu jymyjuttu ei ollut ensimmäinen eikä viimeinen aiheesta tehty artikkeli. Ennala oli kokeillut tikulla jäätä jo numerossa 7/1967 ilmestyneessä jutussa *Turkulaisrouvan 10 kehnoa rakastajaa*, joka on uskottomuutta harrastaneen naisen haastattelu. Sanoma on sama kuin Ant-Wuorisen haastattelussa: seksuaaliset tarpeet eivät olleet miesten yksinoikeus, niitä oli yhtäläillä naisillakin. Suurin poikkeus tässä jutussa oli se, että haastateltava ei esiintynyt omalla nimellään, mikä tietysti vähensi haastattelun sensaatioarvoa huomattavasti.¹²⁷ Vuonna 1968 Ennala kirjoitti myös jutun kyläjäkelaisesta ”jalkavaimosta”, joka etsi itselleen rahakasta miestä. Jutun mukaan nainen oli innostunut Ant-Wuorisen esimerkistä ja ottanut yhteyttä

¹²⁵ Ant-Wuorinen 1968, 5-6.

¹²⁶ *Hymy* 9/1969, 110–111.

¹²⁷ *Hymy* 7/1967, 17.

Hymyn toimitukseen saadakse julkisuutta asialleen. Lopputuloksena oli sekavahko juttu, jossa Ennala joutuu puolustamaan omia uskollisuuteen, ehkäisyyn ja parisuhteeseen liittyviä ”vanhoillisia” näkemyksiään.¹²⁸ Saman, naisen seksuaalisuuteen keskittyvän aiheen ympärillä pyöri kaksiosainen juttu *Naisen himo* vuodelta 1971.

Hymylehti 3/1971.

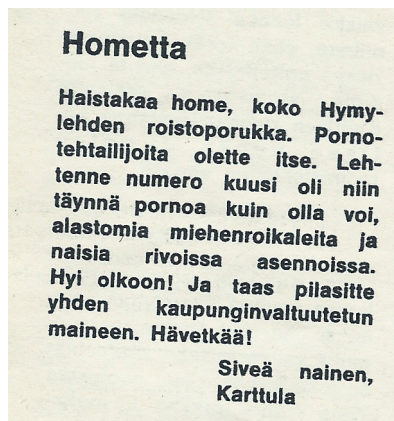
Ennala oli peräänkuuluttanut nimenomaan keskustelua ja sitä hänen juttuunsa myös saivat aikaan, mutta erityisen rakentavaa se ei alkuun ollut. Ajankohtaan nähden estottoman rohkea seksi-journalismi toi mukanaan yleisöpalautteen ja tietysti vahvan paheksunnan. Tuohtunut naislukija Kerttu K. Moisiovaarasta lähestyi Ennalaa vuonna 1969 seuraavaan tapaan:

Veikko Ennala. Puhut kirjeessäsi pojalle ja työllesi rakkaudesta. Kuule, et sinä tiedä mitään rakkaudesta, siitä oikeasta rakkaudesta. Eiköhän sovita, ettei sanaa

¹²⁸Hymy 9/1968. Ammatiltaan jalkavaimo.

*rakkaus sotketa tästedes pornoon. Puhut sukupuolivalistuksesta, sanon sinulle, Suomessa on toki viisaampiakin sen antamiseen kuin sinä.*¹²⁹

Olivatko Veikko Ennalan kirjoitukset pornoa? Ainakin häntä syytettiin jatkuvasti edellisen kaltaisissa lukijakirjeissä sen kirjoittamisesta, eikä omakaan ammattikunta ollut juuri sen suopeampi tässä suhteessa. Ennala oli helppo ja varsin näkyvä moralisoinnin kohde kun etsittiin yhteiskuntaa saastuttavia tekijöitä.

Lukijapalautetta vuodelta 1969.

Minun tutkimukseni kannalta on verrattain turhaa pohtia, olivatko Veikko Ennalan (tai monen muunkaan Lehtimiesten palkkalistoilla olevan kirjoittajan) hengentuotteet pornoa vaiko eivät. Joillekin lukijoille ne varmasti sitä olivat, toisille eivät. Mikä on toiselle pornoa, saattaa olla toiselle vaikkapa taidetta tai tässä tapauksessa journalismia. Ongelmalliseksi asian tekee myös se, että pornon käsite on historiallisesti amebamainen, se muuttaa muotoaan ja siirtyy sitä mukaa, kun yhteiskunnallisissa arvoissa ja arvostuksissa tapahtuu muutoksia.¹³⁰ Kiinnostavaa Ennalan kohdalla on pohtia hänen tekstiensä historiallista kontekstia, ja sitä, millä tavalla hän itse oli toimittajana vaikuttamassa tuon ajan henkiseen ilmapiiriin.

Nykypäivän lukijan voi olla vaikea arvioida, missä 1960-luvulla kulki pornografian ja journalismin raja. Useimmat *Hymyn* jutut sisälsivät pikkutuhmia

¹²⁹ Ennala 2007, 283.

¹³⁰ Kalha 2007, 17–19.

yksityiskohtia ja paikoin jopa suorasukaisempaa toimintaa. Kuten jo aiemmin mainitsin, *Hymyllä* oli vankka maine moraalittomana julkaisuna, mutta pornolehti se ei perinteisessä mielessä ollut.¹³¹ Moniulotteisuus kuului olennaisena osana lehden luonteeseen: *Hymy* voi kutsua karnevalistisen ilottelun lehdeksi, jonka sivuilla muiden lehtien vakavasti käsittelemät aiheet käännettiin pääläelleen, mikä oli ennennäkemätöntä 1960-luvun Suomessa.¹³² Tulee kuitenkin muistaa, että monet Ennalan kynästä lähteneet seksiä tai seksuaalisuutta käsittelevät tekstit olivat yleensä verrattain asiapitoisia ja omalla tavallaan poleemisia. Niissä saattoi olla mukana myös huumoria, mutta pohjavire oli yleensä informatiivinen.

Toisaalta osa Ennalan seksiä käsittelevistä artikkeleista oli selvästi laadittu potentiaalisen mieslukijan kiihottamiseksi ja rohkaisemiseksi. Juttujen aiheet, tyyli ja viesti olivat hyvin samantyyppisiä kuin samaan aikaan ilmestyneissä pornolehdissä.¹³³ Kuvitus on tietysti oma lukunsa. *Hymy* täytti mielellään sivunsa mahdollisimman repäisevällä kuvamateriaalilla, sillä paljas pinta möi aikana, jolloin pornograafinen materiaali oli vielä vaikeasti saatavilla ja kynnys sen hankkimiseen varmasti verrattain korkea.

6.4 Seksuaaliset vähemmistöt Hymylehdessä

Kuusikymmentäluvulla leimahtaneen seksuaalisen vallankumouksen myötä myös seksuaaliset vähemmistöt nousivat julkisuuteen. Seksuaalisuus ylipäättänsä haluttiin vapauttaa ahdasmielisistä asenteista ja lainsäädännöstä.¹³⁴ Suomi oli tällä saralla hyvin vanhoillinen maa. Vertailukohdaksi voi ottaa suomalaisen lainsäädännön: naisten ja miesten homoseksuaaliset teot kriminalisoiva laki kumottiin vasta 1971, mutta samalla kriminalisoitiin homoseksuaalisuuteen kehottaminen, mikä sinällään teki laista ristiriitaisen. Sosiaalihuollituksen tautiluokituksesta homous poistettiin vasta vuonna 1981.

¹³¹ Lahtinen 2012, 5.

¹³² Lahtinen 2012, 28.

¹³³ Saarenmaa 2010, 183–184.

¹³⁴ Mustola, Pakkanen 2007, 18.

Hymy oli siitä poikkeava aikakauslehti 1960–1970-luvun Suomessa, että se julkaisi aikakauteen nähden runsaasti homoseksuaalisuutta käsitteleviä juttuja. Ensimmäinen maininta miesten välisistä suhteista löytyy jo vuodelta 1961 artikkelista *Yö asemalla* ja vuonna 1967 lehdessä julkaistiin toimittaja Markku Erosen juttu, jossa hän haastattelee homoseksuaalista miestä itseään. Artikkelin oli siitä poikkeuksellinen, että toimittaja ei ota julkilausutun tuomitsevaa etäisyyttä haastateltavansa seksuaaliseen suuntaukseen, vaan toteaa:

*Tarina on ikävä todistus siitä, mihin pelkästään miehiä rakastavat miehet ja naisia lempivät naiset voivat ajautua niin kauan kun tässä maassa on laki, joka rankaisee samaa sukupuoleen sekaantumisesta.*¹³⁵

Erosen juttu ei suinkaan jäänyt ainoaksi, vaan aiheesta kirjoiteltiin 1960-luvun lopulla jatkuvasti. Jutut olivat yleensä sensaatiohakuksia, ne vihjailivat suorasukaisesti tiettyjen julkisuuden henkilöiden olevan homoja tai lesboja, ja antoivat seksuaalisista vähemmistöistä halventavan ja torjuvan kuvan. *Hymyn* loukkaava kirjoittelu aiheutti tiettävästi jopa yhden itsemurhan. Tällä saralla *Hymy* ei ollut kuitenkaan yksin, sillä esimerkiksi *Ilta-Sanomat* harjoitti samantyyppistä ja jopa rajumpaa kirjoittelua.¹³⁶

Hymyn jutuilla ei ollut kuitenkaan pelkästään negatiivisia vaikutuksia. Varsinaisten sensaatioartikkeleiden ja julkkispaljastusten ohella lehti julkaisi myös paljon asiallisia ja informatiivisia juttuja, jotka lisäsivät suomalaisen lukijakunnan tietoisuutta seksuaalivähemmistöistä. Henkilöhaastatteluissa ja lukijakirjeissä homot ja lesbot saivat omat oman äänensä kuuluviin, mikä oli tuon ajan lehdistössä uutta ja radikaalia. Ennen tätä seksuaaliset vähemmistöt eivät olleet itse kertoneet tilanteestaan lehtien palstoilla.¹³⁷ *Hymylehti* asettui monissa artikkeleissaan johdonmukaisesti puolustamaan homoseksuaalisten tekojen rangaistavuuden poistamista ja toi jatkuvasti uudenlaisia sävyjä erittäin

¹³⁵ *Hymy* 6/1967, 62-66. Juvonen 2002, 105-106.

¹³⁶ Mustola, Pakkanen 2007, 19.

¹³⁷ Mustola, Pakkanen 2007, 19. Juvonen 2002, 38.

kielteisesti sävyttyneeseen keskusteluun. On jopa epäilty, että *Hymyn* vilkas kirjoittelu oli omalta osaltaan vaikuttamassa vuoden 1971 lakimuutokseen.¹³⁸

Lahtisen mediatalon näkyvin hahmo tällä saralla oli kampaaja-meikkaaja Monsieur Mosse eli Raimo Jääskeläinen (1932–1992). Avoimesti homoseksuaali Mosse oli ensimmäinen suomalainen julkkis, joka tuli näyttävästi kaapista ulos koko kansan edessä ja solmi valeavioliiton poikaystävänsä Pepe Kurillon kanssa 1971 Amsterdamissa. Urpo Lahtinen huomasi jo varhain oivallisen markkinaraon ja nettosi Mossella ja hänen tarjoamillaan juoruilla härskisti rahaa: *Hymy* maksoi Mossen seurapiirielämän mukanaan tuomat viulut ja sai yksinoikeuden häntä käsitteleviin paljastusjuttuihin. Vuonna 1981 Kustannusvaihe julkaisi myös Mossen omaelämäkerrallisen kirjan *Voi pojat, kun tietäisitte!*

6.5 Kun nainen naista rakastaa

Myös Veikko Ennala kirjoitti *Hymylehteen* seksuaalisista vähemmistöistä. Määrällisesti hän ei kirjoittanut aiheesta paljon, tutkimallani ajanjaksolla vain kolme juttua: *Jos olet sukupuoliselta käyttäytymiseltäsi poikkeava ja tunnet sen vuoksi ahdistusta, soita numeroon 90-604692 (7/1970) Tunnetko tarvetta tirkistellä? (11/1970) ja Kun nainen naista rakastaa (1/1971).*

Ennala säästyy tässä tapauksessa varsinaisen törkytoimittajan leimalta, sillä hän ei kirjoittanut tuona aikana *Hymylehteen* ainuttakaan kenenkään yksityiselämää loukkaavaa tai osoittelevaksi mielletävää juttua. Jutuissa kyllä esiintyi muun muassa homoseksuaaleja omilla nimillään, mutta kirjoitusten sävy oli hyvin asiallinen ja neutraali. Tunnettujen henkilöiden yksityiselämän mustamaalaamiseen tai eksploitaatioon perustuvat artikkelit eivät tälläkään kertaa olleet Ennalan aluetta.

Ennala oli siinä mielessä radikaali toimittaja ja *Hymy* radikaali julkaisu, että homoseksuaalien, transseksuaalien tai vaikkapa tirkistelijöiden asiallinen

¹³⁸Juvonen 2002, 110. Saarenmaa 2010, 183.

käsittely lehtijutussa oli tuohon aikaan kaksinkertainen tabu. Seksi sinällään oli aiheena hyvin arkaluontoinen, puhumattakaan seksuaalisista poikkeavuuksista tai homoseksuaalien kaltaisista vähemmistöistä. Kun ottaa vielä huomioon, miten avarakatseiseen ja asialliseen sävyyn Ennala aiheesta kirjoitti, voidaan puhua uudenlaisesta tiedonvälityksestä.

Paljon aiheellisempaa kuin pyrkiä jakamaan ihmisiä terveisiin ja epänormaaleihin on kertoa, millaisia sukupuolisia poikkeavuuksia yleensä tavataan. Näin siksi, että seksuaalipatologiasta kokonaan tietämätön voi pahan kerran järkyttyä joutuessaan elämänsä jossain mutkassa havaitsemaan ilmiötä, jonka kaltaisia ei ollut arvannut olevan olemassakaan. Monesti pelästymiseen ei ole mitään aihetta, sillä eivät kaikki oudosti käyttäytyvät henkilöt ole lapsenraiskaajia tai himomurhaajia.¹³⁹

Kaikista kolmesta artikkelista välittyy toimittajan uteliaisuus. Aihepiiri ei ollut Ennalalle entuudestaan erityisen tuttu ja hän halusi selvästi lähestyä sitä avoimin mielin. Mukana oli myös tiettyä varautuneisuutta, sillä Ennala halusi tutkia ilmiötä ensin ja luoda vasta sen jälkeen siitä mielipiteensä. Vaikkei Ennala kaikissa seksuaalivähemmistöjä käsittelevissä jutuissa välttämättä kirjoittanut omia näkemyksiään kovinkaan eksplisiittisesti auki, huomionarvoista on niiden näkökulma. Jutut nostavat seksuaalivähemmistöjen oman äänen kuuluville, mikä ei ollut mikään itsestänselvyys tuon ajan lehdistössä.

Jutuista ensimmäinen *Jos olet sukupuoliselta käyttäytymiseltäsi poikkeava...* on Psyke ry:n puheenjohtajan Holger von Glanin haastattelu. Psyke ry oli vuonna 1968 perustettu seksuaalivähemmistöjen oma yhdistys ja etujärjestö. Yhdistys oli myös perustanut oman auttavan puhelimen, joka tarjosi oikeaa tietoa seksuaalivähemmistöistä ja pyrki auttamaan omaan seksuaalisuuteensa liittyvien ongelmien kanssa painivia ihmisiä. von Glanin mukaan apu oli tuolloin todella tarpeen, sillä moni ihminen tarvitsi apua, muttei tiennyt kenen puoleen kääntyä näissä vaikeissa kysymyksissä. *Hymyssä* julkaistu kahden aukeaman juttu oli oivallinen puffi nuorelle järjestölle.

¹³⁹ *Hymy* 11/1970, 93.

Juttu luo jonkinlaisen rautalankamallin suomalaisesta homokulttuurista ja homoudesta yleensäkin. Haastateltava von Glan saa kertoa muun muassa miesten välisen rakkauden luonteesta, eri yksilöiden homoseksuaalisten taipumusten synnystä sekä homomiesten suhtautumisesta naisiin. Monet Ennalan esittämät kysymykset tuntuvat nykypäivän lukijan näkökulmasta itsestäänselvyyksiltä, mutta tulee muistaa, että vuonna 1970 koko ilmiö oli monille suomalaisille varsin vieras ja jopa pelottava.

Tunnetko tarvetta tirkistellä? keskittyy tirkistelijöihin sekä itsensäpaljastajiin, ja ehtiipä Ennala paneutua jutun alkupuolella myös masturbaatioon. Artikkelin kokonaisuutena erityisen kiinnostava, vaan pikemminkin pikakelausta aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta.

Seksuaalivähemmistöjä koskevista jutuista kiinnostavin on tammikuussa 1971 ilmestynyt *Kun nainen naista rakastaa*, joka käsittelee otsikkonsa mukaisesti naisten välisiä seksuaalisuhteita eli lesbolaisuutta, kuten termi tuohon aikaan kuului. Jutun ingressi tiivistää hyvin sen, mistä artikkelissa oli kysymys:

Minkälaista on lesbolainen rakkaus? Perustuuko se enemmän tunne – kuin aistilliselle pohjalle? Paljonko meillä on lesbolaisia? Miten lesbolainen sukupuoliyhteys tapahtuu? Mitkä ovat lesbolaisuuden syyt tai aiheuttajat? Näihin kysymyksiin pyrimme tässä haastattelussa antamaan vastauksia.¹⁴⁰

Ennalan kysymyksiin vastasi 47-vuotias valtion virastossa työskentelevä neiti Laura Lukkarinen, joka myös oli edellä mainitun Psyke ry:n aktiiveja. Lukkarinen avasi uteliaalle toimittajalle oven suomalaisen lesbokulttuuriin, joka oli varmasti hänelle sekä *Hymylehteä* lukevalle kansalle täysin tuntematonta aluetta.

Juttu on siinä mielessä kiinnostavin edellä mainitusta kolmikosta, että se tuo selvimmin esiin Ennalan omat näkemykset kahden samaa sukupuolta olevan henkilön välisistä suhteista. Juttu oli myös siinä mielessä poikkeuksellinen, että

¹⁴⁰ *Hymy* 1/1971, 57.

Hymyn sivuilla ei käsitelty juurikaan naisten välisiä rakkaussuhteita, vaan painotus oli yleensä miesvoittoista ja se käsitteli homomiesten elämää.¹⁴¹ Artikkelin palstatilasta noin kolmasosa menee Ennalan omakohtaiseen pohdintaan, joka päättyy yksiselitteiseen lopputulokseen:

*Tarkastelipa lesbolaisuutta miltä kantilta hyvänsä, sen tuomitseminen tuntuisi olevan väärin.*¹⁴²

Neljän palstan mittaisen alkupohdinnan jälkeen Ennala asettuu seksuaalisten vähemmistöjen taakse. Näkökulman muodostumiseen vaikuttavat järkipäiset ja historialliset syyt, kuten se että lesbous on erittäin vanha ja ihmiselle varsin luonnollinen ilmiö. Ennalan mukaan ihmisten syrjiminen heidän seksuaalisten taipumustensa perusteella oli nöyryyttävää ja varsin tarpeetonta.¹⁴³

*Lesbot kantavat kahtalaistakin taakkaa. He eivät voi hevin tyydyttää viettiään ja toisekseen he tuntevat elämänikäistä syyllisyyttä. Siinä on riittämiin rangaistusta jota ei ole edes tehnyt: itsensä luomisesta.*¹⁴⁴

Kyse on jälleen kirjoittajan omasta moraalisesta päätöksestä, jonka perusteella hän myös asettuu vastustamaan vielä tuolloin vallalla ollutta lainsäädäntöä. Ihmisten sukupuolisia tarpeita ei hänen mukaansa voi muunnella tai ohjailta, sillä nämä ovat sellaisia asioita, joihin henkilö itse ei pysty vaikuttamaan. Ennala oli huolestunut homouden kriminalisoivan lainsäädännön aiheuttamasta syyllisyydentunnosta ja sitä mahdollisesti seuraavasta itsetuhoisuudesta.¹⁴⁵

Veikko Ennalan homoseksuaalisuutta koskevat näkemykset voi linkittää myös hänelle ominaiseen kirkonvastaisuuteen ja selvään auktoriteettikammoon. Hän pohti ohimennen jo vuonna 1967:

¹⁴¹ Juvonen 2002, 115.

¹⁴² *Hymy* 1/1971, 57.

¹⁴³ *Hymy* 1/1971, 57–58.

¹⁴⁴ *Hymy* 1/1971, 57.

¹⁴⁵ *Hymy* 1/1971, 58.

Synnistä puheen ollen, piispojen sukupuoliasioita käsitelleessä kirjasessa, jonka tarkoituksena kaiketi oli selvittää yksinkertaisia perustotuksia, mainitaan homoseksualismi samalla kertaa sekä sairaudeksi että synniksi. Loogisesti ajatellen syöpäpotilastakin on sitten pidettävä syntisenä sairautensa takia. Tosinpa hän ei "tyydytä" syöpäänsä mutta hoidattaa joka tapauksessa.¹⁴⁶

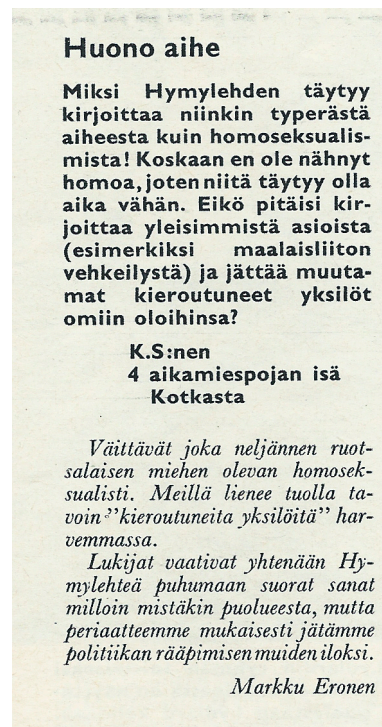
Luterilainen kirkko ja sen viljelemät kristinuskon opinkappaleet edustivat Ennalalle vastenmielistä pakkovaltaa ja kaksinaismoralismia, jotka hän oli aina valmis kyseenalaistamaan kun se vain suinkin oli mahdollista. Homojen tai lesbojen järjestelmällinen syrjiminen oli jälleen uusi esimerkki siitä, miten harhaan kirkko kannattajansa ohjasi ja millaista hallaa se teki suomalaiselle yhteiskunnalle. Samalla hän kyseenalaistaa perinteisen normaali-epänormaali - jaon, joka istui syvällä monien suomalaisten mielissä. Itsestään selvyytenä pidetty asia ei ollut Ennalalle mikään selviö kun puhuttiin ihmisten seksuaalisuudesta. Sama pätee moneen muuhunkin kysymykseen, kuten tulemme tämän työn edetessä huomaamaan.

Veikko Ennalasta on kuitenkin turha tehdä mitään homojen oikeuksien esitaistelijaa, sillä sitä hän ei ollut. Hän kirjoitti aiheesta niukasti ottaen huomioon miten paljon hän muuten kirjoitti. On myös syytä muistaa, että Ennala ja *Hymy* ottivat mielellään kantaa yhteiskunnan päähän potkimien, huono-osaisten ja syrjittyjen puolesta, olipa aihealue mikä tahansa. Tätä kautta onkin luonnollista, että myös seksuaaliset vähemmistöt löysivät tiensä lehden sivuille, sillä homot ja lesbot jos ketkä olivat syrjitty kansanosa.

Tämänkaltaisessa uutisoinnissa koeteltiin varmasti myös *Hymyn* lukijakunnan hyvän maun rajoja. Oli eri asia asettua puolustamaan liminkalaista pientilallista tai rahavaikeuksien kanssa pyörivää yksinhuoltajaäitiä kuin helsinkiläistä homoseksuaalia. Homous oli aiheena vaikea tai se saatettiin kokea jopa vaaralliseksi, joten lukijan samaistuminen jutun kohteeseen oli varmasti vaikeampaa. Tältä kantilta katsottuna *Hymylehti* toimi rohkeasti, sillä se uskalsi ajaa seksuaalivähemmistöjen yhtäläisiä oikeuksia.

¹⁴⁶ *Hymy* 7/1967, 17.

Urpo Lahtinen ei julkaissut seksuaalisten vähemmistöjen huonoa asemaa kritisoivia juttuja pelkkää hyvää hyvyyttään tai avarakatseisuuttaan. On selvää, että pelkkä homoseksuaalin henkilöhaastattelu oli itsessään sensaatio tuon ajan Suomessa, olipa jutun näkökulma tai viesti mikä tahansa. Poikkeuksellinen aihe ja omalla nimellään esiintyvä haastateltava olivat jo sinällään kovia myyntivaltteja 1960-luvun journalistisessa kulttuurissa. Lukijoita kiinnosti tirkistää homojen tai lesbojen salattuun maailmaan, vaikka he saattoivatkin paheksua heidän elämäntapaansa ja valintojaan.

Lukijapalautetta vuodelta 1967.

Homoseksuaalisuutta yhteiskunnallisena ilmiönä tutkineen Tuula Juvosen mukaan *Hymyn* avoimuutta korostanut linja sai aikaan varsin ristiriitaisia vaikutuksia. Julkisuuden ansiosta homoseksuaalisuus tuli entistä vankemmin osaksi muita olemassa olevia seksuaalisuuden variaatioita ja arkipäiväistyi näin. Toisaalta määrällisesti vähäiset artikkelit eivät onnistuneet muuttamaan sitä syvään juurrutettua kuvaa tästä sairaaksi ja rikolliseksi luokitellusta ihmisryhmästä, vaan päinvastoin paljastivat joidenkin homoseksuaalien

henkilötiedot ja leimasivat nämä entistä pahemmin. Juvosen tekemien haastattelujen perusteella monet tuohon aikaan homoseksuaalisesti eläneet ihmiset tunsivat elävänsä entistä ahtaammalla *Hymylehden* paljastusten myötä.¹⁴⁷

6.6 Tabujen murtaja

Jos Veikko Ennalan seksiä käsitteleviä juttuja tarkastelee luvussa kolme esittelemäni Hallinin kehän kautta, huomataan miten hän oli osaltaan muuttamassa suomalaista julkista keskustelua. Vuonna 1966 seksi aiheena oli selvästi poikkeava ja vaiettu, eikä siitä kirjoitettu juurikaan edes *Hymylehden* sivuilla. Shokeeraava aihe kuitenkin muuttui muutaman vuoden aikana: 1970-luvun alussa seksi oli huomattavasti arkipäiväisempää aineistoa Lahtisen sensaatiolehden sivuilla niin tekstin kuin kuvituksenkin puolesta. Seksi tuli ryminällä julkiseen keskusteluun, eikä aiheelta voinut enää välttyä.

Ennala oli tutkimallani ajanjaksolla tiukasti ajassaan kiinni. Hän paitsi havainnoi ja kuvasi ympäröivää todellisuutta, mutta samaan myös itse tuotti ja muokkasi sitä. Elämäkerturi Osmo Lahdenperän mukaan seksi aiheena ylikorostui Ennalan kirjoituksissa, sillä suomalaisessa yhteiskunnassa se oli niin vaiettu. Luontevan suhtautumisen tavoittelu kuitattiin sensaatiohakuisuutena.¹⁴⁸ Tähän näkemykseen on helppo yhtyä tarkasteltuaan Ennalan tuon ajan journalistista tuotantoa: hän kirjoitti seksistä jatkuvasti 1960-luvun loppuvuosina. Aiheeltaan ja tyyliltään jutut olivat monenkirjavia, tärkeintä oli sensaatio ja lukijoiden kiinnostus.

Ennalan seksiä käsittelevät reportaasit saattoivat olla pehmopornoa, lukijoiden valistamista, miehekästä pikkutuhmaa huumoria, konservatiivisten tahojen tahallista provosointia tai jopa sekoitus tätä kaikkea. Olipa tulokulma mikä tahansa, lopputulos oli eräänlaista arjen konventiot unohtavaa rehellisyyttä ja

¹⁴⁷ Juvonen 2002, 113-114.

¹⁴⁸ Lahdenperä 1978, 175.

suorapuheisuutta, joka saattaa tuntua nykypäivän lukijasta verrattain ”normaalilta”. Tulee kuitenkin muistaa, että tuohon aikaa seksistä ei kirjoitettu juuri lainkaan, saati näin suorasukaisesti. Tuntuu siltä, että *Hymyn* sivuilla nuo konventiot romutettiin verrattain nopeasti. Muutaman vuoden sisällä Urpo Lahtinen teki selväksi, että kaikesta sai puhua, kaiken sai näyttää, eikä mikään seksiin liittyvä asia ollut enää tabu.¹⁴⁹

Näistä artikkeleista voi tehdä seuraavan huomion: Ennala suhtautui haastateltaviinsa ja aiheisiin positiivisen uteliaasti. Hänen lähtökohtanaan tai tarkoituksenaan ei ollut tuomita ihmistä, olipa tämän seksuaalinen suuntautuminen miten erikoinen tahansa. Seksiin liittyvät ajan normit huomioon ottaen hän näyttäytyy varsin vapaamielisenä toimittajana, joka halusi ennen kaikkea ymmärtää haastateltaviaan ja heidän usein vaikeaa elämäntilannettaan. Jutut käsittelivät usein ihmisten yksityiselämää, mutta Ennalan tarkoitus tai päämäärä ei selvästikään ollut loukata sitä.

Veikko Ennalan seksiä käsittelevistä jutuista on monesti löydettävissä jokin probleema, jonka ympärille keskeinen idea rakentuu ja jota hän toimittajan ominaisuudessa pyrki purkamaan. Esimerkiksi Annikki Ant-Wuorinen on nainen, jonka seksuaalinen halu on kyltymätön, homoseksuaalin rakkaus on yhteiskunnan silmissä tuomittava ja valtiovallan silmissä laitton vaikka puhtaalla maalaisjärjellä ajatellen aikuinen ihminen saa päättää omista valinnoistaan. Käydessään läpi näitä yksittäisiä tapauksia hän kirjoitti myös isommasta probleemasta, nimittäin seksistä ja seksuaalisuudesta itsestään. Aihe oli niin vaiettu ja häveliäisyyden peittämä, että edes siitä kirjoittaminen tai sen kritisointi oli kiistanalaista.

Jutuissaan hän ajoi sukupuolten välisiä tasavertaisia seksuaalisia oikeuksia, mutta pohjimmiltaan Ennalan maailmankatsomus tuntuu olleen ”perinteisen” patriarkaalinen. Mikään feminismin puolestapuhuja hän ei todellakaan ollut. Esimerkiksi elokuussa 1975 hän pohti tuoreella Maailman menoa –palstallaan,

¹⁴⁹ Aho 2003, 332.

että ”*maailma tuntee kovin vähän naispuolisia neroja*”.¹⁵⁰ Nykypäivän lukijasta lausahdus tuntuu sovinniselta, mutta ajankohtaan ja julkaisufoorumiin suhteutettuna se lienee tavanomainen käsitys mies –ja naissukupuolen välisistä perustavanlaatuisista eroista.

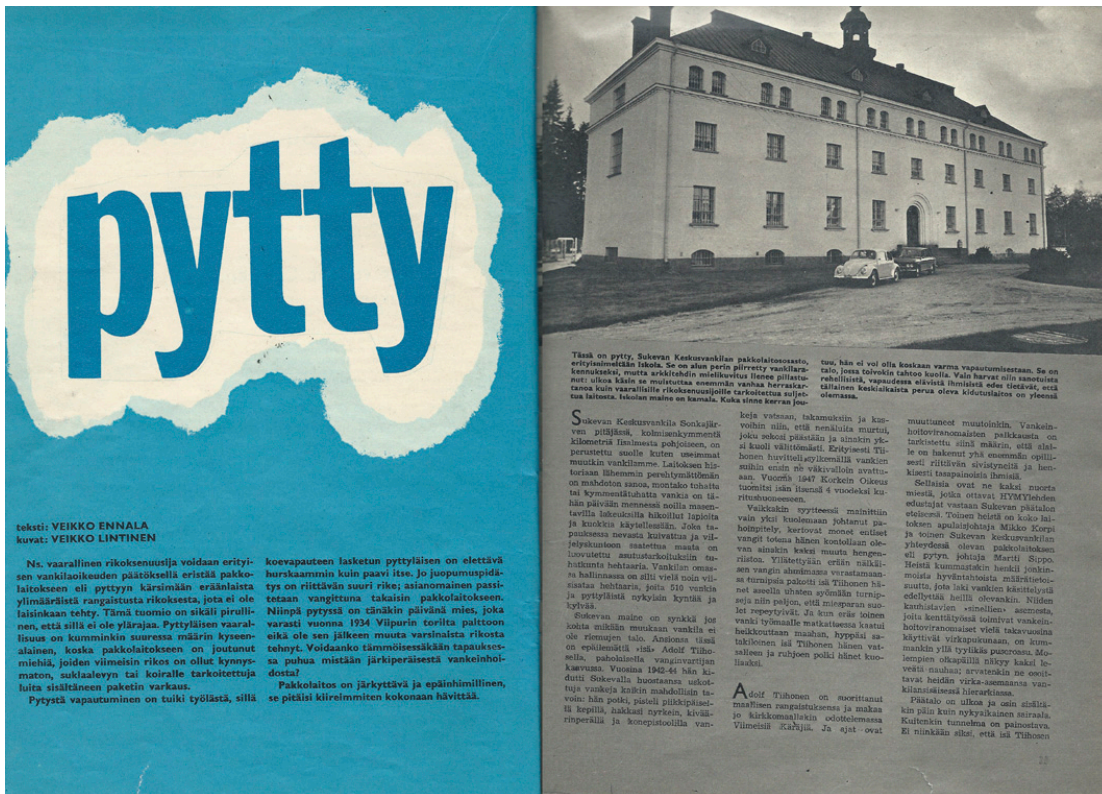
Vaikka Veikko Ennala mielellään ottikin itselleen kunnian ”seksi-aallon aloittamisesta”, tulee muistaa millainen kokonaisvaltainen muutos koko yhteiskunnassa oli tapahtumassa 1960-luvun jälkipuoliskolla. Hän ja *Hymylehti* olivat varmasti osaltaan vaikuttamassa asiaan, mutta seksin vapautuminen oli laajempi ilmiö Suomessa: yhtäkkiä se nostettiin esiin myös elokuvissa, kirjallisuudessa, musiikissa sekä muissa lehdissä. Seksuaalista vallankumousta edistivät Veikko Ennalan rohkeiden artikkelien lisäksi yhtäläillä vapautuneet e-pillerit, Mikko Niskasen kohuttu elokuva *Käpy selän alla*, muiden lehtien palstoilla räiskyvä kirjoittelu sekä lukemattomat muut kulttuuriamme samanaikaisesti muokanneet seikat.

¹⁵⁰ Ennala 2009, 418. *Hymy* 8/1975.

7. Pytty

Kuka sinne kerran joutuu, hän ei voi olla koskaan varma vapautumisestaan. Se on talo, jossa toivokin tahtoo kuolla. Vain harvat niin sanotuista rehellisistä, vapaudessa elävistä ihmisistä edes tietävät, että tällainen keskiaikaista perua oleva kidutuslaitos on yleensä olemassa.¹⁵¹

Näin luonnehti syksyllä 1966 Veikko Ennala niin sanottua pyttyä. Samannimisessä, pitkässä jutussa ensimmäistä kertaa esitelty pytty tarkoitti vankilalaitoksen sisäistä pakkolaitosta, jonne vaarallisia rikoksenuusijoita tuohon aikaan Suomessa tuomittiin. Lain mukaan vaarallinen tarkoitti sellaista henkilöä, joka tehtyään kaksi rikosta ja kärsittyään niistä vähintään kolmen vuoden kuritus - tai vankeusrangaistuksen, teki vielä kolmannen rikoksen, josta määrättiin vähintään vuoden mittainen tuomio. Tämän jälkeen seuraava tuomio oli niin sanottu harkintatuomio, sillä vankilaoikeus saattoi määrittää sen pituuden tapauskohtaisesti.

Hymylehti 10/1966.

¹⁵¹ Hymy 10/1966, 47.

Kyseinen juttukeikka ei ollut Ennalalan ensimmäinen kosketus vankiloihin: vuonna 1949 hän oli myynyt veromerkkinsä eteenpäin ja jäänyt kiinni. Veromerkkejä myivät tuohon aikaan monet, mutta Ennalalla oli vielä vuonna 1946 saadun ehdollisen vankeustuomion koeajalla, ja niinpä seurauksena oli puolen vuoden linnareissu. Hän suoritti tuomionsa Karvian varavankilassa vuonna 1950 ja kirjoitti myöhemmin kokemuksistaan jutun *Avun* numeroon 30/1953 otsikolla *Kun olin vanki n:o 322/50*. Kiinnostus rangaistuslaitoksia kohtaan jatkui seuraavallakin vuosikymmenellä, kun *Hymyn* numerossa 7/1966 ilmestyi juttu *Pahantapaisten Huvitus*, jossa Ennala tutustui Huvitus-nimisen tyttökodin toimintaan.

Omakohaisten kokemusten merkitystä hänen juttujensa taustoihin voi pohtia loputtomiin saamatta täyttä varmuutta juuri mistään, mutta pytyssä Ennala ei ollut viettänyt aikaa. Pelätty laitos sijaitsi Sukevalla, jonka pakkolaitososasto Iskola oli varattu pytyyläisille. Siellä niin sanotuiksi vaarallisiksi rikoksenuusijoiksi tulkitut vangit kärsivät ylimääräistä rangaistuksiaan. Tuo rangaistus oli siitä poikkeuksellinen tuomio, että sillä ei ollut ylärajaa eli ihmiset saattoivat istua pytyssä jopa vuosikymmenten ajan, vaikka taustalla oli verrattain pieniä rikoksia kuten varkauksia. Tämä oli se epäoikeudenmukaisuus, johon Ennala tarttui heti *Pytty*-juttunsa alussa:

*Pytystä vapautuminen on tuiki työlästä, sillä koevapauteen lasketun pytyyläisen on elettävä hurskaammin kuin paavi itse.(...) Niinpä pytyssä on tänäkin päivänä mies, joka varasti vuonna 1934 Viipurin torilta palttoon eikä ole sen jälkeen muuta varsinaista rikosta tehnyt. Voidaanko tämmöisessä tapauksessa puhua järkiperaisestä vankeinhoidosta?*¹⁵²

¹⁵² *Hymy* 10/1966, 46.

7.1 Vankien asialla

Kohtuuttomalta tuntunut rangaistus herätti Ennalan kiinnostuksen ja niinpä hän ryhtyi selvittämään tätä epäkohtaa perin juurin ja taistelemaan sen lakkauttamisen puolesta. *Hymyn* numerossa 10/1966 ilmestynyttä *Pyttyä* seurasi vuosina 1966–1968 yhteensä seitsemän hänen kirjoittamaansa vankilakysymystä käsittelevää juttua, jotka saivat osaltaan aikaan vilkkaan yhteiskunnallisen keskustelun. Lopputulos oli siitä poikkeuksellinen, että tuo keskustelu ja vankilajärjestelmää kohtaan osoitettu kritiikki johtivat aikanaan lakimuutokseen, joka todellakin lopetti vuosikymmenien mittaiset pytty-tuomiot. Jälkikäteen katsottuna ei olekaan ihme, että vankilalaitosta käsittelevästä artikkelisarjasta muodostui yksi Ennalan tunnetuimmista.

Juttusarja seuraa sensaation kaavaa: Ennala paljastaa löytämänsä yhteiskunnallisen epäkohdan, joka oli suurelle yleisölle verrattain tuntematon. Harva suomalainen luki huvikseen lakikirjaa tai oli tietoinen vankeustuomioihin liittyvistä yksityiskohdista. Pyttyyn liittyvä vyyhti aukesi noiden parin vuoden aikana juttu jutulta, kun Ennalan piinapenkkiin joutuivat vanginvartijat, vankilanjohtajatkin sekä ylemmät päättäjät. On mahdotonta sanoa, mistä Ennala sai idean ensimmäiseen juttuunsa, luultavasti yleisövihjeen kautta tai vangin tai jonkun omaisen toimitukseen lähettämästä kirjeestä. Tulipa kipinä mistä tahansa, lopputuloksena oli *Hymylehden* lukijakuntaa ja myyntiä kasvattava sensaatio. Tapauksesta tuli myös historiallinen kuriositeetti: pytty muistetaan mainita, kun etsitään tapauksia, joissa journalistisin keinoin on pystytty vaikuttamaan konkreettisesti johonkin yhteiskunnalliseen kysymykseen.

Toisin kuin monissa muissa Ennalan jutuissa, ensimmäisenä ilmestyneestä *Pytystä* ei löydy varsinaisten ”uhrien”, eli itse vankien haastatteluja. Haastateltavana on ainoastaan Sukevan vankilanjohtaja Matti Sippo, joka oli mukana kun Ennala ja valokuvaaja Veikko Lintinen vierailivat Sukevalla. Sippo tietysti edustaa virkansa puolesta vankien ihmisoikeuksia polkevaa silmitöntä byrokratiaa, mutta Ennala antaa hänestä yllättävän humanin ja järkevän kuvan. Hän henkii ”jonkinmoista hyvántahtoista määrätietoisuutta, jota laki vankien

käsittelystä edellyttää heillä olevankin”. Toista maata oli sodan aikaan Sukevalla työskennellyt sadistinen vanginvartija Adolf Tiihonen, jonka raakuuksilla Ennala mehustelee heti jutun alussa. Sipon kaltainen, nykyaikainen vankilanjohtaja sen sijaan tuntuu itsekin ymmärtävän pitkäaikaisvankien erikoisen aseman, vika löytyy hänenkin mielestään ennen kaikkea aikaansa jäljessä olevasta lainsäädännöstä. Hänen mukaansa todellisia vaarallisia rikollisenuusijoita (esimerkiksi henkirikoksen tehneitä) pyttyläisistä on vain häviävän pieni osa, suurin osa on ”nappivarkaita”. Liian runsas alkoholin käyttö ajaa useimmat takaisin vankilaan ja taustalla on ainoastaan pieniä rikoksia.¹⁵³

Vaikka varsinaiset henkilöhaastattelut puuttuvat, jutun lopusta löytyy myös pyttyvankien ääni. Jututettuaan vankilanjohtaja Sippoa, Ennala ja Lintinen vierailivat pytyssä ja tapaavat samalla siellä vuodesta toiseen viruvia pakkolaitosvankeja:

*Jostakin on heidän korviinsa jo kulkeutunut tieto, keitä olemme ja ympärillemme kertyy joukkoa. He puhuvat yhteen ääneen, heillä on jokaisella jotakin sydämellään. (...) Joku ojentaa tiheään kirjoitettuja paperiarkkeja nähdäksemme. Mitä niissä on? Ne ovat anomuksia ja pyyntöjä, jotka on osoitettu oikeuskanslerille, eduskunnan oikeusasiamiehelle, oikeusministerille, eduskunnalle, valtioneuvostolle. Mutta jokainen niistä on palautettu takaisin kuivin merkinnöin: ”...on tämän asian tutkinut ja katsoo, ettei esitetyn aineiston perusteella ole aihetta muutoksiin”.*¹⁵⁴

Jutun perusteella Ennala ja hänen tarjoamansa julkisuus tuntuivat olevan näiden unohdettujen vankien ainoita oljenkorsia. Valtamediaa vankien asia ei kiinnostanut tarpeeksi, mutta *Hymylehden* erikoistoimittaja ja valokuvaaja vaivautuivat Sonkajärvelle asti tekemään juttua ja jaksoivat tutustua heidän asiaansa. Viranomaiset eivät olleet pyttyläisten kohtaloista kiinnostuneita, laki painoi vaakakupissa enemmän kuin selvä maalaisjärki, johon vedotaan jutun ingressissä. Ennalan henkilökohtaisessa oikeustajussa rikoksen vakavuus ja

¹⁵³ *Hymy* 10/1966, 48–51.

¹⁵⁴ *Hymy* 10/1966, 51–62.

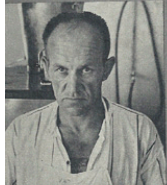
tuomion ankaruus eivät kohdanneet, joten vika oli lakikirjassa tai sen tulkinnessa.

PYTTY

hän on vielä kiinnittellyt mielenään jättä vaimon enemmänkin siksi, että Sukevan keskusvankilan yhteydessä toimii koton saadun, erillisessä olohuoneessa myös pakkolaitos, kaikkia rangaistustalouksista koostuvaa. Se on perustettu vaarallisia rikoksesta vapautuneita varten ja ohjennettu tulleille asianoimilla tavalla siihen luottamaan.

Kuka nyt sitten on vaarallinen rikoksesta? Laina mukaan sellaisena vankien jättä jokuista, joka tähtäällä vähintään kaksi rikosta ja kärsittäkö näitä yhteensä vähintään 3 vuotta vankeista tai kuritushuoneesta, tekee vielä kolmannen rikoksen ja laadunsa sellainen, että hänet voidaan tuottaa uusi vähintään vuodeksi vankilaan tai kuritushuoneeseen.

Plin vankiin kuin linnaksi, ei vaarallinen rikoksesta vapautuneita varten, ja muutaman kuukauden vankilaan monikertainen uupumien. Ja muutaman kuukauden vankilaan monikertainen uupumien. Ja muutaman kuukauden vankilaan monikertainen uupumien.

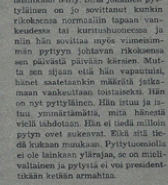
Pyttyllinen ja hänen pikavillineen. Kasvot katsovat jonnekin eteenpäin, oikeassa kuvassa asiansuunnan vaarallisuus rikoksesta vapautuneita varten. Kukaan pakkolaitos on omasta mielestään vankilaan monikertainen uupumien. Ja muutaman kuukauden vankilaan monikertainen uupumien.

vain on ehjintä saada onnistuttu korvauksiaan 3 vuoden tuomion ja viimeistään on sitä jälki, että silloin tulee vähintään vuosi.

Kuten tiedetään, on laki progressiivinen. Rikoksesta, josta edellisellä kerralla on voinut selvitä 6 kuukaudella, kasotetaan uudistettuna rangaistukseksi. Niin on ollut vuosittain 3 vuotta, jotka ovat saaneet nopeasti lähtyä.

Kaikki nyt sitten on vaarallinen rikoksesta? Laina mukaan sellaisena vankien jättä jokuista, joka tähtäällä vähintään kaksi rikosta ja kärsittäkö näitä yhteensä vähintään 3 vuotta vankeista tai kuritushuoneesta, tekee vielä kolmannen rikoksen ja laadunsa sellainen, että hänet voidaan tuottaa uusi vähintään vuodeksi vankilaan tai kuritushuoneeseen.

Plin vankiin kuin linnaksi, ei vaarallinen rikoksesta vapautuneita varten, ja muutaman kuukauden vankilaan monikertainen uupumien. Ja muutaman kuukauden vankilaan monikertainen uupumien.

Pyttyllinen ja hänen pikavillineen. Kasvot katsovat jonnekin eteenpäin, oikeassa kuvassa asiansuunnan vaarallisuus rikoksesta vapautuneita varten. Kukaan pakkolaitos on omasta mielestään vankilaan monikertainen uupumien. Ja muutaman kuukauden vankilaan monikertainen uupumien.

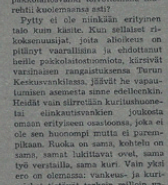
Kiikö siinäkin tunni, että se on hienon liian ketterä kuin koronalaista?

Ehdoituksen joutuu erittäin pienellä pakkolaitokseen, joka on tarkoitettu selläistyyden odottavien ohjelmassa ja joihin myöskin kuuluu lähtö- ja työttömyyden, nauttien vain ensen hänen viittomien tuomion päättämisen erittäin vaarallisuuden eteen. Sihen kuuluvat tällä hetkellä lähtökäytössä olevat Vankilainhoito-osasto, ylipolkuja, Valentin Soine, hallintoneuvos Casarin, oikeusministeri Tahkonen ja Hallituksen eka ja v. Bonardoff.

Vankilaitokseen tullaik aiala ja tuomionsa tapauksessa määrätään pakkolaitokseen, erittämällä toisesta osastosta, koskapa sitä on ehdotettu. Mutta, toisaalta, koronalaisten varas saattaa päteä siinäkin, jos kaikkii riippuu niiden viden oppaan harjoitusta. Kukaan on todellakin pantu palloja haitteille.

Minkäläinen on pytty? Tällaisenaan, pyttyä, vihitties maalaattava rakennus, jossa jokainen pakkolaitoksesta vapautuneena määrätään kuukaudessa asitt.

Pytty ei ole mitään erityisen iso kunnasta. Kun sellaiset rikoksesta vapautuneita, jotka on ehdotettu tulla pakkolaitokseen, kärsivät vaarallisuus rangaistuksena. Tämän keskusvankilassa, joihin he vapautuneen asemasta siirretään. Kukaan ei voi olla pakkolaitokseen, jos ei ole sen huomioon, mutta ei parantunut. Ruoka on sama, kohtelu on sama, samat laittavat ovat, sama työ vaarallista, sama kurt. Vain yksi ero on olemassa: vankeus- ja kuritushuoneet, jotka on milloin vapautuneita pyttyllinen ei.

Pyttyllinen ja hänen pikavillineen. Kasvot katsovat jonnekin eteenpäin, oikeassa kuvassa asiansuunnan vaarallisuus rikoksesta vapautuneita varten. Kukaan pakkolaitos on omasta mielestään vankilaan monikertainen uupumien. Ja muutaman kuukauden vankilaan monikertainen uupumien.

Nämä naiset miehet Sukevan keskusvankilan apulaisjohtaja Mikko Korpi (vas.) ja pakkolaitoksen johtaja Martti Sipu odottavat uusia, epäilemättä ja henkisesti valittomista vankilaitoksesta vapautuneita. Ei ole heidän syytä, että pyttyllinen lausua on olemassa, heidän tehtävänsä on vain huolehtia omista apulaisista, jotka ovat vaarallisia ja pydyttyä. Näin toteutetaan. Tästä Sukevan silmälaitoksesta on otettu otetta. Viihtyy, jotta ovat vaarallisia vankilaitoksesta vapautuneita. Näillä lausukilla riehui aikoinaan suruttuun lausua miehe Adol Tihonenkin, pahainen vanginvarjainkaavassa.

Nämä naiset miehet Sukevan keskusvankilan apulaisjohtaja Mikko Korpi (vas.) ja pakkolaitoksen johtaja Martti Sipu odottavat uusia, epäilemättä ja henkisesti valittomista vankilaitoksesta vapautuneita. Ei ole heidän syytä, että pyttyllinen lausua on olemassa, heidän tehtävänsä on vain huolehtia omista apulaisista, jotka ovat vaarallisia ja pydyttyä. Näin toteutetaan. Tästä Sukevan silmälaitoksesta on otettu otetta. Viihtyy, jotta ovat vaarallisia vankilaitoksesta vapautuneita. Näillä lausukilla riehui aikoinaan suruttuun lausua miehe Adol Tihonenkin, pahainen vanginvarjainkaavassa.

Kaksi viikkoa sen jälkeen, kun HYVI-tuomi oli vierailut Sukevalta, oli päivälehdistä luettavissa uutinen pytty-siirtämisestä Huititsien varavankilan yhteyteen. Näin ky-yhteistyönä pahasti lausua. Mistä muuten kyyryneen se asiaan paneutua kansanedustaja, jonka tekemän aloituksen perusteella koko pytty katsotaan aikansa eläneeksi. Se on tähän mennessä jo ehtiä tuota riittävä määrä ihmisiä.

Kaksi viikkoa sen jälkeen, kun HYVI-tuomi oli vierailut Sukevalta, oli päivälehdistä luettavissa uutinen pytty-siirtämisestä Huititsien varavankilan yhteyteen. Näin ky-yhteistyönä pahasti lausua. Mistä muuten kyyryneen se asiaan paneutua kansanedustaja, jonka tekemän aloituksen perusteella koko pytty katsotaan aikansa eläneeksi. Se on tähän mennessä jo ehtiä tuota riittävä määrä ihmisiä.

Pakkolaitosvangit Sukevalta Huititsiin

Kuopio, 22. MKR. Pakkolaitosvankilasta Sukevan keskusvankilasta kokoon Huititsien varavankilan yhteyteen on Sukevalta ITI Syyntuottajien vankilasta suostunut Sukevalta ja Huititsiin, että pakkolaitosvangit jätetään Huititsiin keskusvankilaan.

Kaksi viikkoa sen jälkeen, kun HYVI-tuomi oli vierailut Sukevalta, oli päivälehdistä luettavissa uutinen pytty-siirtämisestä Huititsien varavankilan yhteyteen. Näin ky-yhteistyönä pahasti lausua. Mistä muuten kyyryneen se asiaan paneutua kansanedustaja, jonka tekemän aloituksen perusteella koko pytty katsotaan aikansa eläneeksi. Se on tähän mennessä jo ehtiä tuota riittävä määrä ihmisiä.

Hymylehti 10/1966.

Sarjan aloittanut Pytty on yhteiskunnallisesti yksi kiinnostavimmista jutuista, joita Ennala ensimmäisenä työvuotenaan Hymyyn kirjoitti. Se oli iso skruppi, joka oli osaltaan herättämässä asianomaisten päättäjien huomion. Jotain sen suosiosta ja merkityksestä osoittaa myös se, että reportaasi sai jatkoa heti parin numeron päästä kun Ennala kutsuttiin keskustelemaan vankeinhoito-osaston ylilääkäri Martti Paloheimon kanssa pytty-tuomiosta ja siihen liittyvistä yksityiskohdista.

Tässä pyttysarjan toisessa jutussa Paloheimo kiittelee Ennala hänen kriittisestä kirjoituksestaan, mutta huomauttaa heti perään sen yksipuolisuudesta. Hänen mukaansa Ennala on maalannut jutussaan pyttyä liian synkän kuvan sen sijaan, että hän olisi esitellyt myös pakkolaitoksen synnyttäneitä tekijöitä ja yhteiskunnallista funktiota. Toimittaja vastaa:

*Toispuoleisuus oli tahallista. Vankeinhoitoviranomaisten näkemys pakkolaitoksen tarpeellisuudesta on esitetty monesti lehdissä ja radiossakin. Mutta minun tietämäni mukaan pakkolaitosvankeja itseään ei ole koskaan aikaisemmin kuultu. Kukaan ulkopuolinen ei ole pyrkinyt asettumaan ja eläytymään heidän osaansa. Henkilökohtainen käsitykseni on edelleen, että pakkolaitosvankeja unohdetumpia ihmisiä ei ole ja koko pytty pitäisi hävittää.*¹⁵⁵

Paloheimon mukaan Ennala on saanut pakkolaitosvangeilta vääriä ja puolueellisia lausuntoja. Tämän jälkeen Paloheimo alkaa luetella argumenttejaan pytyn puolesta. Hänen mukaansa vankilakierteeseen joutuneista rikollisista pidetään pytyssä kaikin puolin hyvää huolta ja tämänkaltainen rangaistus on loppujen lopuksi välttämätön tiettyjen tapausten kohdalla.

*Pakkolaitos on eräänlainen ukkokoti, jonne kootaan sellaiset ihmiset, jotka eivät mitenkään kykene omaksumaan yhteiskunnan käytösnormeja ja hankkimaan elatustaan hyväksyttävien keinoin.*¹⁵⁶

Tämän jälkeen Ennalan ja Paloheimon sananvaihto jatkuu juupas-eipäs - tyyppisenä puolentoista sivun verran. Keskustelu ei ole erityisen hedelmällistä, sen verran kaukana osapuolten mielipiteet ovat toisistaan, eikä kumpikaan saa käännettyä toisen päätä. Lopputulos on kuitenkin Ennalalle edullinen: hän pystyy esittämään vahvoja argumentteja oman näkemyksensä puolesta ja saa Paloheimon vaikuttamaan kolkon virkamiesmäiseltä yhteiskunnan palvelijalta, jolta ei riitä myötätuntoa vuosikymmeniä pakkolaitoksessa viruneille vangeille. Ennalan näkemys sen sijaan perustuu puhtaasti empatiaan. Hän ei aio luovuttaa tässä asiassa, vaikka Paloheimo häntä siihen selvästi kehottaakin.

Numerossa 5/1967 ilmestyi jälleen pytylaitosta kritisoiva juttu. *Nainen 30 vuotta vankilassa* piti sisällään Suomen ensimmäisen naispuolisen pyttytuomitun haastattelun. 64-vuotias rouva N.N. oli viettänyt pitkän siivun elämästään vankiloissa ja jutussa Ennala käy läpi hänen traagisen tarinansa ja tekee omat

¹⁵⁵ *Hymy* 12/1966, 7.

¹⁵⁶ *Hymy* 12/1966, 7

päätelmänsä tuon vankilakierteen syistä ja sen loppumiseen vaikuttaneista tekijöistä. Hän pohtii:

Oikaisiko hänet vankila? (...) Varmastikaan ei. Itse asiassa hän yhtyy niihin sanoihin jotka Hämeenlinnan naisvankilan nyt eläkkeellä oleva entinen johtaja hänelle heidän sattumoisin vapaudessa tavatessaan lausui ”Palvelin ikäni laitosta, joka on aikaansaanut vain kirousta ja joka pitäisi kangin murtaa maan tasalle”.¹⁵⁷

Tässä oli Ennalán mukaan jälleen yksi tapaus, joka puhui pytyn lakkauttamisen puolesta. Lausahduksen painoarvoa nosti tietenkin se, että se tuli arvovaltaiselta taholta eikä vangin itsensä suusta. Sen kummempaa lähdekritiikkiä tai tarkistamista Ennala tuskin on tässäkin tapauksessa harrastanut, sillä tämänkaltainen mielipide sopi hyvin hänen omaan agendaansa, oli pa lausahdus totta tai ei. Lainaus on kuitenkin ilmeisesti rouva N.N:n haastattelusta, vaikkei juttu ole kirjoitettu haastattelun muotoon. Varsinaista vankilakysymystä *Nainen 30 vuotta vankilassa* käsittelee muuten vähän, pääpaino on rouva N.N:n elämän rikollisissa yksityiskohdissa ja Ennalán keittiöpsykologisissa pohdinnoissa.

Pytty oli kuuma aihe vuonna 1967 ja niinpä tapaus pulpahti esiin jälleen heti seuraavassa numerossa. Tällä kertaa päätoimittaja Urpo Lahtinen kiinnitti huomiota tapahtumien kulkuun pääkirjoituksessaan, kun eduskunnan oikeusasiamies Risto Leskinen oli toukokuussa oikeusministeriölle lähettämässään kirjelmässä esittänyt pyttytuomioon liittyvien säännösten muuttamista. Lahtinen kiittää myös vankeinhoito-osaston ylläjohtaja Valentin Soinetta, joka oli lähettämässään kirjeessä kehottanut Ennalaa jatkamaan ”ponnisteluja yleisen mielipiteen herättämiseksi ajattelemaan ja tutkimaan mitä vankilaan joutuminen ihmiselle ja hänen omaisilleen tosiasiallisesti merkitsee”. Myös *Helsingin Sanomat* oli uutisoinut tapahtuneesta toukokuun lopussa.¹⁵⁸ Tämänkaltainen näkyvyys oli tietysti *Hymylehdelle* tervetullutta: Ennalán juttusarja huomioitiin valtakunnan korkeimmalla taholla ja sen

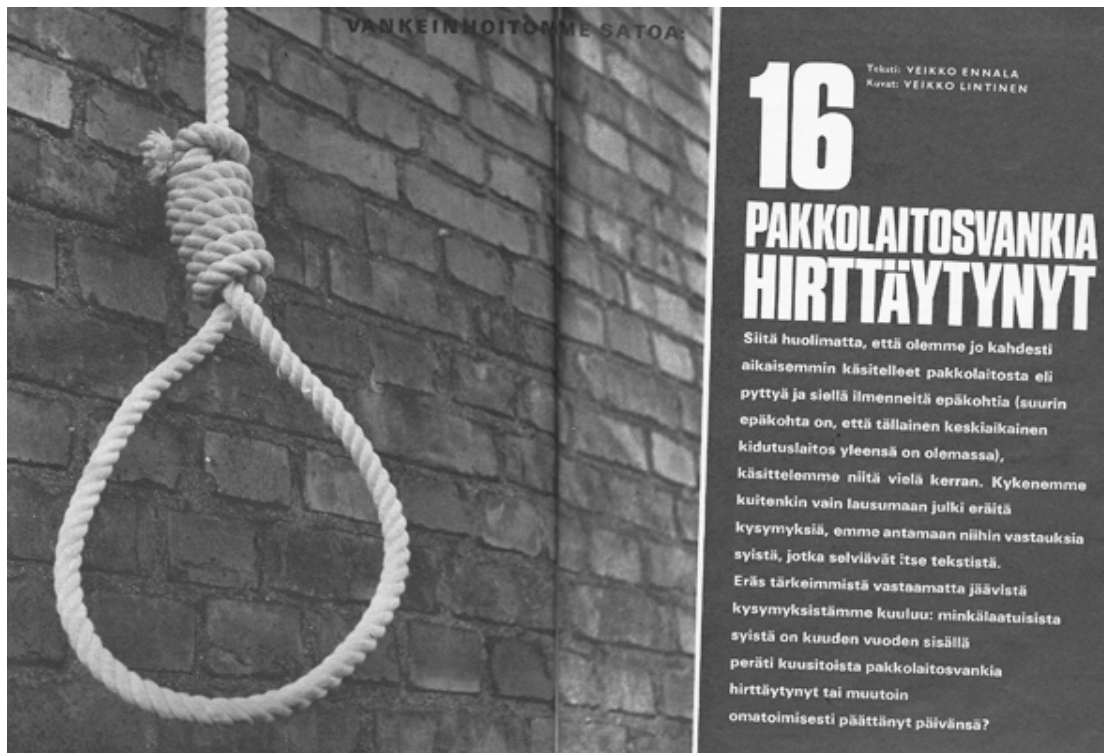
¹⁵⁷ *Hymy* 5/1967, 25–29.

¹⁵⁸ *Hymy* 6/1967, 13.

esiintuomaan epäkohtaan haluttiin myös puuttua. *Hymy* ei ollutkaan pelkkä juorulehti, sen jutuilla oli todellista yhteiskunnallista painoarvoa.

Hymylehden numerosta 12/1967 löytyy kolmas Ennalan pytty-juttu *16 pakkolaitosvankia hirttäytynyt*. Otsikosta huolimatta hän ei varsinaisesti keskity pakkolaitoksessa istuneiden vankien itsemurhiin (repäisevä otsikko on selvästi laadittu lukijoiden huomion herättämiseksi), vaan kokoaa yhteen laitokseen liittyviä pahimpia epäkohtia. Ennalan mukaan hänen puheillaan on käynyt ehdonalaiseen päästettyjä tai koelomilla olevia pakkolaitosvankeja, jotka ovat kertoneet sellaisia asioita joista toimittaja ei voi olla hiljaa. Kuulemastaan hän on koonnut muistion ja yrittää toimittaa sen vankeinhoidosta vastaavan viranomaisen käsiin. Muistio on suoraviivainen kannanotto pyttyläisten aseman parantamiseksi: väärinkäytösten listalta löytyy niin itsemurhiin johtaneita tekijöitä, vangeilta evättyä terveydenhuoltoa ja lääkitystä kuin oikeusturvan loukkaamistakin. Epäkohdat ovat Ennalan kuuleman mukaan varsin vakavia ja jopa rikollisia.

Hymylehti 12/1967.

Muistion toimittaminen henkilökohtaisesti viranomaisille ei onnistunut sillä Ennalan pyytämää audienssia ei myönnetty. Hän oli yrittänyt päästä tapaamaan oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ylilääkäri Martti Paloheimoa, mutta tämä eväsi Ennalan pyynnön viitaten aiempaan haastatteluunsa ja sen aiheuttamaan jälkipyykkiin. Epäsuosioon joutunut toimittaja sisällytti juttuunsa pitkän pätkän Paloheimolta saamastaan kirjeestä:

Kokemukseni yhteistoiminnasta eivät juuri rohkaise jatkamaan. Teidänlaisten sensaatiotoimittajien solidaarisuuteen ei näet kuitenkaan voi luottaa. Vaikka tekstinne läpikävisinkin en kuitenkaan voi kaikkien muiden kiireiden ohella syventyä niihin niin perusteellisesti, että saisin sanotun muokatuksi sellaiseen asuun kuin haluaa. Näin kävi viimeisen pakkolaitosta koskevan haastattelun kanssa. Sain siitä yksinomaan ikävyyksiä, pakkolaitoksen miesten vihat niskaani ja useita kiihtyneitä haukkumiskirjeitä. (...) Teikäläisten kanssa on vähän niin, että teki niin tai näin, aina siitä saa ravat silmilleen.¹⁵⁹

Paloheimo ei tajunnut, että tämänkaltainen kirje ajoi hänet entistä ahtaammalle. Ennala julkaisi sen surutta jutussaan ja osoitti samalla lukevalle yleisölle, miten vankeinhoito-osaston kaltainen julkinen instanssi suhtautui lehdistöön ja sanavapauteen. Virkansa puolesta Paloheimon tuli olla valmis yhteistyöhön lehdistön kanssa, olipa juttu hänen kannaltaan negatiivinen tai positiivinen. Tämänkaltainen kirjoittelu tietysti syvensi Paloheimon ja muiden virkamiesten sensaatiolehdistöä kohtaan tuntemaa vastenmielisyyttä. Vankilakysymyksen omakseen ottanutta Ennalaa ei miellyttänyt se, että kirjeensä lopuksi Paloheimo yrittää vielä vierittää synn pakkolaitoksessa istuvien vankien niskoille:

Esitätte täällä rintaäänellä syytöksenne, jotka kuitenkin ovat enemmän tai vähemmän vankien liioittelua.¹⁶⁰

Paloheimon lisäksi Ennalan kritiikkiä saavat maistaa myös muut tapaukseen liittyvät viranomaiset. Aiemmin ”hyväntahtoisen määrätietoiseksi” kuvatusta

¹⁵⁹ *Hymy* 12/1967, 72.

¹⁶⁰ *Hymy* 12/1967, 72–73.

avo-osaston johtaja Martti Siposta juttu antaa nyt päinvastaisen kuvan. Ennalan saamien tietojen mukaan hän on kieltänyt eräitä pakkolaitosvankeja puhumasta vierailulla olevan *Hymyn* toimittajan kanssa ja uhannut heitä Turussa sijaitsevalla suljetulla osastolla. Ennalan tietojen mukaan Sippo oli uhkaillut nimenomaan pakkolaitoksen terävimmässä kunnossa olevia vankeja, eli niitä jotka olivat ”älykkäitä, puheissaan johdonmukaisia ja sanavalmiita”. Ennalan tulkinnan mukaan he olisivat voineet antaa hänelle paljon tulenarempaa tietoa kuin mieleltään ja terveydeltään jo järkkyneet vangit, joita hän pääsi jututtamaan.¹⁶¹

Vuonna 1968 Ennala kirjoitti vielä kolme vankiloihin liittyvää juttua. Niistä ensimmäinen *Vankeinhoitolaitoksella on millä mällätä*¹⁶² keskittyi vankiloiden johdon leväperäiseen talouspolitiikkaan ja vankityövoiman hyväksikäyttöön. Tiedot Ennala oli saanut salaperäiseksi jääneen Johan Åkerblomin kokoamasta muistiosta, joka oli tarkoitus toimittaa Valtion tilintarkastusvirastolle.

Kesäkuussa 1968 ilmestynyt *15- vuotta linnassa tulitikkurasian tähden* ei otsikostaan huolimatta liity suoranaisesti pyttyyn. Se oli kemiläisen Taavi J. Vähäsarjan haastattelu, jossa hän kertoi Ennalalle omasta rikoskierteestään. Shokeeraava otsikko ei tietenkään kerro sitä, että Vähäsarjalla on takanaan pitkä liuta erilaisia rikoksia pahoinpitelyistä murtoihin ja niihin liittyviä tuomioita. Suoraviivaisessa haastattelussa kaksikko kritisoi kilpaa suomalaista kasvatustilasta (jonne Vähäsarja oli jo nuorena joutunut), poliisia ja vankilalaitosta:

VE: Miten teitä siellä kasvatettiin ja mitä opitte?

*TJV: Minua kasvatettiin siellä ruoskalla kuten kaikkia muitakin. Mitäkö opin? Opin pelkäämään ja vihaamaan näitä kasvattajiani, lakia ja poliiseja, tupakoimaan ja nyt tosilla varastamaan, niin myös tyydyttämään itse itseäni, juomaan alkoholia, pilkkaamaan Jumalaa ja sen sellaista.*¹⁶³

¹⁶¹ *Hymy* 12/1967, 71.

¹⁶² *Hymy* 4/1968.

¹⁶³ *Hymy* 6/1968, 42.

Poliiseja Vähäsarja syyttää muun muassa raaosta pahoinpitelyistä ja raiskauksista, mutta yksityiskohtaisemmat tiedot näistä tapauksista puuttuvat tästäkin jutusta, sillä Ennala ei niitä sen kummemmin ala kyselemään. Juttu tarjoaa yksioikoisen ja valmiiksi pureskellun tulkinnan Vähäsarjan rikollisesta elämästä ja sen taustoista. Vähäsarja toki ottaa osan syystä omiin niskoihinsa, mutta jutun perusteella todellinen syyllinen on yhteiskunta, joka on tuhonnut hänen elämänsä.

Hymylehden numerossa 10/1968 ilmestynyt *Vanginvartijan unelma: voi kun pääsis vankia ampuun* taas oli vanginvartija Kalle Sainion haastattelu. Siinä Ennala kyseenalaistaa vanginvartijoiden ammattitaidon ja esittää myös epäilyn, että osasyypyttyläisten pitkiin tuomioihin saattaa olla vartijoiden vajavainen koulutus ja heidän tiettyjä vankeja kohtaan tuntemansa henkilökohtainen antipatia.

Vaikka nämä haastattelut eivät kertoneet suoranaisesti pytylaitoksesta, on selvää että tämänkaltaiset uutiset (ja niiden näyttävä otsikointi) toivat oman lisänsä siihen vankiloihin kohdistuvaan kritiikkiin, jonka Ennala oli *Hymylehden* sivuille tuonut. Shokeeraavat jutut ja repäisevät otsikot ruokkivat lukijoiden mielikuvitusta lisäten yleistä epäluuloa vankeinhoitojärjestelmää ja siitä vastuussa olevia virkamiehiä kohtaan.

7.2 Raaka pykälä

Pytty oli ehdottomasti aihepiirinä vaiettu, ani harva lukija luultavasti tiesi tarkemmin kyseisestä laitoksesta. Vankiloista ja vangeista kyllä käytiin 1960-luvun Suomessa julkista keskustelua, kun uudenlainen sosiaalipolitiikka nosti päätään ja tällaisiin kysymyksiin alettiin kiinnittää huomiota. Kriminaalipolitiikan uudelleenarviointi ja rikosoikeusjärjestelmän kritiikki oli osa laajempaa yhteiskunnallista reformiliikettä, joka heräsi

kuusikymmentäluvun mittaan muissakin Pohjoismaissa.¹⁶⁴ Kakolan rikoksenuusijoista oli tehty Yleisradion toimesta televisiodokumentti vuonna 1963¹⁶⁵ ja neljä vuotta sen jälkeen perustettiin Marraskuun liike, jonka tavoitteena oli kohentaa muun muassa alkoholistien, mielisairaiden, vankien ynnä muiden huonompiosaisten asiaa. Sysäyksenä tälle liikkeelle oli 44 asunnottoman miehen paleltuminen Helsingissä, tapaus, josta myös Ennala kirjoitti *Hymyssä*. Marraskuun liikettä oli edeltänyt toukokuussa 1967 Tammen *Hyvä tietää* -sarjassa ilmestynyt pamfletti *Pakkoauttajat*, jossa ruodittiin yhteiskunnassa kyteviä sosiaali-ongelmia ja laitostumiseen ja vapaudenriistoon liittyviä ongelmia.¹⁶⁶ Liikkeen johtohahmoin kuuluva sosiologi Klaus Mäkelä puhui vuonna 1967:

*Kun siis vaadin, että kaikkien suljettujen laitosten elinolot on saatava säällisiksi, en tee sitä sen vuoksi että näin yllytettäisiin parempiin hoitotuloksiin, vaan koska nykyisin aiheutetut kärsimykset ovat aivan tarkoituksettomia.*¹⁶⁷

Vankilakysymyksessä Marraskuun liike kiinnitti huomiota erityisesti sakkolaisten, tutkintavankien, pakkolaitosvankien sekä aseista kieltäytyneiden Jehovan todistajien asiaan. He halusivat kehittää vankien palkkausta, ammatillista koulutusta, fyysistä ja psyykkistä kuntouttamista, ja lieventää tiettyjä kurinpitovankilaistuksia. Osa uudistustavoitteista oli verrattain radikaaleja.¹⁶⁸ Aiheesta alkoi noihin aikoihin ilmestyä myös vankempaa tutkimusta, kun oikeussosiologi Paavo Uusitalo julkaisi teoksensa *Vankila ja työsiirtola rangaistuksena* (1968). Siinä hän pohti avolaitosten ja vankiloiden välisiä eroja vapausrangaistusten täytäntöönpanossa.¹⁶⁹

Hymy oli ollut aiheen kimpussa jo aiemmin, eikä ole yllättävää, että nimenomaan Veikko Ennala tarttui pytyyn kaltaiseen tapaukseen, sillä yhteiskunnan alemmista kerrostumista nousevat aiheet ja ihmiskohtalot kiinnostivat häntä ja *Hymylehteä*.

¹⁶⁴ Lahti 2013, 21.

¹⁶⁵ <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/11/12/milta-kakola-naytti-ennen>

¹⁶⁶ Tuominen 1991, 229–230. Kts. Eriksson 1967.

¹⁶⁷ Tuominen 1991, 235.

¹⁶⁸ Muiluuvuori 2014, 480.

¹⁶⁹ Uusitalo 1968, 7.

Kiinnostus linkittyy tietysti Urpo Lahtisen ja Ennalan viljelemään human interest -periaatteeseen, jonka mukaan kuka tahansa kelpasi jutun aiheeksi kunhan lopputulos olisi tarpeeksi repäisevä ja sensaatiomainen.

Henkilökohtaisesti aiheisiinsa suhtautuvana kirjoittajana tunnetulle Ennalalle pytty ei edustanut pelkästään lehtijuttua, vaan myös moraalista kysymystä, johon hän halusi ottaa kirjoituksellaan kantaa. Hänen henkilökohtainen kantansa ei jäänyt juttusarjassa epäselväksi, pytty oli hänen mukaansa ”lakikirjaan unohtunut epäinhimillinen ja raaka pykälä”.¹⁷⁰ Ennalan antipatia kyseistä laitosta ja siitä vastuussa olevia henkilöitä kohtaan tuntuu syvenevän juttu jutulta.

Hymyn journalistinen totuus oli usein mustavalkoinen. Kuten seksikysymyksen, myös *Pytyn* kohdalla Ennala osoittaa syyttävällä sormella muuta kotimaista lehdistöä: hänen mukaansa muiden lehtien toimitukset eivät ole uskaltaneet tai halunneet tarttua vaiettuun aiheeseen, vaikka entiset pakkolaitosvangit ovat lähestyneet heitä kirjeitse useampaan otteeseen. Kirjeitä ei ole julkaistu edes yleisöosastoilla, sillä tämä olisi saattanut rikkoa ”vankeinhoitolaitoksen ja lehdistön välisen solidaarisuuden”, joka tuntuu tuulesta temmatulta syytökseltä.¹⁷¹ Lehdistössä selvästi kirjoitettiin jotakin tästä aiheesta ja miksi jutuissa olisi pidetty vankeinhoitolaitoksen puolia? Miksi aiheesta ei olisi voitu kirjoittaa kriittiseen sävyyn? Miten tällainen sopimus olisi ylipäättänsä päässyt syntymään? Ennalan varsin epämääräinen perustelu on jälleen yksi ilmentymä *Hymyn* sivuilla kukkineesta herravihasta, jota *Pytyn* kaltaiset jutut olivat omiaan lisäämään. Ennala ei jutussaan puhu suoranaisesta salaliitosta, vaikka johonkin sen kaltaiseen selvästi viittaakin: ”hyvämaineinen” lehdistö ei hänen mukaansa halunnut kirjoittaa näistä yhteiskunnan syrjimistä vangeista, eikä vankeinhoitohallitus myöskään halunnut parantaa heidän asemaansa.

Ennalan pytty-sarja liikkuu kiinnostavalla rajapinnalla, sillä vanki jutun subjektina herättää lukijassa ristiriitaisia tunteita. Toisin kuin monet muut

¹⁷⁰ *Hymy* 10/1966, 62.

¹⁷¹ *Hymy* 12/1967, 70.

hänen juttujensa päähenkilöt, vangit ovat rikollisia, jotka taas ovat yhteiskunnan silmissä ulkopuolisia ja jopa vaarallisia. Samaistuminen tai edes sympatian kokeminen heitä kohtaan on vaikeampaa kuin tavallisen mattimeikäläisen tapauksessa. Ennala sanoi ajavansa vankien oikeuksia siitä syystä, ettei kukaan muukaan sitä tehnyt:

Muut puoltavat sellaisia ihmisiä, joista saattaisi ajatella itse hyötyvänsä. Vangeista ei hyödy vaikka miten puoltaisi.¹⁷²

Ennala halusi kuitenkin olla pienen ihmisen puolella, olipa syrjityn yhteiskunnallinen status miten alhainen tahansa. Hänen argumentointinsa pohjasi humanitäärisiin syihin; olihan vangillakin vielä ihmisoikeudet vaikka hän olikin syyllistynyt rikokseen. Taustalta löytyy myös *Hymyn* harjoittama populistinen ja kansaan vetoava tyyli: lehti halusi puolustaa pientä ihmistä ja hänen oikeuksiaan. Vaikka vangit elivätkin yhteiskunnan äärimmäisessä marginaalissa, he eivät olleet Ennalalle mikään poikkeus tässä suhteessa. Syy oli selvä:

Pakkolaitoksessa voidaan siis pakkolaitosvankeja kohtaan harjoittaa mitä tahansa sortoa, vääryyttä ja riistoa ilman että vapaa maailma saisi sitä koskaan tietää.¹⁷³

Ennalan pytty-jutut olivat vahvasti lukijan tunteisiin vetoavia, mikä ei sinällään ollut poikkeuksellista hänen tapauksessaan. Melodramaattinen kirjoitustyyli oli tiedostettu journalistinen tehokeino, jota hän viljeli jutuissaan vähän väliä. Ennala ei nähnyt lukijan tunteisiin vetoavissa jutuissa mitään väärää tai vilpillistä, vaan se oli pikemminkin hänen päämääränsä:

Minusta jutun laatu määräytyy sen mukaan kykeneekö se herättämään lukijoissa erilaisia mielialoja. Itkettäminen ei ole helppoa, naurattaminen sitäkin

¹⁷² *Hymy* 3/1968, 20.

¹⁷³ *Hymy* 12/1967, 70.

*vaikeampaa. Paras juttu on sellainen, jota luettaessa ei voi päättää itkisikö vai nauraisiko ja on tehtävä samaan aikaan molempia.*¹⁷⁴

Neutraalin tarkkailijan tavoin työskentelevän toimittajan ideaali ei kuulunut Ennalan tyyliin. Hän halusi Matti Jämsän tavoin osallistua aktiivisesti juttujensa tekemiseen ja välittää omia kokemuksiaan sekä tunteitaan. Aiheet ja työskentelytavat eivät olleet samanlaisia kuin Jämsällä aikanaan, mutta teksteistä välittyy se tosiseikka, että Ennala eli vahvasti aiheidensa ja haastateltaviensa mukana.

Jos Ennalan tyyliä tarkastelee pytty-juttusarjan kautta, voidaan tehdä muutama havainto: ensinnäkin hänelle pytyläiset olivat varsin homogeeninen ryhmä, vaikka näin tuskin todellisuudessa oli. Juttujen perusteella pakkotuomiota luvivat miehet olivat leipää tai vaatteita varastaneita tuurijuoppoja pikkurikollisia, jotka olivat juuttuneet vankeinhoidon byrokratian armottomiin rattaisiin. Tosiasiassa joukossa oli varmasti erilaisen taustan omaavia rikollisia, joista osa istui Ennalan maalaamaan kuvaan ja osa ei. Tarkoituksellinen kärjistäminen toimi tyylikeinona hyvin, sillä se lisäsi lukijoiden epäluuloa tätä rangaistusmuotoa kohtaan.

Tällä aiheella ei myöskään leikitty. Seksikirjoitteluun verrattuna pyttyä käsittelevistä jutuista puuttuu Ennalalle muuten niin ominainen huumori täysin. Jutut olivat vakavaan sävyyn kirjoitettuja, sillä aihe ja vankien asia merkitsivät reportterille myös henkilökohtaista kysymystä.

7.3 Pelätyn pakkolaitoksen loppu

Kuten jo aiemmin kävi ilmi, koko pytty-tapaus merkitsi journalistista voittoa niin *Hymylehdelle* kuin toimittaja Veikko Ennalalle. Juttusarja sai runsaasti huomiota, Ennalan kritiikki osui ja upposi, sillä pytytuomiot lakkautettiin Suomen vankiloista lopulta lakimuutoksella. Myös henkilökohtaisella tasolla se merkitsi

¹⁷⁴ *Hymy* 3/1968, 23.

hänelle tärkeää journalistista saavutusta: vielä vuosikymmeniä myöhemmin hän muisti mainita tapauksen kohutun seksikeskustelun aloittamisen ohella¹⁷⁵.

Pytty on siitä poikkeuksellinen juttukokonaisuus Veikko Ennalan toimittajanuralla, että siinä hän asettuu suoranaisesti vastustamaan suomalaista lainsäädäntöä. Hän ei ota kantaa pelkästään meillä vallitseviin moraalikäsitteisiin tai muihin löyhästi sovittuihin normistoihin, vaan eduskunnan säätämään kovaan lakiin. Tämä oli poikkeuksellista myös *Hymyn* mittakaavassa, sillä lehden sivuilta löytyvä yhteiskunnallinen kritiikki oli harvoin näin spesifiä. Tässä mielessä Ennala oli samalla asialla kuin aiemmin mainittu Marraskuun liike. Kumpikaan suostunut tyytymään vallitsevaan tilanteeseen, vaan toi havaitsemansa epäkohdat näyttävästi julkisuuteen ja vaati valtiovallan taholta selkeitä päätöksiä. Jos laki oli epäkelpo, sitä tuli muuttaa.¹⁷⁶ Sensaatiolehden tarjoama julkisuus oli tällaisessa tapauksessa kelpo työväline, sillä sitä kautta oli helppo herättää julkinen keskustelu ja muokata niin tavallisten ihmisten kuin päättäjiensä mielipiteitä.

Ensimmäinen *Pytty* oli myös siitä poikkeuksellinen juttu, että se ehti vaikuttaa viranomaisiin jo ennen ilmestymistään. Kaksi viikkoa sen jälkeen kun *Hymy* oli vierailut Sukevalla, kotimainen päivälehdistö tiesi kertoa, että kaikki 178 pakkolaitosvankia aiottiin siirtää Huittisten varavankilaan. Syynä oli heidän asemansa parantaminen: pienemmässä vankilassa pyttyläisten tarpeisiin pystyttäisiin kiinnittämään paremmin huomiota ja heille järjestäisi myös paremmat opiskelu- ja työmahdollisuudet. Veikko Ennala liitti tästä maininnan juttuunsa, mutta suhtautui kehitykseen varovaisen toiveikkaasti.¹⁷⁷ Ei liene sattumaa, että vankeinhoitohallitus kiinnostui itsekin pyttyläisten asiasta samaan aikaan kuin sensaatiolehdistö. Hallitus varmasti tiedosti, että asia saisi *Hymyn* kaltaisen lehden kautta runsaasti julkisuutta, joten sille oli myös syytä tehdä jotakin.

¹⁷⁵ Lahdenperä 1978, 176.

¹⁷⁶ Tuominen 1991, 231.

¹⁷⁷ *Hymy* 10/1966, 49.

Vaikka Veikko Ennala kirjoitti pytystä kärkkäästi, hän ei tietenkään lakkauttanut pahamaineista pakkolaitosta itsekseen. Siihen vaikuttivat muutkin yhteiskunnalliset tekijät ja yleinen kiinnostus sosiaalisiin kysymyksiin. Hänen nimensä liitettiin kuitenkin hanakasti pyttytuomioihin, kuten ote Risto Juhani suomalaisen rikoshistorian yhteen tapaukseen perehtyvistä kirjasta *Torsti Ossian Koskinen, syyllinen – syytön* kertoo:

Vankiloissa liikkui huhuja pakkolaitoksen lakkauttamisesta. Vankien yleisen käsityksen mukaan keskustelun pakkolaitoksen, "pytyn", tarpeellisuudesta oli pannut alulle toimittaja Veikko Ennala paljastavilla kirjoituksillaan. Hän oli tuonut päivän valoon järkyttäviä ihmiskohtaloita, tapauksia jolloin mies oli muutamasta ranskanleivän varastamisesta suljettu vuosikausiksi pakkolaitokseen "yhteiskunnalle vaarallisena henkilönä" kuten eristämistermi kuului.¹⁷⁸

Jotakin Ennalan intohimoisesta suhtautumisesta tähän aiheeseen osoittaa se, että hänen jäljelle jääneestä kirjeenvaihdostaan löytyy yhteydenpitoa vankeihin vielä 1980-luvun loppupuolelta. Vankilakysymys ja suhtautuminen vankeihin olivat hänelle elinikäisiä kysymyksiä, joista hän ei päästänyt irti missään vaiheessa. Nimimerkki Rege kirjoittaa Ennalalle Kakolasta syyskuussa 1986:

Muuten tuo sinun viime kirjeesi oli sisällöltään sellainen, että en ole moista ennen keltään saanut. Kumpi minä onneton lurjus pystyisin ottamaan vaarin kirjeesi sanomasta. Mutta mitään en mene lupaamaan.¹⁷⁹

Suosiolla oli myös varjopuolensa toimittajan työn kannalta. Valokuvaaja Veikko Lintisen mukaan vankilakysymyksestä ja pyttytuomiosta kirjoittaminen aiheutti sen, että Ennalan puheille Puutarhakadun toimitukseen alkoi 1960–1970-lukujen taitteessa saapua yhä useampia lomailevia tai vankilasta vapautuneita entisiä vankeja. Yleensä nämä vieraat olivat tulleet vippaamaan rahaa, jota erikoistoimittajalta ei kuitenkaan löytynyt jaettavaksi asti. Ennalan työrauha

¹⁷⁸ Juhani 1971, 176.

¹⁷⁹ Kirje Veikko Ennalalle, syyskuu 1986.

luonnollisesti kärsi tällaisesta ja niinpä hän lopulta lopetti työskentelyn *Hymyn* toimituksen tiloissa ja alkoi kirjoittaa juttuja kotoa käsin. Kuten sanottua, kirjeenvaihto vankien kanssa jatkui kuitenkin pitkään ja muutamia heistä hän kutsui jopa kotiinsa.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Veikko Lintisen haastattelu 17.3.2015

8. Kuinka Hymylehti kaivon teetti

Henkilökohtaisesti olen erikoistunut juttuihin, joiden teema on ns. human interest. Mutta onhan niillä hitto vie niilläkin oma merkityksensä ja kantavuutensa. Vain ihan yksi ainoa esimerkki. Kerran kirjoitin otsikolla ”Muuan tarpeeton” naisesta, joka oli raatanut koko ikänsä maataloustöissä ja menetettyään terveytensä hän menetti kaikki. Sosiaaliviranomaiset ajoivat häntä paikkakunnalta toiselle eikä hänelle suostuttu antamaan edes neuvoja kuinka jotakin eläkettä anoa, sillä hän ei hiukan yksinkertaisena ihmisenä itse osannut etujansa valvoa.

Ei tämän kirjoituksen itsetarkoituksena ollut ilakoida jonkin yksityisen kurjan kustannuksella vaan pääasia oli esimerkin valossa osoittaa, kuinka virkavaltaisia, epäinhimillisiä ja tehtävistään piittaamattomia niin monet sosiaaliviranomaiset ovat.¹⁸¹

Näin pohti Veikko Ennala vuonna 1972 *Piinapenkki*-palstallaan omia journalistisia päämääriään. Kyseinen lainaus sopii hyvin työni kuudennen luvun alkuun, sillä seuraavassa käsittelen juuri näitä sosiaalisia kysymyksiä hänen 1960–1970 -luvun taitteen lehtiteksteistään. Viimeinen teemani käsittää Ennalan pieni ihminen ja yhteiskunta -kategorian jutut, joita ilmestyi tutkimallani ajanjaksolla reilu parikymmentä kappaletta. Tommi Liimatan toimittamasta ensimmäisestä Ennala-kokoelmasta napattu otsikko ei viittaa päähenkilöiden fyysiseen kokoon, vaan juttujen keskiöstä löytyvien suomalaisten ihmisten yhteiskunnalliseen asemaan ja sen korostamiseen.

Luvun ydin on suomalaisten sosiaalisissa ongelmissa ja ”köyhän kansan protestissa”, jotka olivat samalla koko *Hymylehden* kantavia teemoja tutkimallani ajanjaksolla. Monen virkaveljensä tavoin Ennala kirjoitti ahkerasti ihmisten ahdingosta ja pyrki tuomaan esiin siihen johtaneita yhteiskunnallisia syitä ja näkemyksiään niistä. Aihepiiri oli laaja ja rönsyilevä: hän raportoi maalaispoliisin ylitsepääsemättömästä työtaakasta, ilmajokelaisen emännän erikoisista perhesuhteista, hylätystä kehitysvammaisesta, liminkalaisen sotaveteraanin ensimmäisestä (ja luultavasti viimeisestä) toiviomatkasta

¹⁸¹ Ennala 2009, 270 *Hymy* 5/1972

pääkaupunki Helsinkiin sekä Urpo Lahtisen harrastamasta hyväntekeväisyydestä. Yrittäjä muuan keski-ikäinen äiti myydä toista silmänsäkin *Hymylehden* ja Ennalan välityksellä saadakseen perheelleen ruokaa. Epätavallisten ja monenkirjavien aiheiden lisäksi juttuja yhdistää ennen kaikkea toistuva asetelma: pienelle ihmiselle oli *Hymyn* sivuilla varattu kaltoin kohdellun uhrin rooli, hänestä tehtiin eräänlainen arkipäivän sankari, joka sai taistella milloin mitäkin yhteiskunnan asennetta, pykälää tai rajoitusta vastaan kohentaakseen omaa kurjaa elämäänsä.

8.1 Unohdetun kansan äänitorvi

*Jonkun on vihdoin avattava suunsa niin että muutkin uskaltavat. Muutoin yhteiskuntamme kokonaan lepää sellaisen valhemoraalin varassa, että rikokset hyväksytään kunhan ne eivät vain paljastu.*¹⁸²

Kuten sanottua, *Hymylehti* oli oman aikansa ilmiö. Kuusikymmentäluvun lopun ilmassa oli protestimielialaa, sillä suomalainen yhteiskunta kävi läpi moninaisia muutoksia: agraarivaltainen yhteiskunta murtui, elämäntavat muuttuivat ja perinteiset arvot olivat jatkuvalla koetuksella.¹⁸³ Tätä muutosprosessia ilmensi omalta osaltaan myös *Hymy*, joka otti tuohon aikaan kärkkäästi kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Tyyli oli tässäkin tapauksessa suoraviivainen: *Hymy* leimasi jatkuvasti muun lehdistön hampaattomaksi ja nosti samaan aikaan itsensä lahjomattomaksi tiedon lähteeksi.

Työni kolmannessa luvussa kerroin, että *Hymylehden* poliittiseksi vastinpariksi on tutkimuksessa tarjottu Veikko Vennamon johtamaa Suomen maaseudun puoluetta, joka pisti samaan aikaan parlamentaarisen kentän uusiksi. Rinnastus protestipuolueeseen on osuva, sillä sekä lehden että liikkeen kovin nousukausi sijoittuu 1960-luvun jälkipuoliskolle, aikaan jolloin Suomesta löytyi hyvää kasvualustaa näille ilmiöille. *Hymy* ja vennamolaisuus olivat populistisia ilmiöitä,

¹⁸² Ennala 2007, 320. *Hymy* 7/1969

¹⁸³ Vire-Tuominen & Suomela 2006, 208.

jotka nousivat samasta maaperästä, muuttuvasta yhteiskunnallisesta tilanteesta. Suomalainen yhteiskuntajärjestys oli 1960-luvun jälkipuolella uudistumassa radikaalisti, mikä loi hyvät edellytykset tämänkaltaisille soraäänille.

Mikä sitten teki näistä ilmiöistä populistisia? *Hymy*-ilmiön ja SMP:n nousun rinnakkaisuutta tutkineen Laura Kosolan mukaan niin poliittisen kuin journalistisenkin populismin keskeisiä aineksia ovat negatiivinen suhtautuminen vallanpitäjiin ja pyrkimys paljastaa väärinkäytöksiä. Sekä puolueen että lehden edustama protestihenkinen populismi tarjosi purkautumisväylän rajun yhteiskunnallisen muutoksen herättämille pettymyksen, katkeruuden sekä tyytymättömyyden tunteille. Syntyi ”pienen ihmisten” muodostama kansa, joka vaati julkisuudessa valtaeliittiä tilille väärinkäytöksistä.¹⁸⁴

Kyseistä ”pientä ihmistä” sai kunnian edustaa myös Veikko Ennala. Hän kävi haastattelemassa sosiaalisten ongelmiansa kanssa painivia suomalaisia ympäri maata ja kirjoitti heidän yksityiselämäänsä pureutuvia juttuja. Aiheet saattoivat olla varsin ronskeja, eikä mitään ei peitelty: haastateltavat esiintyivät yleensä omalla nimellään ja kuvallaan. Oheistuotteena Ennala sai myös kyseenalaisen kunnian suomalaisen sosiaalipornon keksimisestä, vaikka siihen hän tuskin yksin oli syyppää. Tuo titteli johtui pitkälti juuri näistä, suomalaisten yksityisasiota koluavista jutuista, jollaisia ennen *Hymyä* ei juurikaan lehtien palstoilla näkynyt.

Urpo Lahtista tai Veikko Ennalaa ei voi kuitenkaan laskea SMP:n kannattajaksi. Yhteneviä ajatuksia voi varmasti löytää roppakaupalla, mutta sen paremmin *Hymy* kuin lehden erikoistoimittajakaan ei ajanut SMP:n asiaa, vaan otti kärkkäästi kantaa puolueen toimintaan, johtohahmoihin ja populistiseen tyyliin. Vuonna 1970 Veikko Ennala aloitti *Kirjeitä henkilöille* -palstansa, jonka ensimmäisen kirjeen sai vastaanottaa itse puoluejohtaja Veikko Vennamo.

Te olette suuri ihmiskäsittelyn mestari. Oi miten taitavasti keräätteekään sympatioita. Ei sitä julkista, mieluusti televisioitavaa tilaisuutta, jossa ette esittäisi

¹⁸⁴ http://www.mediaviestinta.fi/vanhat/pdf/ttutk1_06.pdf

*marttyyrin osaa. (...) Kansan myötätunto on aina marttyyrin puolella. Senhän tiedämme molemmat, etenkin silloin, kun lyöty ja pilkattu on, kuten Te, jumalaapelkääväinen ja rakastaa isänmaataan, jolle kaikinainen siveettömyys on kauhistus, joka arvostaa kotia, puolisoa ja lapsia, joka ymmärtää aatransa sarvissa hikoilevaa mäkitupalaista.*¹⁸⁵

Vennamo tuskin itse oli erityisen otettu näin pilkalliseen sävyyn kirjoitetutusta luonnehdinnasta. *Hymy* olisi ollut hänen puolueellensa oivallinen media jo valtaisan lukijamäärän takia, mutta Urpo Lahtinen tai Veikko Ennala eivät olleet erityisen innokkaita ajamaan minkään tietyn poliittisen tahon asiaa. Mutta kuten sanottua, sekä *Hymy* että SMP ammensivat samasta lähteestä, ja niinpä Ennalan Vennamo-kirjeestä on helppo tunnistaa myös monia hymyjournalismia leimaavia piirteitä: kansan sympatioiden kerääminen, pienen ihmisen ymmärtäminen, hänen nostamisensa jalustalle ja niin edelleen.

8.2 Henkilökohtaiset murhenäytelmät

Miksi *Hymy* sitten toi 1960-luvulla ihmisten yksityisasiat kaiken kansan luettaviksi? Vennamo kalasteli populistisella tyylillään ihmisten ääniä ja poliittista menestystä, mutta mikä *Hymyä* ajoi? Suurin ponnin oli tässäkin tapauksessa varmasti raha. Päätoimittaja Urpo Lahtinen tajusi lehdessään panostaa yhtäläillä niin julkkiksiin kuin tavallisiin mattimeikäläisiin, kaikesta tuli ja kannatti kirjoittaa, sillä tirkistelevä tyyli myi hyvin eivätkä kilpailijat sitä vielä uskaltaneet tai välttämättä edes halunneet harrastaa. Veikko Ennalan mukaan yksityisasiasta kirjoittaminen oli jollain tavalla jopa väistämätöntä:

Toisinaan tuntuu siltä, että kaikkein järkyttävimmät henkilökohtaiset murhenäytelmät esitettäisiin perhepiirissä neljän seinän sisällä. Niistä kantautuu tietoja ulkomaailmalle ani harvoin, kodin julkisivu on näennäisen moitteeton.

¹⁸⁵ *Hymy* 1/1970. Sivunumero ei tiedossa.

*Kunnes sitten jonakin päivänä tragedian kärsivä osapuoli ei enää jaksakaan puhua epätoivoissaan suunsa puhtaaksi.*¹⁸⁶

Lausahduksesta välittyy sama journalistinen periaate kuin aiemmistakin lainauksista: jos halusi kirjoittaa rehellisesti valtakunnan tapahtumista, ei voinut välttyä yksityisiltä ja jopa rajuilta aiheilta. Mahdollista yksityisyyden suojaa Ennala ei sen syvällisemmin pohtinut juttujensa yhteydessä, sillä sitä ei tuohon aikaan oltu lakikirjaan kirjattukaan. Päätoimittaja ja toimitusjohtaja Urpo Lahtinen sen sijaan sai vastaila näihin kysymyksiin jatkuvasti.¹⁸⁷ Erikoistoimittaja Ennala halusi itselleen ominaiseen tyyliin korostaa asemaansa ihmisten murheiden välittäjänä. Hän oli omien sanojensa mukaan nähnyt jo niin paljon kurjuutta, että kirjoittajana hän oli turtunut sen esilletuomiseen. Oli kuitenkin pakko yrittää, sillä muutakaan vaihtoehtoa ei ollut. Kansan tuli tietää näistä asioista:

*Kun oma surkuteltava osani on ollut vuodesta toiseen tutustua lähimmäisteni hankaluuksiin niistä sitten toisille kirjoittaakseni, ovat adjektiivit ja epiteetit jo kauan sitten toivottomasti loppuun kuluneet. "Riipaiseva murhenäytelmä" ei saa enää itseänikään vakuuttuneeksi "mitä järkyttävimmästä onnettomuudesta" ja yhtä lailla tehottomuudessaan laimeilta tuntuvat "sanoilla kuvaamattomat tragiikat", miten tahansa niitä sävyttäisikään "Kaikkivaltiaan Jumalan vihalla, joka nyt on ruttona ja rakeina lankeamassa tämän himoissaan hekumoivan, kadotetun sukupolven ylle".*¹⁸⁸

Jos asiaa katsoo lukijan näkökulmasta, syyt yksityiselämän kaiveluun olivat ilmeisen kaupalliset vaikka mukana oli varmasti myös puhdasta journalistista kunnianhimoa. Urpo Lahtisesta ja hänen sensaatiolehddestään vuonna 1971 kirjoittaneen kirjailija Matti Kurjensaaren mukaan *Hymy* tarjosi jotain sellaista, mitä lukija ei muista lehdistä saanut. Tarkkasilmäinen Kurjensaari kirjoittaa:

¹⁸⁶ Ennala 2007, 319 *Hymy* 7/1969

¹⁸⁷ <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/04/01/mies-hymyn-takana-urpo-lahtinen>

¹⁸⁸ Ennala 2007, 329. *Hymy* 8/1967.

*Urpo Lahtinen tarjoaa ylemmydentuntoa: en minä sentään niin sairas ja kurja ole kuin onneton levylaulaja, jonka kohtalon lehti kertoo, en ole homo, en sairasta kleptomaniaa, en sekaannu alaikäisiin, en tirkistele tanssipaikkojen naistenkäymälöissä, kuten tuo yksi, joka Hymyssä tunnustaa tekonsa, minua ei vaivaa niin kauhea sukupuolinen himo kuin tuota tamperelaista rouvaa, en ole nymfomaani, josta Veikko Ennala kertoo.*¹⁸⁹

Kurjensaaren mukaan *Hymylehteä* luettuaan ihminen saattoi kokea olevansa ”normaali”, kunnon kansalainen, jonka ei luoja kiitos tarvinnut kärsiä samanlaisista kauhistuttavista ongelmista kuin lehden sivuilla seikkailevien hahmojen. Kenenkään ei tietenkään ollut pakko lukea lehteä, mutta ihmiset olivat (ja ovat) luonteeltaan uteliaita: *Hymy* tarjosi kurkistusreiän yhteiskunnan pimeimpiin nurkkiin ja antoi lukijoille mahdollisuuden tirkistellä muiden yksityiselämän salaisuuksia. Ja mikä tärkeintä, se oli mahdollista tehdä ilman että muut siitä tiesivät. Harva myönsi lukevansa *Hymyä*, mutta kaikki kuitenkin tiesivät mistä lehti kulloinkin kirjoitti.

Tavallisten tamperelaisten rouvien lisäksi poliitikot, heidän yksityiselämänsä ja väärinkäytökset oli yksi *Hymyn* kantavista aiheista. Ennala erottuu tämänkin teeman puitteissa *Hymyn* toimittajien joukosta, sillä hän ei tutkimallani ajanjaksolla kirjoittanut juurikaan poliitikoista tai heidän väärinkäytöksistään. Kuten hän itsekkin totesi, hän oli journalismissaan profiloitunut valtakunnallisesti merkityksettömämpiin ihmiskohtaloihin.

Mikä näitä juttuja sitten yhdisti? Näidenkin artikkelien pohja oli vaietussa todellisuudessa ja se oli jälleen kerran jotakin sellaista, joka ei kuulunut muiden aikakauslehtien kiinnostuksen piiriin. Tavallinen suomalainen ja hänen tarinansa ei ollut suomalaisen lehdistön silmissä tarpeeksi kiinnostava tai relevantti aihe, ennen kuin *Hymyssä* tajuttiin, että hänestäkin saa myyvän jutun kunhan näkökulma vaan on oikea.

¹⁸⁹ Kurjensaari 1971, 74-75.

Olennaista on huomata, että Ennala haastatteli ihmisiä itseään, ei kasvottomia asiantuntijoita tai kuivakkaita yhteiskunnan edustajia. Etusijalla olivat yksittäinen ihminen sekä hänen tarinansa. Lehden sivulle tuli löytää mahdollisimman myyviä aiheita ja ennen kaikkea omalla äänellään puhuvia haastateltavia, jotka olivat valmiita raottamaan yksityisyyden verhoaan. Näkökulmia valitessa ei kaihdettu mahdollista sosiaalipornon leimaa, minkä *Hymy* ja Ennala nopeasti saivatkin otsaansa. Sama kaava pätee aihepiiristä riippumatta muutenkin moniin Veikko Ennalan juttuihin: syvälle yksityisyyden alueelle ulottuvat henkilöhaastattelut olivat human interest -periaatteen keskeinen ulottuvuus.

Seksijuttujen jälkipyykissä Ennala sai ravat niskaansa, eikä hän tässäkään tapauksessa säästynyt ankaralta kritiikiltä ja jälkipuinnilta. *Piinapenkki*-palstan päättyessä vuoden 1975 alussa hän julkaisi viimeisessä pakinassaan tuohtuneen lukijan kirjeen:

Kun jonkun valitsette uhriksenne, ette karta mitään keinoja pitääksenne häntä moneen suuntaan ulottuvissa lonkeroissanne 'mustekalan' tavoin. Mielipiteeni on, että lehtenne toiminta on jesuiittamaista ja inhottavaa. Lyötte mainosrumpua hyväntekeväisyydellänne, josta on kaukana lähimmäisen rakkaus. Todellinen motiivinne on kylmästi harkittu liiketoiminta, josta itse hyödytte eniten.¹⁹⁰

Lukija osuu kritiikissään arkaan paikkaan. *Hymy* ja Ennala kritisoivat ahkerasti esimerkiksi poliitikkojen tai muiden yhteiskunnan hyväosaisten toiminnasta löytyvää kaksinaismoralismia, mutta kyllä sitä löytyi runsaasti myös lehden sivuilta. Lähimmäisenrakkautta harjoitettiin lehden myymiseksi ja ihmisten yksityiselämään pureutuvat jutut saattoivat olla jutun kohteen kannalta hyvinkin vahingollisia kuten jälkeinpäin on voitu todeta. Syy löytyi paitsi lehden moraalisisista periaatteista (tai niiden puutteista), myös lainsäädännöstä, joka oli auttamatta aikaansa jäljessä 1960–1970-luvun taitteessa.

¹⁹⁰ Ennala 2009, 411. *Hymy* 3/1975.

8.3 Ilmajokelaista insestiä ja mehupilliabortteja

Eräs tämän luvun kannalta kiinnostavimmista jutuista on numerossa 8/1967 ilmestynyt pitkä reportaasi *Ilmajokelaisen emännän tunnustus: "Lasteni isä on veljeni"*. Siinä Veikko Ennala lähtee tapaamaan eteläpohjalaista emäntää Helena Kuulaa, joka haluaa jakaa surullisen tarinansa ja omat henkilökohtaiset ongelmansa Suomen kansalle *Hymylehden* kautta. Hän on kertomansa mukaan synnyttänyt viimeisen viidentoista vuoden aikana kaksi lasta, joiden isä on hänen oma, sittemmin edesmennyt veljensä. Kuulan perheen inestitapaus on ilmeisesti paikkakunnalla niin sanottu julkinen salaisuus eli kylällä hyvin tunnettu fakta.

Aihe on erittäin henkilökohtainen ja arka, joten Ennala teroittaa heti reportaasin alussa, että aloite jutun tekemiselle on tullut nimenomaan asianomaisen emäntä Helena Kuulan taholta, ei *Hymyn* puolelta. Näin hän pyrkii välttämään kaupallisiin intresseihin perustuvat tirkistelyn tai sosiaalipornon leiman ja näyttäytymään pikemmin auttajalta: *Hymylehti* tulee paikalle kutsuttaessa ja pyrkii tekemään kaikkensa hädänalaisen ihmisen auttamiseksi journalismin keinoin. Turhaa häveliäisyyttä tai hienotunteisuutta ei kuitenkaan ole havaittavissa, vaan haastateltava esiintyy jutussa omalla nimellään ja naamallaan.

Ennala yrittää kirjoittaa auki Kuulan julkisen ripittäytymisen motiiveja. Mikä ajaa ihmisen kertomaan näin yksityisestä asiasta Suomen suosituimman aikakauslehden sivuilla? Onko pontimena ekshibitionismi, julkisuuden kaipuu vai omantunnon taakan keventäminen? Hän päätyy puhtaasti juridiseen syyhyn:

Asettuessaan alttiiksi kenties pitkäaikaisenkin vapausrangaistuksen uhkalle Helena Kuula taistelee siis lastensa puolesta, niin että nämä saisivat edelleenkin pitää katon päänsä päällä.¹⁹¹

Syy löytyy rikollisen suhteen seurauksena syntyneiden lasten epävarmasta asemasta. Helena Kuulan alkoholisoitunut veli (eli hänen lastensa isä) on sittemmin kuollut, mutta lapset eivät ole oikeutettuja perintöön, sillä heitä ei ole

¹⁹¹ Ennala 2007, 329. *Hymy* 8/1967.

tunnustettu. Mitään virallista suhdetta ei tietenkään ollut, vaan Kuula on toiminut nimellisesti veljensä taloudenhoitajana ja lapsia on pidetty hänen henkilökohtaisina vahinkoinaan. Sukulaiset yrittävät nyt riistää heiltä talon ja maat, joihin he lain mukaan olisivat oikeutettuja. Helena Kuula halusi asialleen julkisuutta, joka puolestaan johtaisi oikeudenmukaiseen päätökseen jutussa.¹⁹²

Juttu voisi aihepiirinsä puolesta käsitellä myös rikosta, mutta näkökulmaltaan se on kaikkea muuta kuin yksityiskohdilla mässäilevä alibimainen rikosraportti, jollaisia Ennala ajoittain myös kirjoitteli. Artikkelin pohjimmiltaan lastensa tulevaisuuden puolesta pelänneen syrjäytyneen naisen hätähuuto, vastapuolella yhteiskunta ja sen kylmä lainsäädäntö sekä tietysti ahneet sukulaiset. Vaikka sisarusten välinen inesti on aiheena poikkeuksellisen raju, Ennala tekee kaikkensa että lukijan sympatiat ovat nimenomaan jutun päähenkilön eli Helena Kuulan puolella.

Haastateltavan emännän rooli tulee selväksi heti jutun alussa. Kuulasta ei missään vaiheessa tehdä rikollista tai edes syyllistä, vaan pikemminkin päinvastoin. Ennalalle hän on ennen kaikkea uhri:

*Helena Kuulaa ei leimaa pahe. Hän on kuin kuka tahansa maaseudun äiti, joka perheen varsinaisen huoltajan kuoltua räökkää itseään ylenmääräisellä työllä oman ja lastensa leivän puolesta tapellessaan. On ollut sairauttakin, kuulemma, reuma selässä ja käsissä, rintakehäkin murtunut.*¹⁹³

Kuvaus ei sovi kylmäveriseen ja tunteettomaan rikolliseen. Vaikka Kuulan ahdinko onkin pohjimmiltaan itse aiheutettua ja suomalaisen lainsäädännön tulkinnan mukaan jopa rikollista, Ennala ei käy häntä syyttämään tai tuomitsemaan, sillä sen ovat muut tehneet jo aikaa sitten. Lähipiiri on tuominnut veljensä kanssa suhteisiin ryhtyneen emännän moneen kertaan ja perhe-elämäkin on ollut yhtä helvettiä miehen alkoholiongelman sekä Helena Kuulan kontolle jääneen ainaisen raatamisen takia. Ennala ja hänen edustamansa media

¹⁹² Ennala 2007, 328. *Hymy* 8/1967.

¹⁹³ Ennala 2007, 326. *Hymy* 8/1967.

näyttäytyvät jutussa ennen kaikkea hyväntekijöinä, jotka pyrkivät auttamaan Kuulaa hänen vaikeassa tilanteessaan. Vuosia kestäneen salailun myötä tilanne on sosiaalisesti niin vaikea, että vain *Hymyn* tarjoama julkisuus voi emäntää enää auttaa. Näin ainakin Ennala tekstissään hieman ontuvasti päättelee.

Vaikka sympatiat ovat jutussa emännän puolella, Ennala ei tietenkään suoranaisesti lähde puolustamaan inestiä tai kannustamaan lukijoitaan siihen. Suoranaisen tuomitsemisen sijaan hän pohtii normaalin ja epänormaalin välistä hienovaraista rajaa: inesti on hänen mukaansa ollut kulttuurisesti hyväksyttyä jossain historiallisessa kulttuurissa (kuten homoseksuaalisuuskin), mutta luonto on sittemmin osoittanut ihmiselle missä raja kulkee. Jälkeläisten degeneroituminen ja mahdolliset epämuodostumat ovat hänen mukaansa riittävä syy osoittamaan inestin luonnonvastaisuus.

Olennaista ei nähdäkseni ole pohdinnan sisältö, vaan se että hän ylipäättänsä lähtee tekemään tällaista pohdintaa. Ennala ei halua tuomita tällaisiakaan suhteita suoralta kädeltä, vaan etsii siihen jonkin syyn ja perustaa arvionsa sitten siihen. Hän ei ottanut normaalia ja epänormaalia valmiiksi annettuina ja pureskeltuina käsitteinä, vaan halusi selvittää ainakin jollain tasolla, mihin nuo luokittelut kulloinkin perustuivat. Tämä antoi tietysti hänestä toimittajana vapaamielisen ja avoimen kuvan.

Helena Kuulan tapaus saatiin muutaman kuukauden kuluttua päätökseen *Hymyn* sivuilla, kun numerossa 12/1967 ilmestyi Ennalan kirjoittama lyhyt juttu *Muuan rikos ja sen rangaistus*. Siinä hän käy läpi ensimmäistä juttua seuranneen lakiprosessin ja sen päätökset. Emäntä sai 10 kuukauden ehdollisen tuomion, eikä kuolinpesää jaettu Helena Kuulan veljien kesken. Oikeusjuttu siis oli tavallaan voitollinen julkisuuteen nousseelle emännälle. Häntä avusti Ilmajoen käräjillä *Hymylehden* kustantama lakimies Seppo J. Sinivaara.¹⁹⁴

Ennala vahvistaa juttunsa lopuksi emäntä Helena Kuulasta piirtämänsä kuvaa. Kuula on lain mukaan rikollinen, mutta *Hymylehden* jutuissa hänestä annetaan

¹⁹⁴ *Hymy* 12/1967, 24–25.

ennen kaikkea uhrautuvainen ja epäitsekkäs vaikutelma. Jutun yhteyteen valittu kuva on omiaan korostamaan vaatimatonta ja viatonta vaikutelmaa. Samalla kun Kuula toi oman tragediansa julkisuuteen, hän teki sen mitä jokainen hyvä äiti tekee eli antoi lapsilleen paremmat aineelliset edellytykset elämään. Ennalan loppukaneetin mukaan Kuula on pikemminkin tosielämän sankari kuin paatunut rikollinen:

*Oltakoon Helena Kuulan aikaisemmista elämänvaiheista mitä mieltä tahansa, eräänlaista uljuutta hänen viimeisimmissä edesotoissaan on havaittavissa. Ajatelkaamme vain niitä nöyryytyksiä, joiden kohteeksi hän oma-aloitteisesti on asettunut.*¹⁹⁵

Sitaatti korostaa vielä *Hymylehden* roolia koko jutussa. Ennala halusi jättää lukijalla sellaisen kuvan, että kyse ei ollut eksploitaatiosta tai myynnin edistämisestä, vaan pikemminkin hätään joutuneen ihmisen pyyteettömästä auttamisesta journalistisin keinoin. Tätä roolia alleviivatakseen Urpo Lahtinen kustansi Helena Kuulalle vielä oikeusavustajan, mikä tuli tietysti kertoa jutun yhteydessä. Viesti on selvä: *Hymylehti* ei jättänyt rikolliseksi tuomittuakaan ihmistä yksin jos hänen rikoksensa oli jollain tavalla inhimillinen ja ymmärrettävä, vaan oli valmis tukemaan häntä jopa taloudellisesti.

Samaan kategoriaan menee numerossa 7/1969 ilmestynyt *Perheenisän sivutoimet: Suoritti vaimolleen 11 mehupilliaborttia*. Lähtötilanne on sama kuin Helena Kuulan tapauksessa: äänekoskelainen rouva Helvi Tuomainen on lähestynyt *Hymylehteä* arkaluontoisen yksityisasiansa kanssa. Hänellä on kaksi lasta miehensä kanssa, mutta omien sanojensa mukaan hänelle oli tehty kotioiloissa peräti kaksitoista aborttia, sillä mies epäili että noiden raskauksien todellinen isä oli hänen rouvansa salainen rakastaja.¹⁹⁶

¹⁹⁵ *Hymy* 12/1967, 25.

¹⁹⁶ Ennala 2007, 319–324. *Hymy* 7/1969.

Hymylehti 7/1969.

Aihe on vähintään yhtä arkaluontoinen kuin Ilmajoen tapauksessa. Tähänkin juttuun kytkeytyy rikos, johon on syylistynyt rouva Tuomaisen aviomies. Rouva itse esitetään alistuvana uhrina. Juttu antaa hänen miehestään raakalaismaisen ja despoottisen kuvan, eikä lukijalle jää epäselväksi, kenen puolella Ennalan sympatiat olivat. Rouva Tuomainen on jo kertaalleen karannut kotoaan Ruotsiin, mutta palasi takaisin sillä hän ei halunnut jättää lapsiaan miehelleen.

Tässä jutussa korostuu parisuhdehelvetissä elävän ihmisen yksinäisyys. Helvi Tuomaisella ei ole ketään, joka häntä auttaisi vaikeassa tilanteessa ja haastattelun mukaan edes hänen oma äitinsä ei tiedä lukuisista aborteista. Ainoa auttava käsi löytyy tälläkin kertaa *Hymylehden* suunnalta, joka saapui tekemään haastattelun rouvan miehen tietämättä. Ennala neuvoa rouvaa lopuksi:

K: Teidän on yritettävä tehdä uusi rikosilmoitus täällä Äänekoskella. Vasta sitten voidaan teidän asiaanne ajaa. Teidät on pakotettu laittomiin abortteihin ja ne on pääasiassa sairas miehellenne puoskaroinut. Kyllä siinä on aihetta riittävästi aihetta

yhteen rikosilmoitukseen. Jos sitä ei nytkään oteta vastaan, on se poliisien virkavirhe. Yritättekö tehdä sen nyt uudelleen?

V: Minä teen sen jos on toivoa että sitten saan pitää lapset.

K: Silloin on myös toivoa että saatte pitää talonne. Uskallatteko nyt mennä kotiinne?

V: Uskallan. Mies on iltavuorossa, ei hän ole kotona enää. Mutta illalla hän alkaa kuulustella kun hän tulee.

K: Avioliittoa sanotaan perussoluksi, joista sitten koostuu koko järjestynyt yhteiskunta.

V: Niin sanotaan.

K: Ostettiinko mehupillitkin valtakirjalla?

V: Ostettiin.¹⁹⁷

Jutun lopussa Ennala ottaa epäsuorasti kantaa avioliitto-instituutioon ja sen mahdollisiin heikkouksiin. Toimittajan esittämä johdattelleva kysymys viittaa tietenkin avioeroon, sillä rouva Tuomaisen kohdalla tilanne oli kestämaton. Mikään yhteiskunnallinen instituutio ei ollut Ennalan silmissä niin pyhä, etteikö se voisi näin hirvittävässä tapauksessa rikkoutua.

Hieman erityyppinen tapaus on *Hymylehdessä* 4/1967 ilmestynyt Ennalan juttu *Erään rakentajan monumentti*. Se kertoo tamperelaisen sekatarvarakauppiaas Erkki Sarinin onnettomasta taloprojektista. Sarin oli alkanut laajentamaan Lamminpäässä sijaitsevaa puutaloaan jo 1930-luvulla, mutta lopputuloksena oli valtaisa projekti joka ei valmistunut koskaan. Ennalan tulkinnan mukaan hän oli juuttunut byrokratian rattaisiin.

Joka tapauksessa vuotta 1935 leikattaessa sekatarvarakauppiaas Erkki Sarin teki 7000 markan vekselin ja osti itselleen mainitun puutalon tontteineen päivineen. Vekselin hän maksoi sittemmin säntilleen niin kuin hän on ikänsä kaiken ollut rehellinen muutoinkin. Siitä kai häntä on rangaistukin.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Ennala 2007, 324. *Hymy* 7/1969.

¹⁹⁸ *Hymy* 4/1967, 19.

Lainaus voisi olla *Karpolla on asiaa* -ohjelmasta. Ennala asettaa tässäkin jutussa taitavasti tavallisen suomalaisen ihmisen ja yhteiskuntakoneiston nokikkain. Jutun sankarista Erkki Sarinista hän maalaa pyyteettömän ja toimeliaan kuvan: Sarin on koko ikänsä yrittänyt pärjätä omillaan ja hänellä on ollut joitakin unelmia, mutta varsin maltillisia sellaisia. Suurin ja keskeisin niistä on talohanke, joka kuitenkin kaatui liialliseen byrokratiaan ja rakennusviranomaisten suoranaiseen kiusantekoon:

Ja kiusasta tässä totisesti alkoi olla kyse, kun sitten tuonnempana tuotiin mistä lie lautakunnasta sellaistaakin sanaa, että komea oli rakennus Sarinille kieltämättä tulossa, mutta ei alkuunkaan maistraatin hyväksymien piirustusten mukainen.¹⁹⁹

Hymylehti 4/1967.

¹⁹⁹ *Hymy* 4/1967, 20.

Jutun perusteella yhteiskunta on polkenut Sarinin ja hänen unelmansa niin pahasti, että mies ei enää jaksa todellisuudessa yrittää. Todellisuudentajunsa menettänyt mies rakentelee enää pilvilinnoja, jotka toimittajan mukaan eivät tule koskaan toteutumaan. Ennala antaa ymmärtää, että nöyrän yrittäjän entinen tarmokkuus on mennyttä, jäljelle oli jäänyt keskeneräisessä talossaan harhaileva vanha mies.

Muuan tarpeeton (Hymylehti 5/1971) jatkaa Ennalan sosiaalisia ongelmia käsittelevien juttujen sarjaa. Erikoistoimittaja on tällä kerta lähtenyt tapaamaan Lahdessa asuva 54-vuotias Ilta Ristolaa, jota elämä on potkinut päähän läpi hänen ikänsä. Häntä on syrjitty ja kiusattu niin kotona, koulussa kuin muuallakin yhteiskunnassa, ja nyt hän pyytää apua *Hymyltä*. Erittäin vaikean lapsuuden ja nuoruuden kokenut Ristola on diagnosoitu jo alaikäisenä CP-vammaiseksi, mitä hän ei Ennalan mukaan kuitenkaan ole.

Iltaasta henkii resignaatioksi kutsuttu rajaton alistuminen ja nöyryys. Mutta johdonmukainen hän on puheissaan. Ja niin jää vaikutelmakseni, että todellisia ree peitä (CP:itä) Iltaan tapauksessa ovat olleet typerät vanhemmat, vielä typerämpi opettaja ja kaikkien typerimpinä sen aikaiset lastensuojelu- ja sosiaaliviranomaiset. Eikä ole jälkimmäisten laatu suuresti parantunut kuluneiden vuosikymmenien myötä, kuten pian havaitaan.²⁰⁰

Ennalan mukaan Ristola ei ole vammainen, vain yksinkertaisesti erilainen kuin muut eli älyllisesti hiukan hitaampi. Väärä diagnoosi johti siihen, että sosiaaliviranomaiset laittoivat hänet laitoskierteeseen, jonka aikana Ristola joutui kiertämään mielisairaalassa saamassa sähköshokkihoitoa, nuorisovankilassa sekä irtolaisille tarkoitettussa työlaitoksessa. Mihinkään rikolliseen Ristola ei Ennalan mukaan ole syylistynyt missään vaiheessa elämäänsä, hän on ainoastaan erilainen. Haastattelun aikana Ristola asuu Pelastusarmeijan yömajassa Lahdessa ja työskentelee puolipäivätoimisena kotiapulaisena. Pahaksi äitynyt ristiselkä oli vienyt mahdollisuuden fyysisemmästä maataloustyöstä, jota Ristola oli tehnyt aiemmin. Hänen

²⁰⁰ Ennala 2009, 667. *Hymy* 5/1971.

toimeentulonsa oli jatkuvasti reilusti alle normaalin tulotason, koska hänet tulkittiin vammaiseksi.²⁰¹

Tarina on tuttu: Ilta Ristola oli jäänyt koko yhteiskunnan turvaverkon ulkopuolelle, eli järjestelmä oli hylännyt hänet hädän hetkellä. Hän oli vuosien varrella hakenut useampaakin eläkettä mutta ei ollut sitä saanut, kiitos sosiaaliviranomaisten kyvyttömyyden ja suoranaisen syrjinnän. Yhteiskunta pyrki unohtamaan hänet kaikin mahdollisin keikoin, eikä kukaan halunnut ottaa hänenkään asiaansa kontolleen. Ennala pohtii jutun lopussa toivottomaan sävyyn:

*Sellainen on Iltan osa, ja sellaista hänen osakseen tullut kohtelu. Kunnasta kuntaan, pitäjämästä pitäjään ajavat. Pois jaloista, ämmä. Suori tiehesi, vähämielinen. Mitä täällä kinuatte. Vai että on selkä sairas, valehdelkaa vähemmin muija. Menkää kotikuntaanne. Ettehän te täällä kirjoilla ole. Ei me kaikkia kerjäläisiä voida elättää. Ulos nyt vaan ja äkkiä sittenkin. Ei mitään näkemiin vaan hyvästi.*²⁰²

Veikko Ennala otti myös kantaa vammaisten yhteiskunnalliseen asemaan jutussaan *Kivi jonka rakentajat hylkäsivät*. Heinäkuussa 1969 ilmestynyt juttu kertoi aivovauriolapsena syntyneestä Seppo Soinisesta, jonka synnynnäinen CP-vamma esti häntä elämästä ”normaalia” elämää. Nurmeksen Porokylässä asuva Soininen on Ennalan mukaan poikkeuksellisen älykäs ja hän olisi halunnut kouluttautua pitkälle, mutta sosiaaliviranomaiset eivät hänen tilannettaan ymmärtäneet ja niinpä hän jäi tyystin vaille koulua. Soininen päätyi omatoimisesti opiskelemaan mitä erilaisimpia aloja ja siinä vaiheessa kun hän päätti hakea varsinaiseen korkeakouluun, hän oli viranomaisten mukaan siihen 30-vuotiaana liian vanha. Soinisella oli ponnistustensa jälkeen ainoastaan velkainen liikeyritys ja elämiseen riittämättömät kansaneläkkeen avustukset.²⁰³

²⁰¹ Ennala 2009, 666–669. *Hymy* 5/1971.

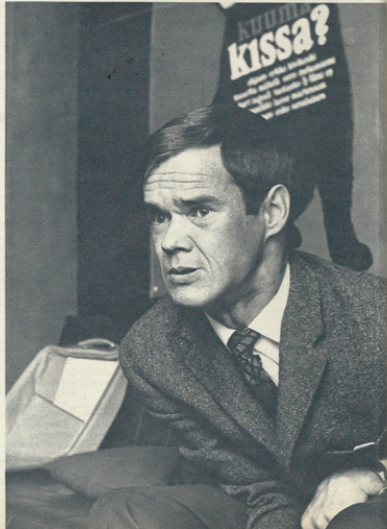
²⁰² Ennala 2009, 670. *Hymy* 5/1971.

²⁰³ *Hymy* 7/1969, 22–25.

KIVI JONKA RAKENTAJAT HYLKÄSIVÄT

Otsikkoamme ei voi sanoa kovin onnitteiseksi, mutta tämä kirjallinen lainaus tuntu meistä ainoalla oikealla kertoessamme nyt alivauriolapsena syntyneestä Seppo Soinisesta Nurmeksen Porokylässä. Hänen älykkyysoasemääränsä nousee huikasti ylipuolelle keskitason. Mutta sillä ja silkeillä ponnisteluun huolimatta hän ei 33 ikivuotensa mennessä ole löytänyt sijaan yhteiskunnassa. Hänen kohtalonsa on sama kuin muldenkin CP-lasten, häntä pidetään vajaamielisenä koska hänen käntensä nykikäitelevät tahattomasti ja koska hänellä on lieviä puhevaikeuksia. Seppo Soininen elämäntarina on kovin surullinen.

Teksti:
VEIKKO ENNALA
Kuvat:
VEIKKO LINTINEN

Olmme tulleet pitkän ajomatkan jälkeen Nurmeksen kauppalan lipelle Porokylään. Kadun varteen on pyydytty suurehko teltta, jossa kimakat näsänsä veisaavat jokuin Herran tuomiopiivistä, joka taas kerään tekere taloon.

Teltan takatöällä poltelee leppupakkansa muuan setä ja kynnymie hänelä, missä Seppo Soininen mahtaisi asua. Tjää, seko kabele, hän kyyry. Hän on kylmä kuulut muuten näiden suunosta. Hän on parruimakin taivaanvalakunnan asiantuntijota ja perhetyt älykkyytyymykäin.

Aikkytävän läpi ajettuamme tulee vastaan me teppaasi entellen hontelokko mies, läidet sedän takana, siististi puettu. Siitä häneen on jotain viirannuttavaa, huikan näköä, vaan kuitenkin sanos maku. Otsikkohan hän...? Pysähdytään ja kysytään. Kullin, hän on Seppo Soininen, sama mies, joka muutama viikkoja sitten on lähetetty meitä 3 konekjoitustilään miltainen kirjeen, itämaan aamotakaan työntvirit-

Kun nyt kirjoitan tätä kirjotusta, ei kirjoituskone ole enää minun pyöriä alla, ja luomun kirjoitus tapahtuu varsin hienoisella, joka rytmilläin kantaan nimeltä CP-lapsen ja vammun luonnosta lähtöinen tavara nimitys on tavallista. Näitä nimitykset luonnosta syntymässä saavaa vammausta, joka esiintyy useasti lämpösynnien liikuntovaurioina. En kykene enää muistaa käivien liikuttamismallin tavalla, luonnosta on ollut pakko kehittää muutamaksi kuin kive-tyksi. Tämä ei sinänsä ole mitään uutta, tällaisia on ollut luonnosta vahinko joka on tapahtunut missä tahansa, se voidaan jo katsoa luonnostaan. Luonnostaan on tavallista, se voidaan myös henkisesti vaurioittaa. Seppo Soininen, biologi-tyttö, jostain laulun luonnosta on takaa ja kokee vaurioitusta tervehdyksen. Ja

silloin ymmärrän toisteolla, mikä hän ei rakasta kirjoituskoneettaan sormien vaan varsin: käsi hahlahtele ja nykyin tiedoin ja taidoin siitä ei kyse parantamaan ja sinänsä jokainen CP-potilaan on pakko alistaa osuansa ja elää elämänsä ihmettelyä, älyllistä tai jopa esteenä. Eikä sinänsäkin aina kyllin. Rakkaista heistä on tulla rima-tyttöä niille onnettomille, joilla puuttuu järki.

Olmme jo lähtäneet pois muodollisuudet teitetyineen, se ovat turha ystävien keskin. Sunon Seppole:

Olmme saapuneet Seppo Soinisen kotiin ja kiivonneet häneen oman luonnosta, joka on somasti kahotettu. Ennatsaaminen jännitys on luonnosta ja kun Seppo Soininen nyt istuu sohvalla edessäme kädet jilleen sedän takana, toinen toisiansa peritään, hänet erottaa meistä vammattomista, että yksi ainoa seikka: hän on meitä sanavalmimpi ja meitä älykkäämpi ja luultavasti myös meitä lukeneempi vaikka ei olekaan koskaan hanganut koulujien poikkeja.

CP on lyhenys englanninkielisistä sanoista cerebral (aivot, aivojen) palsy (halvautuminen). Nimitys CP ei ehkä ole täysin omissa, sillä mikälihan eivät alivaurioitettuihin aivot ole vaurioituneet halvautuneet. Lähemmien tutkimusten, syntymässä saatu vika on niistä hermoradionsa, joiden tehtäväksi olisi johdattaa aivojen määräykset lihaksiin. Mutta se eivät johda, sen sijaan että raajat täytyisivät potilaan tahdon ne temppelevat kurittomasti suorittamaan liikettä, jota potilas ei tahdo. Kaikkien spatäkkö-

jen murheellina tunnusmerkkeinä ovat aina erilaiset liikunnalliset ja puhelivirheet ja toisinaan myös kouristukset. Nykyisin tiedoin ja taidoin siitä ei kyse parantamaan ja sinänsä jokainen CP-potilaan on pakko alistaa osuansa ja elää elämänsä ihmettelyä, älyllistä tai jopa esteenä. Eikä sinänsäkin aina kyllin. Rakkaista heistä on tulla rima-tyttöä niille onnettomille, joilla puuttuu järki.

Olmme jo lähtäneet pois muodollisuudet teitetyineen, se ovat turha ystävien keskin. Sunon Seppole:

Olmme saapuneet Seppo Soinisen kotiin ja kiivonneet häneen oman luonnosta, joka on somasti kahotettu. Ennatsaaminen jännitys on luonnosta ja kun Seppo Soininen nyt istuu sohvalla edessäme kädet jilleen sedän takana, toinen toisiansa peritään, hänet erottaa meistä vammattomista, että yksi ainoa seikka: hän on meitä sanavalmimpi ja meitä älykkäämpi ja luultavasti myös meitä lukeneempi vaikka ei olekaan koskaan hanganut koulujien poikkeja.

CP on lyhenys englanninkielisistä sanoista cerebral (aivot, aivojen) palsy (halvautuminen). Nimitys CP ei ehkä ole täysin omissa, sillä mikälihan eivät alivaurioitettuihin aivot ole vaurioituneet halvautuneet. Lähemmien tutkimusten, syntymässä saatu vika on niistä hermoradionsa, joiden tehtäväksi olisi johdattaa aivojen määräykset lihaksiin. Mutta se eivät johda, sen sijaan että raajat täytyisivät potilaan tahdon ne temppelevat kurittomasti suorittamaan liikettä, jota potilas ei tahdo. Kaikkien spatäkkö-

ne eivät liikahtele. Mutta miten on mukkuessa? Seppo vastaa, että uni on hänele ainoa lähtien vapautuminen aika, hän nukkuu rauhallisesti ja liikkumatta. Uni on hänele kaksokertaisen sinuansa, se on lepo rääkitylle raaajolle ja se on pako sellaisiin maailmoihin, joissa unelmat käyvät toteen.

Mutta myös valvella on aikoo, hän kasa, jolloin kasakouristuksenaimein liikahtelu on vähäisempää. Pienet määrät alkoholia ovat hyväksi samaten kuin ruumiillinen raskuus on aivotta raskaana. Mutta milloin hän on JATKAU SIIVULLA 14

Hymylehti 7/1969.

Tässäkin jutussa Ennala asettaa vastakkain niin sanotun "normaalin" ja siitä jollain tavalla poikkeavan. Soininen on tietysti kehitysvammansa takia fyysisesti monin tavoin poikkeava kuin valtaosa suomalaisista ja hänen jokapäiväinen elämänsä on vaikeata, mutta henkisesti hän on yhtä lailla muiden veroinen ja kyvykäs. Hän olisi nimenomaan halunnut koulututtautua ja työskennellä, eli olla osa suomalaista yhteiskuntajärjestelmää. Ongelmana oli se, että viranomaisten taholta hänet oli tulkittu jo varhaisessa vaiheessa vähä-älyiseksi fyysisen käyttäytymisensä (pakkoliikkeet yms.) perusteella. Ennala korostaa jutussaan, että Soinisen ongelmat eivät ole itse aiheutettuja, vaan luonnonoikku jolle hän itse ei voi mitään. Juttu on synkkää luettavaa, sillä Ennala ei edes yritä etsiä mitään positiivisia aspekteja Soinisen elämästä: kuin viimeisenä niittinä rakkauselämäkään nuoren neitokaisen kanssa ei ollut onnistunut hänen vammansa takia. Vammaisena syntyneen ihmisen elämässä tuntui olevan miltei pelkkiä vastoinkäymisiä. Soininen oli Ennalan mukaan yrittänyt kaikkensa, mutta suomalainen yhteiskunta suhtautui häneenkin syrjivästi.

Juttu oli poikkeava jopa *Hymylehden* sivuilla. Köyhistä, sairaista, alkoholisteista ja rikollisista kyllä kirjoitettiin tavan takaa, mutta vammaisista kertovia tai heidän asiaansa käsitteleviä juttuja lehdessä oli vähän²⁰⁴. Soinisesta kertova artikkeli oli jälleen kerran lähtenyt käyntiin hänen itsensä lähettämän kirjeen myötä, ja Ennala oli kiinnostunut hänen tapauksestaan ja lähtenyt haastattelemaan tätä. Jutun kuvituksessa korostetaan Soinisen ponnisteluja julkisuuden eteen: valokuvassa hän kirjoittaa kirjettä kirjoituskoneella varpailaan.

8.4 Matka kultaiseen kaupunkiin

Kesällä 1968 Veikko Ennalan kirjoituskoneesta irtosi pitkä kaksiosainen reportaasi *Limingan Antin Helsinginmatka*, jonka keskiössä oli jälleen yksi näkymätön suomalainen, liminkalainen Antti Keränen. Kuten valtaosa *pieni ihminen ja yhteiskunta* -jutuista, tämäkin artikkeli sai alkunsa lukijakirjeestä, jossa työkyvyttömyyseläkkeelle joutunut Keränen pyysi *Hymyä* toteuttamaan hänen pitkäaikaisen haaveensa:

Teidän lehti ymmärtää köyhijä elämän kohtaloita, joten rohkenen kääntyä Teidän puoleen. Olen kansaneläkeläinen, tupi roonikko, keuhkon laajentuma, asma piippua täytyy aina käyttää, jalka invaliiti. Saan 161 mk kuussa eläkettä. Olen 7 lapsen isä joista 3 on vielä kotona, rahaa en näe koskaan. Kävin sotaa 5 vuotta rintama joukoissa tämän isän maan hyväksi. Siis Hymy lehtelle pyyntö. Haluaisin nähtä ennen kuolemaa Helsingin, en ole koskaan käynyt, että eikö Hymy lehti lahjoittaisi kyyti rahat. Sinä Veikko Ennala, auta köyhää näkemään isänmaansa pääkaupungin.²⁰⁵

Työkyvyttömän miehen sydäntä särkevä lähestyminen läpäisi Ennalan seulan ja niinpä hän pyysi esimiehiltään lupaa viedä Keränen pääkaupunkiin ja sai sen. Kirjettä seuranneessa reportaasissa *Hymylehti* toteuttaa toiveen ja järjestää hänet matkalle erikoistoimittaja Ennalan ja kuvaajan kanssa. Keränen haetaan

²⁰⁴ Esimerkiksi *Hymylehdestä* 2/1969 löytyy artikkeli *Siksi häntä pitää auttaa enemmän!*, joka kertoi Helsinkiin perustetusta vammaisten koulusta.

²⁰⁵ Ennala 2007, 294. *Hymy* 6/1968.

kotiovelta ja tutustutaan samalla perheen karuihin elinoloihin, viedään sitten Tampereelle, jossa hän yöpyy hotellissa ja tapaa Urpo Lahtisen, joka anteliaisuuttaan kustantaa hänelle uuden puvun ja maksaa vielä taskurahaakin. Helsinkiin päästyään kolmikko tutustuu kaupungin nähtävyyksiin ja aistii suurkaupungin kiireistä tunnelmaa ja kummastelee urbaaniin ympäristöön liittyviä erikoisuuksia.

LIMINGAN ANTIN HELSINGINMATKA

Teksti:
VEIKKO ENNALA
Kuvat:
REINO KAIVOLA

"Nyky ei ole talli!"
Antti Keränen oli jo muuttanut lähtökotiin, kun leijonit viipertivät ja viipertivät ja viipertivät. Oikeastaan muuttoliikkeen lähtökotiin viedään ilon ohimeno. Helsinki ei enää olekaan se, jota keräsi ja koki. Ja Espoo...
Helsinki jättäytyi muuttoliikkeen.

KULTAINEN KAUPUNKI 1. OSA

Vaikean sairauden vuoksi jo 50 vuotiaana eläkeläisen päiviä viettävä liminkalainen Antti Keränen teki äskettäin elämänsä ensimmäisen Helsingin-matkan HYMY-lehden vastatessa kuluista, ja käytännön järjestelyistä. Pääkaupungin hulina pisti Antin pään pyörälle, hänet valtasi raivokas koti-ikävä ja lopulta hän odotti Seutulassa AEROn Oulun-koneen lähtöä vieläkin hartaammin kuin oli odottanut pääsyään Helsinkiin. Kirjoituksen tässä osassa kerrotaan jotakin Antti Keräsen itsestään sekä matkan alkuvaiheista.

HYMY-lehdestä pyydettiin Antin ja muutamien rahallensa, takuukin, matkasta maksamaan. Kukaan ei ollutkaan tullut, mutta joku oli tullut, ja joku oli tullut, ja joku oli tullut. Matkavuoksa oli...
"Hyvä lehdessä toimitettiin Tampere. Tällä Veikko Ennala. Naimisissa olevalla tyylillä...
161 mk kuussa...
7 kuussa...
Keränen oli...
79

Hymylehti 6/1968

Ennalan mukaan ikimuistoiseksi aiotusta matkasta muodostuu Keräsen kannalta kaikkea muuta kuin miellyttävä. Urbaani betoniviidakko on ikänsä Limingassa viettäneelle miehelle vieras ympäristö, jossa hän ei alkuunkaan viihdy ja jonka tapoja hän ei pysty ymmärtämään. Nähtävyydet tai vauhdikkaat illanvietot eivät Kerästä kiinnosta, jo yhden päivän jälkeen häneen iskee koti-ikävä ja hän haluaisi palata takaisin kotiin etuajassa. Myös Ennala itse alkaa katua, että on tuonut sairaan miehen pääkaupungin humuun, vaikka tarkoitukset olivatkin hyvät.

Limingan Antin Helsinginmatka eroaa lähtökohdiltaan edeltävistä jutuista siinä, että sen keskiössä on verrattain harmiton ongelmatilanne. Antti Keränen ei ole

rikollinen tai omaisuutensa hassannut unelmoija, vaan varsin tavallinen suomalainen mies. Hän ei ole suuremmissa vaikeuksissa ja hänen elämäntilanteensa on kohtuullisen hyvä. Taustalta löytyy tietysti tälle juttutyypille ominainen kurjuus, jonka Keränen tuo edellä lainatussa kirjeessään avoimesti esiin ja jota Ennala mielellään painottaa. Keränen on työkyvytön ja verrattain sairas mies, minkä kirjoittajakin muistaa tuoda esiin vähän väliä. On mahdotonta sanoa, mitä Keränen on odottanut matkaltaan, sillä sitä ei varsinaisesti käydä jutussa läpi. Toiveet peittyvät vaatimattomuuden taakse, mikä on Ennalan tulkinnan mukaan yksi Keräsen hyveistä.

Juttu on siinä mielessä kiinnostava, että nyt Ennala asettaa kaupungin ja maaseudun mielikuvat vastakkain. Maaseutu edustaa ainakin tämän jutun perusteella hänelle jotakin rehellistä ja konstailematonta, suurkaupunki Helsinki taas päinvastaista. Hän nimittää Helsinkiä ”kultaiseksi kaupungiksi”, josta Keränen on haaveillut, mutta urbaanin todellisuuden kohdatessaan joutuu pettymään pahemman kerran. Pääkaupunki oli jutun mukaan kova ja ahne paikka:

Helsingissä maksaa kaikki, ystävällinen sanakin. Jos kenellä ei ole rahaa, hänelle suuri Helsinki kääntää selkänsä eikä tunne häntä enää, köyhä mies on kuollut kultaiselta kaupungilta. Limingassa lienevät asiat tässä suhteessa vielä toisin.²⁰⁶

Taustalla on ”pääkaupunki vastaan muu maa” -asetelma, jonka Ennala kirjoittaa selkeästi auki useampaankin otteeseen ja joka tavallaan kuului koko *Hymylehden* konseptiin. *Hymy* ei ollut tutkimallani aikakaudella helsinkiläinen lehti ja se pyrki parhaansa mukaan identifioitumaan kehä kolmosen ulkopuoliseen Suomeen. *Limingan Antin Helsinginmatkasta* voi myös rivien välistä lukea, että maaseudulla asiat ovat jollain tavalla paremmin, elämässä vallitsee kiireettömyys ja tietynlainen pyyteettömyys. Jutun päähenkilö Antti Keränen on tämän elämäntyylin henkilöitymä.

²⁰⁶ Ennala 2007, 301. *Hymy* 6/1968.

Keränen ilmensi samalla sitä hyvää, mitä suomalaisessa yhteiskunnassa vielä oli, mutta mikä oli vaarassa tuhoutua. Uudistuva elämänmuoto ei arvostanut tarpeeksi Limingan Antin kaltaisia ihmisiä, ei ainakaan Veikko Ennalan ja *Hymylehden* mielestä. Kyseinen asetelma linkittyy tässä luvussa esiin tulleeseen herravihaan ja yhteiskunnalliseen asetelmaan: Helsingin herrat päättivät pääkaupungissa muun Suomen asioista oma etu edellä ja maaseudun vähäväkiset saivat tyytyä omaan kurjaan osaansa.

Limingan Antin Helsinginmatka huokuu eräänlaista isänmaallisuutta, joka ei suoranaisesti ole Ennalan tekstien keskeisintä kuvastoa. Antti Keränen esitellään kaikkensa isänmaansa eteen tehneenä miehenä, joka oli jäänyt loppujen lopuksi yksin ongelmiansa kanssa. Hänelle piti hyvittää jotakin, sillä hän on tehnyt ahkerasti töitä, taistellut kahdessa sodassa ja kaiken kukkuraksi sairastunut. Kun yhteiskunta tai päättäjät eivät halunneet häntä muistaa, *Hymylehti* teki sen.

Mikä sitten oli jutun opetus? Vaikea sanoa, eikä Ennalakaan sitä erityisen eksplisiittisesti ilmaise. Reportaasin loppuun hän on liittänyt hänen ja valokuvaaja Reino Kaivolan välisen keskustelun:

Reino Kaivola käynnistää Volvon ja lähdemme mekin kotiin.

- *Taisi olla Hesa Keräsen Antille pettymys? hän kysyy.*
- *Mene tiedä. Jotenkin minusta tuntuu, kuin Antin olisi hyvä olla vain siellä missä hän ei ole. Limingasta nähden Helsinki oli kultainen kaupunki iloineen riemuineen ja Helsingistä nähden Liminka rauhan ja onnen tyyssija niin kauan kun hän ei vielä ole siellä. Symboliikkaa minä tässä näen.*
- *Minkälaista symboliikkaa sinä tässä näet?*
- *Ihmisen sielun ikuista ikävää ja poiskaipuuta. Taidat nauraa jos sanon, että me kaikki kaipaamme kultaiseen kaupunkiin. Mutta se kultainen kaupunki, jonne tietämättämme kaipaamme ja jossa lopullinen rauha tavoitetaan ja josta ei enää pois haluta, se on jossain tuolla korkealla, tämän maailman yläpuolella, niin huikeissa sfääreissä ettei parhainkaan Caravelle nouse sinne asti. Sinne noustaan vasta kuoleman jälkeen ikiomin siivin. Mahtaisiko se olla kaipuuta jumalyhteyteen, ikävää semmoiseen*

*alkuvoimaan josta kerran olemme ihmisiän kestoajaksi eronneet mutta jonne kerran palaamme.*²⁰⁷

Korkealentoinen loppukaneetti on Veikko Ennalaa omimmillaan. Liminkalainen Antti Keränen ja hänen suurkaupungissa potemansa koti-ikävä näyttäytyivät hänelle jonkin suuremman ja selittämättömän vertauskuvana. Vaikka Ennala vastustikin ankarasti kirkon yhteiskunnallista valtaa ja puuttumista ihmisten yksityiselämään, elämän henkisempi puoli kiinnosti häntä suuresti ja se näkyi myös monissa hänen teksteissään. Kuten tästä lainauksesta käy ilmi, hän ei kaihtanut esoteerisen eksentrikon leimaa, vaan uskalsi liittää korkealentoisia pohdintoja juttujensa yhteyteen, jos se tuntui relevantilta.

8.5 Sairaat, kurjat ja onnettomat

Jos katsoo esiin nostamiani pieni ihminen ja yhteiskunta –kategorian juttuja kokonaisuutena, käy ilmi että Veikko Ennala tarkasteli näissäkin jutuissa nimenomaan yksittäistä ihmistä ja eräänlaista vaiettua todellisuutta. Tuo todellisuus oli osa suomalaisten ihmisten arkipäivää ympäri maan, mutta julkisuudessa siitä kirjoitettiin vielä varoen tai ei laisinkaan. Kuusikymmentäluvulla herännyt kiinnostus sosiaalisiin kysymyksiin ja Marraskuun liikkeen kaltaiset järjestöt kuitenkin nostivat aiheet myös lehtien sivuille. Juttutyyppejä vakiintui nopeasti kiinteäksi osaksi *Hymylehden* journalistista palettia.

Mikä sitten teki näistä jutuista kiinnostavia? Aiheellisesti niissä ei ollut samanlaista kielletyn hedelmän viehätystä kuin seksissä. Seksi oli aiheena ajankohtaan nähden eksoottisempi ja sillä oli helpompi herättää huomiota ja pahennusta. Toisaalta se varmasti sulki lukijoita ulkopuolelleen, sillä kaikki eivät halunneet lukea seksistä. Pieni ihminen ja yhteiskunta –kategorian jutut edustivat erilaista sensaatiota, joka kumpusi suomalaisten arkipäiväisestä elämästä ja sieltä löytyvistä tarinoista. Sen keskeisimmät rakennusaineet olivat

²⁰⁷ Ennala 2007, 310. *Hymy* 7/1968.

suomalainen ahdinko ja kurjuus. Tapahtumapaikkana oli usein syrjäinen maaseutu, jonne ihmiskohtalot oli ”unohdettu” tai hylätty yhteiskunnan toimesta. Näiden ihmisten elämä oli erilaisista syistä ajautunut raiteiltaan ja kulki kohti vääjäämätöntä päätöstään kunnes *Hymylehti* saapui paikalle ja kirjoitti jutun. Jos asiaa katsoo lukijan näkökulmasta, niin pieni ihminen ja yhteiskunta –kategorian jutuilla oli yksi yhteinen tekijä pyttysarjan kanssa, nimittäin päähenkilöiden kurjuudesta kumpuava empatia. Lukija pystyi ainakin mielessään samaistumaan jutun päähenkilön kurjaan tilanteeseen ja kokemaan mahdollisesti myötätuntoa tätä kohtaan. Tavallisten ihmisten huonoon onneen oli tietysti vielä helpompi samaistua kuin vaikkapa tuomiotaan istuviin rikollisiin, joiden kurjuus oli itse aiheutettua.

Aihepiirinsä puolesta pieni ihminen ja yhteiskunta –kategorian jutut olivat arkisia, mikä oli olennainen ulottuvuus näissä artikkeleissa: päähenkilöt, näkökulmat ja tapahtumat olivat ”pieniä”, miltei poikkeuksetta yksittäisten ihmisten elämästä kumpuavia kokemuksia, jotka Ennala suhteutti omalla tavallaan yhteiskuntaan. Aiheet olivat erilaisia, osa kevyempiä ja osa erittäin raskaita, mutta perimmäinen sanoma oli jutusta riippumatta hyvin samankaltainen. Nämä unohdetut kohtalot ansaitsivat julkisuutta siinä missä ”isommatkin” kysymykset, sillä ilman sitä yhteiskunta ei tekisi mitään heidän hyväkseen. Juttujen kohteet taas löytyivät yleensä *poikkeavan* kautta: jollekin suomalaiselle oli tapahtunut jotakin sellaista, mikä ei mahtunut enää ”normaalin” elämänmenon kehykseen ja tämä kiinnosti yleensä *Hymylehteä*, sillä tätä kautta juttuun saatiin iskevämpi näkökulma ja myyvä otsikko. Toisaalta Ennala halusi korostaa, että nämä kuriositeetit eivät todellisuudessa edes edustaneet poikkeavaa, vaan ne olivat yhteiskunnallisen ja historiallisen kehityksen tuloksena muotoutuneita jokapäiväisiä sosiaalisia ongelmia, johon oli syytä puuttua yhteiskunnan taholta. Tapauksiin saattoi yleensä liittyä myös jotakin rikollista.

Ennala tietenkin dramatisoi näitä aiheita tahallisesti. Naapurin isännästä kurjasta elämästä tai keskeneräisestä taloprojektista kirjoitettu juttu ei välttämättä sinällään olisi kiinnostanut lukijoita, vaan näkökulmassa ja

käsittelytavassa piti myös olla imua, joka kietoi heidät mukaan jutun syövereihin. Luovana kirjoittajana Ennala hallitsi tällaiset koukut ja uskalsi ujuttaa niitä juttuihinsa. Yksityiselämän synkemmät käänteet varmasti kiinnostivat lukijoita, mutta vaati rohkeutta niin toimittajan kuin julkaisijankin puolelta kirjoittaa inestin tai abortin kaltaisista aiheista näin suorasukaisesti ja peittelemättömästi. Hyvä maku tai tahdikkuus olivat *Hymylehden* sensaatiojähdissa usein varsin venyviä käsitteitä.

Ennala piti kiinni human interest -periaatteestaan, eikä asettunut aihettaan tai haastateltavaansa korkeammalle. Hän ei katsonut mökinakkaa tai vankilakierteeseen joutunutta alkoholista alaspäin, vaan piti huolen, että toimittaja on ihmisenä samanarvoinen kuin hänen haastateltavansa. Hän halusi ymmärtää hädänalaista ihmistä, vaikka tämä olikin mahdollisesti tehnyt väärin. Ennala osasi tietysti olla toimittajana myös kriittinen, mutta tämän kategorian jutuissa kritiikki osoitettiin aina yhteiskuntaa kohtaan.

Toisaalta *Hymylehden* virallisena vastarannan kiiskenä pidetty ”toimituksen kauhu-ukko” Ennala sai luvan myös kritisoida lukijoiden avuntarvetta ja suoranaista ahneutta. Mitä enemmän lehti avusti ihmisiä rahallisesti, sitä enemmän heiltä myös kinuttiin rahaa. Numeroon 4/1969 hän kirjoitti jutun *Kun Hymylehti kaivon teetti*, jossa hän haukkuu armotta lehteä jatkuvasti lähestyvät ”turhat” rahanpummaajat. Jutun sanoma oli, että *Hymy* ei ollut mikään helppoheikkien pikakassa, vaan Urpo Lahtinen halusi avustaa niitä, jotka apua todellisuudessa tarvitsivat.

Tämän luvun loppuun voidaan huomauttaa, että tutkimaltani ajanjaksolta löytyy yksi marginaaliryhmä, joka ei saanut Ennalan ymmärrystä osakseen, nimittäin romanit. Hän kirjoitti *Hymylehteen* 7/1966 pakinamaisen jutun *Mustalainen* ja kertoi suorasanaisesti oman mielipiteensä tuosta kansanryhmästä:

Meillä ei ole mitään rotuongelmia. Mustalaisia ei lynkata tai pahoinpidellä. Heillä on Suomessa täsmälleen samat oikeudet kuin valkoihoisillakin, jopa hieman enemmänkin. Että heitä eivät kaikki suvaitse, se ei johdu ihonväristä. Se johtuu

*siitä, että suurin osa kuudestatuhannesta mustalaisestamme on varkaita ja valehtelijoita, viinan salakauppiaita, povareita, kerjäläisiä ja työtä vierovia huijareita. Kerran toisensa jälkeen he pettivät heihin kiinnitetyt toiveet ja luottamuksen.*²⁰⁸

Katkelma osoittaa, että Ennalankin uskolla ja empatialla oli rajansa. Hänen mielestään romanivähemmistön huono asema ei johtunut yhteiskunnasta, vaan ihmisistä itsestään. Romanien asemaa ei voinut Ennalan mukaan verrata Yhdysvaltain mustan kansanosan asemaan ja rotusortoon, joka oli tapetilla kyseisessä *Hymylehden* numerossa. Rasistinen puheenvuoro on osoitus siitä, miten yksioikoista *Hymyn* sivuilla esiintynyt yhteiskuntakritiikki saattoi paikoitellen olla.

²⁰⁸ *Hymy* 7/1966, 12.

9. Lopuksi

Kävin tässä pro gradu -työssä läpi kolme teemaa Veikko Ennalan lehtituotannosta käyttäen apunani valitsemiani käsitteitä ja käsitelähtöistä tulkintatapaa. Valotin myös Ennalan uraa, hänen journalistisia vaikutteitaan sekä *Hymylehden* historiaa pitemmältä aikaväliltä. Vuosien 1966–1971 väliseltä ajalta valitut teemat olisivat voineet olla muitakin, mutta minun nähdäkseni nämä kolme aihepiiriä nousivat keskeisiksi hänen urallaan *Hymyssä*. Ne olivat avain hänen journalistiseen läpimurtoonsa ja merkittävä osasy syy *Hymyn* valtaisaan suosioon, joka taas laittoi koko suomalaisen aikakauslehtikentän journalistiset ja kaupalliset periaatteet uusiksi. Ne ovat myös sellaisia teemoja, joista hänet muistetaan ja jotka hän itse myöhemmin muisti mainita. *Hymylehden* räjähdysmäinen suosio ei missään nimessä ollut pelkästään Ennalan ansiota, mutta yhtenä avaintoimittajana hän näytteli siinä hyvin merkittävää roolia.

Työni ensimmäisessä käsittelyluvussa eli luvussa neljä pureuduin Veikko Ennalan seksiä ja seksuaalisuutta käsitteleviin juttuihin. Aihe oli keskeinen hänen tuotannossaan 1960-luvun lopussa ja se säilytti dominoivan asemansa seuraavinakin vuosikymmeninä, vaikka käsittelytapa väljähtyikin pahemman kerran. Ennala mursi kuusikymmentäluvulla jutuissaan monta seksiin liittyvää tabua: hän kirjoitti avoimesti naisten seksuaalisuudesta ja puhui sen vapautumisen puolesta, näki homoseksuaalisuuden normaalina ihmiselämään kuuluvana ilmiönä ja jopa kannusti ihmisiä antamaan lapsilleen seksuaalikasvatusta. Merkittävää hänen jutuissaan oli nähdäkseni se, että hän nosti ”hiljaisten” ryhmien eli naisten tai seksuaalisten vähemmistöjen oman äänen kuuluville, mikä oli hyvin poikkeavaa tuon ajan yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Ennala ei tyytynyt referoimaan seksiä käsittelevää kirjallisuutta tai kertaamaan omia kokemuksiaan, vaan etsi miltei aina juttuihinsa haastateltavan. Näin vaiettu aihe sai kasvot ja inhimillisen kehystarinan, mikä oli omiaan herättämään lukijoiden mielenkiinnon ja luomaan sensaatioita. Ensimmäinen esimerkki tästä oli tapaus Annikki Ant-Wuorinen ja hänen haastattelunsa loppuvuodesta 1967.

Hyväksi koettu kaava toistui seuraavina vuosina useaan kertaan eri aiheiden puitteissa.

Toinen käsittelyluku eli luku viisi käsitteli niin sanottua pyttyä eli vaarallisille rikoksenuusijoille tarkoitettua määräämättömän mittaista pakkolaitostuomiota. Se oli suomalaisesta vankilalaitoksesta löydetty unohdettu epäkohta, jonka ympärille Ennala rakensi vuosina 1966–1968 kokonaisen juttusarjan. Sarja ei ollut hänen tapauksessaan erityisen laaja, mutta yhteiskunnallisesti sitäkin merkittävämpi, sillä se oli osaltaan vaikuttamassa julkisen keskustelun heräämiseen ja pyttytuomion lakkauttamiseen.

Ennalasta sukeutui nopeasti sitkeä pyttytuomion vastustaja ja vankien oikeuksien puolestapuhuja. Hän jaksoi hiillostaa vankeinhoitoviranomaisia ja joutui heidän mustalle listalleen. Vangeista ja vankeinhoidosta muodostui Ennalalle selvästi henkilökohtainen kysymys, mikä näkyy itse jutuista ja tavasta, jolla hän tähän asiaan perehtyi. Hänelle oli tärkeää toimia pakkolaitokseen unohdettujen pytyläisten äänitorvena ja kertoa heidän asiastaan ympäröivälle yhteiskunnalle.

Työni viimeisessä käsittelyluvussa esiin nostamani kategoria (pieni ihminen ja yhteiskunta) sitoo tavallaan yhteen kaksi edellistä. Kun käsittelemiäni kysymyksiä ja niihin saatuja vastauksia katsoo laajemmassa perspektiivissä, käy ilmi että tämän työn kaikkia kolmea teemaa yhdistää Veikko Ennalan kiinnostus yksittäiseen ihmiseen. Viitekehyksenä saattoi olla rikollisuus, seksuaalisuus tai erilaiset sosiaaliset ongelmat, mutta pohjimmiltaan hän kirjoitti samasta asiasta. Hän halusi jutuissaan seisoa yksittäisen ihmisen oikeuksien ja valinnanvapauden takana aikana, jolloin moni nykyään itsestäänselvyydeltä tuntuva asia oli uutta ja yhteiskunnan silmissä jopa pelottavaa tai tuomittavaa. Ennala ei pelännyt sitä, että hänen nimensä liitettiin vankeihin, ”nymfomaaneihin”, rikollisiin tai muihin marginaaliryhmiin, joiden asiaa ja oikeuksia hän ajoi jutuissaan. Hymyjournalismille ominaiseen tyyliin hän loi kirjoituksissaan tarkoituksellisesti yhteiskunnallisia ja journalistisia vastakkainasetteluja, jotka

pönkittivät lehden populistista suosiota entisestään ja ärsyttivät sen vastustajia entistä tiukkasanaanaisempiin kannanottoihin.

Muu kotimainen lehdistö näyttäytyi Veikko Ennalalle tavallisesti vihollisena. Hän parjasi sitä jutuissaan jatkuvasti ja usein lähtökohtana oli kertoa jotain, josta "toiset lehdet vaikenivat". Ennalan mukaan ne eivät uskaltaneet tai halunneet tarttua vaikeisiin aiheisiin, sillä sensaatiojutut ja arkaluontoiset päähenkilöt olisivat pilanneet niiden maineen. *Hymy* halusi esiintyä suorasukaisena ja jopa ronskin kansanomaisena lehtenä, joka ei pelännyt totuutta, siitä kirjoittamista tai mahdollisia seuraamuksia. Ennala oli mukana rakentamassa kuvaa poikkeavasta lehdestä, jolla ei ollut mitään hävittävää kun kyseessä oli heidän mielestään tärkeä ja sensaatiomainen juttu. Tämä tarkoitti uudenlaista journalismia ja aikakauslehtityyppiä Suomen oloissa.

Veikko Ennalalla ja *Hymylehdellä* oli omasta mielestään "lähetystehtävä": uudistaa suomalainen journalismi ja pestä se puhtaaksi lehtien sivuilla kukkivasta kaksinaismoralismista, joka alkoi käydä ajan ilmapiiriin nähden liian tahraiseksi. Yhteiskunta uudistui kovaa tahtia, eikä nykyaikainen lehdistö yksinkertaisesti voinut jäädä kehityksen jälkeen tai olla kritisoidematta sitä. Tuohon tehtävään vetoaminen oli samalla keino oikeuttaa se sosiaalinen tirkistely, johon koko *Hymyn* konsepti pohjimmiltaan perustui. Nähdäkseni on kuitenkin selvää, että Ennala ja *Hymy* halusivat todella vaikuttaa kirjoituksillaan suomalaisen yhteiskunnan tuolloiseen tilaan ja kehitykseen. Vaikuttamisen keinoista ja eettisestä perustasta voi tietty olla montaa mieltä.

Veikko Ennala edusti itse jotakin journalistisesti *poikkeavaa*, mikä johtui pitkälti hänen aihevalinnoistaan ja tyylistään. Reportaasien päähenkilöt ja näkökulmat perustuivat usein *poikkeavan, vaietun* tai *unohdetun* löytämiseen ja esiintuomiseen, eli eräänlaiseen kuriositeettiarvoon. Eihän keskiverto perheenäiti kertonut kaikelle kansalle seksielämästään tai synnyttännyt lapsia omalle veljelleen. Jopa pyttytuomiotaan istuvat rikolliset edustivat jotakin *poikkeavaa* ja *unohdettua*, eiväthän he olleet "tavallisia" vankeja. Juttujen tarkempi lukeminen kuitenkin osoittaa, että Ennala ei halunnut arvottaa

erilaisuutta tai poikkeavuutta, vaan hän yritti pikemminkin kumota niihin liittyviä myyttejä. Kaikki ihmiset ja heidän elämäntarinansa olivat hänelle luonnostaan ainutkertaisia, mutta se ei vähentänyt heidän ihmisarvoaan tai sosiaalista statustaan. Yhteiskunta sai sortaa tai tuomita, hän puolusti.

Jos työni kolme teemaa (seksi, pytty, pieni ihminen ja yhteiskunta) tarkastelee luvussa kolme esitellyn Hallinin kehän kautta, käy ilmi että Veikko Ennalan kirjoituksilla oli erilaisia vaikutuksia julkiseen keskusteluun. Olisi liian suoraviivaista sanoa, että hän olisi yksinään pystynyt nostamaan aiheita pinnalle, mutta *Hymylehden* keskeisenä toimittajana hänellä oli merkittävä asema suomalaisessa julkisessa keskustelussa ja sen muokkaamisessa. Mikään hänen näkemyksistään tai aiheistaan ei päätenyt *konsensuksen sfääriin*, sillä Ennalan yrityksistä huolimatta suomalainen julkinen keskustelu oli niistä usein eri mieltä kuin hän, ja aiheet olivat edelleen julkisen keskustelun marginaalissa. Syy on jälkikäteen katsottuna yksinkertainen: yhteen aikakauslehteen kirjoittava yksittäinen toimittaja tai edes koko aikakauslehti ei pysty muuttamaan kokonaisen yhteiskunnan suhtautumista johonkin aiheeseen muutaman vuoden aikajänteellä, sillä se on täysin mahdotonta. *Hymy* oli kiistatta ennennäkemättömän suosittu ja luettu lehti, mutta mielipiteen muokkaajana sillä oli rajansa. Oma kysymyksensä on, että mitä keskivertolukija edes haki *Hymylehden* sivuilta.

Tutkimustulosteni kannalta tärkein Hallinin kehän alue on keskimäinen eli niin sanottu *sallitun erimielisyyden sfääri*. Minun tulkintani mukaan tämä oli juuri se julkisen keskustelun alue, jonne Veikko Ennala aiheineen ja juttuineen onnistui osittain tunkeutumaan päämäärätietoisella kirjoittelullaan. Hänen juttujaan luettiin, niistä keskusteltiin, niistä kirjoitettiin muiden lehtien sivuilla eli aiheet nousivat niin sanotusti tapetille. Niistä tuli väkisinkin osa tuon ajan journalistista keskustelua, vaikka niihin liittyikin paheksuntaa. Esimerkiksi seksiä tai vankiloita käsiteltiin laajemminkin ja nämä aiheet alkoivat näkyä yhteiskunnassa muuallakin kuin aikakauslehdistön sivuilla, mutta Ennalalla oli oma kiistaton vaikutuksensa tuon keskustelun aloittamisessa ja ylläpitämisessä.

Selvimmän aiheista 1960–1970-lukujen taitteessa muuttui seksi. *Hymylehden* sisältöä tarkastellessa käy ilmi, että tuo Ennalaa kovasti kiehtonut vaiettu aihe ja sen käsittelytapa muuttuivat muutamassa vuodessa yhä näkyvämmäksi ja avoimemmaksi. Voidaan puhua varsinaisesta seksibuumista, jonka myötä aiheesta tuli keskeinen osa lehden sisältöä. Olisi kiinnostavaa tehdä vertailua muiden suomalaisten lehtien kanssa ja tutkia, miten seksin esiinmarssi alkoi näkyä niiden sivuilla.

Ennala koetteli tutkimallani ajanjaksolla *poikkeavuuden sfäärin* ja *sallitun erimielisyyden sfäärin* rajoja. Hän toi jutuissaan esiin uudenlaisia aiheita ja näkökulmia, jotka rikkoivat tuota rajaa. Tämä oli täysin tiedostettu valinta: *Hymylehden* kantava idea perustui rajankäyntiin julkisen ja vaietun sekä kielletyn ja sallitun välillä, ja ennen kaikkea tuon rajan jatkuvaan ja tahalliseen rikkomiseen. Tämä käy selvästi ilmi myös tutkimistani Veikko Ennalan jutuista.

Nostan vielä lopuksi esiin luvussa viisi mainitun Marraskuun liikkeen, sillä sen toimintaperiaatteista löytyy nähdäkseni yllättävän paljon yhtymäkohtia Veikko Ennalan jutuissaan viljelemiin näkemyksiin. Kummankin lähtökohtana oli tietynasteisen sopeutumattomuuden hyväksyminen yhteiskunnallisena tosiasiana. Suomalaisesta yhteiskunnasta löytyi erilaisia ajattelutapoja ja ihmiskohtaloita, mutta niitä tuli pikemminkin yrittää ymmärtää kuin tuomita. Ennala sekä Marraskuun liike pyrki kannanotoissaan välttämään moralisointia ja kritiikin kärki siirrettiin normien mukaan epäonnistuneeksi luokitellusta yksilöstä turvavaltiota muistuttavan yhteiskunnan rakenteisiin. Kumpikin vastusti sokeaa normisidonnaisuutta ja korosti oman ajattelun merkitystä päätöksenteossa.²⁰⁹

Taustaltaan ja lähtökohdiltaan toimittaja Ennala ja Marraskuun liike olivat tietenkin kaukana toisistaan. Ennala ei kuulunut yliopiston piiristä nousseisiin vasemmistovaikuttajiin. Ennalan ja *Hymylehden* keskeisenä pontimena toimi raha, kun taas kansalaisaktivismiin perustunut Marraskuun liike ei tavoitellut minkäänlaista taloudellista voittoa. *Hymyn* kohdalla tätä ei peitelty, lehti oli

²⁰⁹ Tuominen 1991, 235.

rehellisesti kaupallinen yritys, joka pyrki kaikkiin keinoihin maksimoimaan voittonsa ja myymään niin paljon lehtiä kuin mahdollista. Ei kuitenkaan sovi vähätellä journalistista kunnianhimoa, jota niin Veikko Ennalalla kuin Urpo Lahtisella varmasti oli roppakaupalla. Kumpikin heistä joutui vastaamaan *Hymyn* linjasta niin televisiossa kuin raastuvassakin, mutta he seisoivat vankasti edustamansa journalismin takana ja varmasti uskoivat henkilökohtaisesti sen oikeutukseen.

Tämä työ on vasta ensimmäinen akateeminen tutkijatoimittaja Veikko Ennalasta ja olen varma, että relevanttia tutkittavaa hänessä riittää vielä yllin kyllin. Viime vuosina heränneen kiinnostuksen myötä Ennala ei ole enää pelkkä homeisten pornolehtien sivuilla kummitteleva historiallinen kuriositeetti, vaan vakavasti otettava tekijä suomalaisen aikakauslehdistön historiassa. Laajamittainen tutustuminen häneen kertoisi paljon myös suomalaisen aikakauslehtijournalismin sotien jälkeisestä kehityksestä. Kiinnostavia kysymyksiä ei ole vaikea keksiä: millainen lukijasuhde erikoistoimittaja Veikko Ennalalla oli? Millainen oli hänen uransa alkutaival ja suomalaisen gonzojournalismin synty? Millainen aikalaistoimittajien suhde oli Ennalaan ja mitä hänestä kirjoitettiin eri lehdissä? Millainen pakinoitsija Veikko Ennala oli? Miten paljon *Hymyn* läpimurto pakotti muita aikakauslehtiä muuttamaan suuntaansa? Miten *Hymyn* ja Ennalan nousu näkyi muiden lehtien aihevalinnoissa ja juttujen tyylissä? Näiden ja lukuisten muiden kysymyksien lisäksi kattava elämäkerta odottaa edelleen tekijäänsä. Kiinnostavia näkökulmia varmasti löytyisi tuohonkin teokseen, sen verran poikkeuksellinen hahmo toimittaja Veikko Ennala oli.

Jos oli amerikkalainen näyttelijä James Dean nuori kapinallinen filmissään, olin minä kapinallinen vanhana tosielämässä. Mahdollisen Jumalan mielen lienen kyllä pahoittanut jo lapsena ja vasta aikuisena myrkytin ihmisten mielet. Kulloisenkin lehteni lukijoiden oli joskus mahdoton sulattaa käsityksiäni.²¹⁰

²¹⁰ Ennala 2007, 677. *Alibi* 11/1991.

10. Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet

Hymylehti, vuosikerrat 1965–1974

Kirjallisuus

Aho, Marko (2003). Hymylehti ja uusi sensaatiojournalismi (eli kuinka unohdettu kansa löysi seksin). Artikkeliteoksessa Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Heinonen, Visa, Kurkela, Vesa ja Peltonen, Matti (toim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Ant-Wuorinen, Annikki (1968). Kaikki minun rakkauteni. Kustannus-Vaihe Ky. Tampere.

Bal, Mieke (2002). Travelling Concepts in the Humanities: a Rough Guide. University of Toronto Press. Toronto.

Eriksson, Lars D. (toim) (1967). Pakkoauttajat. Tammi. Helsinki.

Ennala, Veikko (2008). Elämään tuomittu. Romaanit ja novelleja (Tommi Liimatta toim.). WSOY. Helsinki.

Ennala, Veikko (2007). Lasteni isä on veljeni ja muita lehtikirjoituksia (Tommi Liimatta toim.). WSOY. Helsinki.

Ennala, Veikko (2009). Piinapenkki ja maailman meno. Muistelmia ja pakinoita (Tommi Liimatta toim.). WSOY. Helsinki.

Hyrkkänen, Markku (2002). Aatehistorian mieli. Vastapaino. Tampere.

Häkkinen, Perttu & Iitti, Vesa (2015). Valonkantajat. Välähdyksiä suomalaisesta salatieteestä. Like Kustannus. Helsinki.

Juhani, Risto (1971). Torsti Ossian Koskinen. Syyllinen – syytön. Tammi. Helsinki.

Juvonen, Tuula (2002). Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Vastapaino. Tampere.

Jämsä, Matti (1960). Matti Jämsän tempaukset. Gummerus. Jyväskylä.

Kalemaa, Kalevi (2006). Hymyn maa. Kertomus Urpo Lahtisesta ja Lehtimiehistä. Tammi. Helsinki.

Kanerva, Erkki & Kuusisto, Jukka & Männistö, Rauno & Tasanen, Olli (toim.) (2012). Lehtimiesten legenda. Art Urpo. Tampere.

Kosonen, Laura (2005). ”Haistakaa paska koko valtiovalta”. Hymy-lehti poliittisen ja journalistisen populismin leikkauspisteessä 1960-1970-lukujen taitteessa. Pro gradu –työ. Jyväskylän yliopisto.

Kurjensaari, Matti (1971). Silmätikut. Tammi. Helsinki.

Lahdenperä, Osmo (1978). Neron heikkoudet. Veikko Ennalan elämä. Lehtimiehet OY. Tampere.

Lahti, Raimo (toim.) (2013). Rikosoikeuden muutos 1960-luvulta 2010-luvulle. Pekka Koskisen muistojulkaisu. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki.

Lahtinen, Anne (2012). Taistelu siveellisyydestä. Porno 1960- ja 1970-lukujen taitteen siveellisyysskysymyksenä. Historian pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.

Lassila-Merisalo, Maria (2009). Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä. Jyväskylän yliopisto.

Lepokorpi, Erkki Napi (1983). Sanoivat Urpon sammuneen. Gummerus. Jyväskylä.

Muiluvuori, Jukka (2014). Vaasan linna 1863–2013 ja suomalaista vankeinhoitoa 1700-luvulta nykyaikaan. Vaasan vankila & Rikosseuraamuslaitos.

Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (toim.) (2007). Sateenkaari - Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Like. Helsinki.

Kalha, Harri (toim.) (2007). Pornoakatemia! Eetos. Turku.

Paavolainen, Olavi (1946). Synkkä yksinpuhelu. WSOY. Helsinki.

Ridell, Seija & Väliaho, Pasi & Sihvonen Tanja (toim.) (2006). Mediaa käsittämässä. Vastapaino, Tampere.

Saari, Heikki (2007). Isku tajuntaan! Suomalaisen iltapäivälehdistön lyhyt historia. Johnny Kniga. Helsinki.

Saarenmaa, Laura (2010). Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvieteledissä 1961–1975. Tampere University Press. Tampere.

Suomela, Kari & Vire-Tuominen, Mirjam (2006). Rauhaa janoaa, kaikki rauhaa. Artikkelit teoksessa Aktivistit. Metsämäki, Mikko & Nisula, Petteri (toim.). Edita. Helsinki.

Tommila, Päiviö (1991). Suomen lehdistön historia 8. Aikakauslehdistön historia. Yleisaikakauslehdet. Kustannuskiila. Kuopio.

Uusitalo, Paavo (1968). Vankila ja työsiirtola rangaistuksena. Tammi. Helsinki.

Wessman, Erkki (1973). Anna meille tänä päivänä. Raportti Hymylehden eläkepaketista. Lehtimiehet Oy. Tampere.

Lehdet

Aamulehti 17.8. 1997. Jukka Liskonmäki: Ennala, kirotun luettu.

Parnasso 4/1961.

Rikoslehti 10/1997

Sähköiset lähteet

Mies Hymyn takana – Urpo Lahtinen

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/04/01/mies-hymyn-takana-urpo-lahtinen>

Viitattu 1.3. 2014

Risto Jarva –seuran sivut. www.ristojarvaseura.fi/elokuvat/kuntaivasputoaa.htm

Viitattu 20.1. 2014

Long Play -verkkójulkaisu. <http://longplay.fi/fi/pjp2014/1-veikko-ennala>

Viitattu 30.4. 2014

Ruusunoksa, Laura (toim.) 2006. Journalismikritiikin vuosikirja 2006.

Tiedotustutkimus 1/2006. Journalismin tutkimusyksikkö.

http://www.mediaviestinta.fi/vanhat/pdf/ttutk1_06.pdf

Viitattu 9.12. 2014

Turun Sanomat.

<http://www.ts.fi/viihde/1074226428/Lehtikirjailija+loi+likasankojournalismin>

Viitattu 11.3. 2015

YLE

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/11/12/milta-kakola-naytti-ennen>

Viitattu 15.4. 2015

Muut lähteet

Sähköposti Tommi Liimatan kanssa

Veikko Lintisen haastattelu 17.3. 2015